

Lasten ja nuorten perhehoito

Toimintaohje 1.1.2025 alkaen

Sisällys

1 JOHDANTO	5
2 LASTENSUOJELUN PERHEHOITO	7
3 LAPSEN OIKEUDET PERHEHOIDOSSA	9
3.1 Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä lapsen oikeuksien turvaajana	9
3.2 Asiakasosallisuus ja kokemusasiantuntijatoiminta	10
3.3 Perhehoidon vertaisarviointi ja -kehittäminen	10
3.4 Lastensuojelun edunvalvonta	11
4 HYVINVOINTIALUE PERHEHOIDON JÄRJESTÄJÄNÄ	12
4.1 Alueellinen perhehoidon organisointi	13
5 ENNEN LAPSEN MUUTTOA SIJAISPERHEESEEN	14
5.1 Paikan valinta ja yksilöllisiin tarpeisiin vastaavan perhehoidon järjestäminen	14
5.2 Lapsen osallisuus ja valmistelu sijoitukseen	16
5.2.1 Perhehoitajien rekrytointi ja valmennus	17
5.2.2 Lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittäminen	20
5.2.3 Perhehoitokodin sopivuus	20
5.2.4 Lasten ja nuorten määrä perhehoidossa	21
6 LAPSI PERHEHOIDOSSA	23
6.1 Lapsen turvallinen muutto	23
6.2 Lapsen hoiva, huolenpito ja kasvatus	24
6.2.1 Puhelimen käyttö	24
6.3 Rajoitukset	25
6.4 Yhteydenpito omaan sosiaalityöntekijään	25
6.5 Yhteydenpito läheisiin ihmisiin	26
6.6 Lapsen palvelut ja tuet	26
6.6.1 Varhaiskasvatus	27
6.6.2 Koulu	27
6.7 Passi ja matkustuslupa	28
7 YHTEINEN JA YKSILÖLLINEN TUKI PERHEHOIDON OSAPUOLILLE	29
7.1 Tuki perhehoitajalle	29
7.1.1 Koulutus	30
7.1.2 Työnohjaus	30
7.1.3 Mentorointi	31
7.1.4 Perhehoitajien vertaisryhmät	31
7.1.5 Vertaistapaamiset	31
7.1.6 Tuki sisaruksille	31

7.2 Tuki vanhemmalle ja hänen perheelleen	32
7.3 Vertaistuki.....	33
7.4 PERHEHOIDON TURVALLISUUS	34
7.5 Tiedon antaminen, salaaminen ja säilyttäminen	35
7.6 Kriisi- ja väkivaltatilanteet	35
7.7 Lääkehoito.....	36
8 PERHEHOIDON MUUTOSTILANTEET	38
8.1 Sijaishuoltopaikan muutos	38
8.2 Perheen jälleenyhdistäminen	38
8.3 Jälkihuolto ja itsenäistyminen	39
9 PERHEHOIDON OHJAUS JA VALVONTA.....	41
9.1 Ennakollinen ja suunnitelmallinen valvonta	41
9.2 Reaktiivinen valvonta.....	41
9.3 Muistutus ja kantelu	42
10 VANHEMMAN VELVOLLISUUDET JA OIKEUDET	44
11 PERHEHOITAJAN VELVOLLISUUDET JA OIKEUDET	46
11.1 Muutoksista ilmoittaminen	46
11.2 Yhteistyö.....	46
11.3 Salassapito- ja vaitiolovelvollisuus	47
11.4 Raportointi.....	49
11.5 Perhehoitajan ja hänen perheensä yksityisyydensuoja	49
11.6 Oikeus saada tietoa	50
11.7 Kuuleminen asiaan osallisena	50
11.8 Oikeus vapaaseen.....	50
11.9 Sosiaali- ja eläketurva.....	52
11.10 Hyvinvointi- ja terveystarkastukset	52
12 PERHEHOITOA MÄÄRITTELEVÄT SOPIMUKSET	53
12.1 Toimeksiantosopimus.....	53
12.2 Sopimus perhehoidon järjestämisestä	54
12.3 Sopimus oheishuoltajalle maksettavista korvauksista ja muusta tuesta	54
12.4 Sopimus korvauksista ja muusta tuesta haettaessa perhehoitajaa oheishuoltajaksi	54
13 PERHEHOIDON PALKKIOT JA KORVAUKSET	56
13.1 Perhehoidon hoitopalkkio	56
13.1.1 Perushoitopalkkio.....	56
13.1.2 Työntekijän arvioon perustuva korotettu hoitopalkkio.....	56
13.1.3 Perhehoitajan työelämästä poissaolon aikainen hoitopalkkio	56

13.1.4 Lyhytaikainen sijaisperhehoito	56
13.1.5 Vaativa sijaisperhehoito	57
13.2 Kulukorvaus.....	58
13.2.1 Kulukorvaus hyvinvointialueella	59
13.2.2 Kulukorvauksen maksaminen vähimmäismäärää pienempänä.....	59
13.2.3 Tavallista suurempien kulujen korvaaminen.....	59
13.2.4 Terapia ja terveydenhuolto.....	60
13.2.5 Harrastuskulujen korvaaminen	60
13.2.6 Lapsen lomaviihtä ja leiritoiminnasta aiheutuvat kustannukset	60
13.2.7 Korvaus oman auton käytöstä.....	60
13.2.8 Muut erityiset kulut.....	61
13.2.9 Lapsen käyttövarat.....	61
13.2.10 Opiskelukulut	63
13.2.11 Käynnistämiskorvaus	63
13.3 Kelan etuudet	64
13.4 Perhehoidon vakuutukset	64
13.7 Perhehoitajan verotus.....	65

1 JOHDANTO

Pohjois-Savon hyvinvointialueen lasten ja nuorten perhehoidon ja tukiperhetoiminnan toimintaohje on julkinen asiakirja, joka on laadittu linjassa voimassa olevan lainsäädännön kanssa ja täydentämään sen soveltamista. Toimintaohjeen pohjana ovat THL:n Suositukset perhehoidon toimintaohjeiden sisällöiksi (6/2021) sekä alueen aiemmat toimintaohjeet. Tarkoituksena on kuvata, miten hyvinvointialue järjestää, toteuttaa, ohjaa ja valvoo lastensuojelun perhehoitoa. Tukiperhetoiminta on mukaan tässä ohjeessa, koska sitä järjestetään lasten ja nuorten perhehoidon yhteydessä, yksityiskodeissa ja osin samojen perheiden toteuttamana. Sisällön muodostavat seuraavat kokonaisuudet: perhehoidossa olevien lasten oikeudet, perhehoidon järjestäjätahon velvollisuudet, lapsen hoito, huolenpito ja valvonta perhehoidossa, perhehoidon osapuolten tuki, oikeudet ja velvollisuudet, perhehoidon turvallisuus sekä perhehoitoa määrittelevät sopimukset, palkkioihin ja kulukorvauksiin liittyvät käytännöt. Valtakunnallinen lastensuojelun perhehoidon toimintaohjesuositus on laadittu tukemaan perhehoidossa olevien lasten ja nuorten yhdenvertaisuutta ja oikeuden toteutumista laadukkaaseen perhehoitoon ja kasvatukseen, riippumatta siitä minkä alueen toimesta heidät on sijoitettu, mille alueelle ja kenen toimesta palveluja toteutetaan.

Lastensuojelun perhehoidon järjestämisessä tulee huomioida lastensuojelun laatusuosituksen mukaiset periaatteet sekä sijaishuollon laatukriteerit. Laatusuosituksen periaatteista erityisesti turvallisuuden, osallisuuden, jatkuvuuden ja ennakoitavuuden tulee toteutua lapsen näkökulmasta läpi koko perhehoidon prosessin. Lastensuojelun perhehoidon kokonaisuutta ohjattaessa ja johdettaessa on syytä tunnistaa sen erityisyys suhteessa muuhun perhehoitoon. Johtamiselta edellytetään vahvaa lastensuojelun ja perhehoidon osaamista, sitoutumista systeemiseen työskentelyyn sekä lasten ja perheiden yksilöllisiin tarpeisiin vastaamiseen.

Lastensuojelun perhehoidon alueellisena visiona on:

Lämmin koti lapselle ja vahva tuki toimijalle - Jokainen lapsi tukiperheessä ja perhehoidossa kokee olevansa arvostettu, rakastettu, turvassa ja näkee maailman täynnä mahdollisuuksia.

Perhehoidon järjestämisen missio:

Ajanmukainen ja monikanavainen rekrytointi

- Laadukas valmentaminen
- Vahva ohjaus, tuki ja tukien koordinointi eri osapuolille, jolloin perhehoitajat ja ammattilaiset sitoutuvat pitkäjänteisesti yhdessä tehtäviinsä, innostaen ja kannustaen toisiaan
- Kohtaavat palvelut tuottavat turvallisuuden, jatkuvuuden ja osallisuuden kokemuksia
- Kokemusasiantuntijat mukaan yhteiseen tiedolla kehittämiseen ja tutkimukseen

Perhehoidon ja tukiperhetoiminnan toimintaohje on hyvinvointialueen **toimivaltaisen toimielimen hyväksymä** hallinnollinen ohje siitä, miten lastensuojelun toimeksiantosopimussuhteista perhehoitoa ja tukiperhetoimintaa toteutetaan. Ohje on laadittu toiminta-alueen tarpeiden ja alueella aiemmin laadittujen toimintaohjeiden pohjalta toimintakäytäntöjen yhtenäistämiseksi sekä perhehoidon laadun, suunnitelmallisuuden ja ennakoitavuuden lisäämiseksi.

Toimintaohjeen tavoitteena on mahdollistaa perhehoito tervettä kasvua ja kehitystä tukevana kasvuympäristönä lapselle, jolla on vahva tuen tarve sekä varmistaa lapsen **läheisille, sijaisperheille ja perhehoitajille** sekä ammattilaisille heidän tarvitsemansa tuki. Toimintaohjeen tavoitteena on tukea lapsen edun mukaisen, laadukkaan, vaikuttavan ja tutkittuun tietoon pohjautuvan perhehoidon toteuttamista

Perhehoitoa tarvitsevien lasten oikeuden laadukkaaseen perhehoitoon tulee toteutua alueellisesti riippumatta siitä, millä puolen aluetta he asuvat ja minne heidät on sijoitettu. Laadukkaan perhehoidon järjestämisessä tulee ottaa huomioon alueelliset tarpeet ja erityispiirteet.

Pohjois-Savossa on niin valtakunnallisesti kuin vertailumaakuntiinkin nähden heikko alueellinen tilanne hyvinvointivajeiden ja huono-osaisuuden, runsaan vanhempien ja lasten mielenterveydenhäiriöiden ja

päihteiden käytön suhteen. Näiden vaikutuksille, päihdekokeiluille, väkivallalle ja rikollisuudelle altistuminen sekä **vahva** vanhemmuuden taitojen **tuen tarve** näkyy lastensuojelun valtakunnallisissa tilastoissa runsaina kiireellisesti sijoitettujen ja huostaan otettujen lasten määrinä. Käytännön perhehoidossa heikko tilanne näkyy lasten hoidon, kasvatuksen ja erityisen tuen sekä vanhempien **tuen ja ohjauksen vaativina tarpeina**. Kodin olosuhteisiin liittyvät pulmat ja vaikeudet vastata lapsen erityisiin tuentarpeisiin haastavat vaikuttamaan huono-osaisuuden ylisukupolvisuuteen hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen tavoitteiden suunnassa kodinomaisissa ympäristöissä tukiperhetoiminnan ja perhehoidon palveluin. Hyvinvointisuunnitelman 2021–2025 painopisteitä ja tavoitteita ovat: osallisuuden vahvistaminen ja yksinäisyyden vähentäminen, itsestä huolehtiminen, terveyden ja mielen hyvinvoinnin edistäminen, riippuvuuksien, tapaturmien ja väkivallan ehkäisy sekä vanhemmuuden vahvistaminen. Tavoitteiden saavuttaminen edellyttää tukiperhetoiminnan ja perhehoidon resurssien, rakenteiden ja prosessien vahvistamista.

2 LASTENSUOJELUN PERHEHOITO

Lastensuojelussa perhehoito tarkoittaa lapsen hoidon, kasvatuksen ja muun ympärivuorokautisen huolenpidon järjestämistä tehtävään hyväksytyssä perheessä. Perhehoidon tavoitteena on antaa perhehoidossa olevalle lapselle mahdollisuus kodinomaiseen hoitoon ja läheisiin ihmissuhteisiin sekä edistää hänen perusturvallisuuttaan ja sosiaalista kehitystään. Perhehoito tarjoaa lapselle hoitavat ja mahdollisimman pysyvät ihmissuhteet. Perhehoitolaki [1 §](#).

Perhehoito on laitoshoidon nähden ensisijainen lapsen sijaishuollon muoto: laitoshoidon järjestetään vain, jos lapsen sijaishuoltoa ei voida järjestää lapsen edun mukaisesti riittävien tukitoimien avulla perhehoidossa tai muualla. Lastensuojelulaki [50 §](#).

Ennen lapsen sijoittamista kodin ulkopuolelle on kuitenkin selvitettävä lapsen vanhemman, jonka luona lapsi ei pääasiallisesti asu, sukulaisten tai muiden lapselle läheisten henkilöiden mahdollisuudet ottaa lapsi luokseen asumaan tai muutoin osallistua lapsen tukemiseen. Lastensuojelulaki [32 §](#) 1 mom.

Perhehoidon soveltuvuutta arvioitaessa tulee ottaa huomioon, minkälaisen kokonaisuuden perhehoitajan antama hoito muodostaisi yhdessä tarvittavien tukitoimien kanssa. Tukitoimilla tarkoitetaan tässä sekä lapselle ja vanhemmille että sijaisperheelle annettavia tukitoimia. Lapsen sijaishuoltopaikan valinnan täytyy aina perustua yksilökohtaiseen lapsen edun harkintaan. Lastensuojelulaki [4 §](#)

Perhehoitoa voidaan käyttää avohuollon tukitoimena sijoitetun, kiireellisesti, hallintotuomioistuimen väliaikais määräyksen nojalla tai huostaanotettuna sijaishuollossa olevan lapsen hoidon ja huolenpidon järjestämiseksi. Lastensuojelulain mukaista jälkihuoltoa voidaan toteuttaa myös perhehoitona. Lastensuojelulaki [37 §](#), [49 §](#), [83 §](#)

Lapselle voidaan järjestää asiakassuunnitelmassa tarkoitettulla tavalla **avohuollon tukitoimena tuen tarvetta arvioivaa tai kuntouttavaa perhehoitoa**. Lastensuojelulaki [37 §](#)

Lapsen sijaishuollolla tarkoitetaan huostaanotetun, kiireellisesti sijoitetun tai lastensuojelulain 83 §:ssä tarkoitettua väliaikaisen määräyksen nojalla tahdonvastaisesti sijoitetun lapsen hoidon ja kasvatuksen järjestämistä oman kodin ulkopuolella. Lastensuojelulaki [49 §](#), [83 §](#), [Lastensuojelun käsikirja](#)

Jälkihuollolla tarkoitetaan sijaishuollon tai pitkän avohuollon sijoituksen päättymisen jälkeen tarjottavaa kokonaisvaltaista tukea lapselle tai nuorelle. Jälkihuollon tarkoituksena on tukea lapsen kotiutumista sijaishuollosta tai auttaa aikuistuvaa nuorta saavuttamaan riittävät valmiudet itsenäisen elämän aloittamiselle. Lastensuojelulaki [75 §](#), [76 §](#).

Perhehoito on hoidon tai muun osa- tai ympärivuorokautisen huolenpidon järjestämistä perhehoitajan yksityiskodissa tai hoidettavan kotona. Hyvinvointialue tekee toimeksiantosopimuksen perhehoitajan kanssa tai sopimuksen perhehoidon järjestämisestä yksityisen perhehoidon tuottajan kanssa. Perhehoitolaki [3 §](#).

Toimeksiantosuhteisessa perhehoidossa hyvinvointialue tekee toimeksiantosopimuksen perhehoitajan kanssa. Toimeksiantosopimus on asiakirja, jossa perhehoitaja ja sijoittava hyvinvointialue sopivat perhehoitoon liittyvät molemminpuoliset oikeudet ja velvollisuudet. Perhehoitolaki [10 §](#).

Perhehoitajina voi toimia ennakkovalmennuksen hyväksytysti käynyt pariskunta tai yksin asuva aikuinen. Perhehoitolaki [6 §](#) 2 mom.

Ammatillinen perhehoito on perhehoitoa, jota annetaan yksityisistä sosiaalipalveluista annetun lain [7 §](#):ssä tarkoitettua luvan perusteella ammatillisessa perhekodissa. Perhehoitolaki [4 §](#). Ammatillinen perhekoti on toimeksiantosuhteisen perhehoidon ja laitoksen väliin sijoittuva sijaishuoltomuoto. Ammatillisessa perhehoidossa edellytetään, että kodissa on vähintään kaksi perhehoitajaa, joista ainakin yhdellä hoito- ja kasvatustehtäviin osallistuvista on tehtävään soveltuva koulutus ja riittävä kokemus hoito- ja kasvatustehtävistä. Ammatillisilta perhekodeilta edellytetään vahvempaa osaamista kuin toimeksiantosuhteisilta perhekodeilta, mikä mahdollistaa erityistä hoitoa tarvitsevien lasten sijoittamisen perhehoitoon. Ammatillisia perhekoteja ei kuitenkaan lueta lastensuojelulain [57 §](#):n mukaisiksi lastensuojelulaitoksiksi, mikäli ne eivät toimi aluehallintoviraston myöntämällä laitosluvalla.

Lastensuojelun perhehoitoa ja tukiperhetoimintaa ohjaava lainsäädäntö koostuu mm. seuraavista säädöksistä:

- Perhehoitolaki (263/2015)
 - Lastensuojelulaki (417/2007)
 - Sosiaalihuoltolaki (1301/2014)
 - Laki yksityisistä sosiaalipalveluista (922/2011)
 - Laki (190/ 2019) ja asetus (556/1994) lasten huollosta ja tapaamisoikeudesta
 - Laki lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä (504/2002)
 - Laki lasten kanssa toimivien vapaaehtoisten rikostaustan selvittämisestä (148/2014)
 - Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (812/2000)
 - **Laki sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen käsittelystä 703/2023**
 - Laki (734/1992) ja asetus (912/1992) sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista
 - Hallintolaki (434/2003)
 - Laki oikeudenkäynnistä hallintoasioissa (808/2019)
 - Kotikuntalaki (201/1994)
 - Tietosuojalaki (1050/2018)
 - EU:n yleinen tietosuoja-asetus (EU) 2016/679
 - Julkisten alojen eläkelaki (81/2016)
 - Työtapaturma- ja ammattitautilaki (459/2015)
 - Sairausvakuutuslaki (1224/2004)
 - Laki kehitysvammaisten erityishuollosta (519/1977)
 - Laki sosiaalihuollon asiakasasiakirjoista (254/2015)
 - Laki sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen sähköisestä käsittelystä (784/2021)
 - Laki sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä (612/2021)
 - Perustuslaki (731/1999)
 - [YK: n yleissopimus lapsen oikeuksista](#) (60/1991)
-

3 LAPSEN OIKEUDET PERHEHOIDOSSA

Lapsen oikeudet perhehoidossa ja tukiperhehoidossa pohjautuvat YK:n lapsen oikeuksien sopimukseen. Läpileikkaavia periaatteita ovat lapsen edun ensisijaisuus, lapsen oikeus erityiseen suojeluun, syrjimättömyys, oikeus elämään ja kehittymiseen, oikeus tulla kuulluksi ja osallistua. Sosiaalipalvelujen asiakkailta on oikeus laadultaan hyvään sosiaalihuoltoon ja oikeus hyvään kohteluun. THL:n Julkaisussa [6/2021](#) avataan lisää lapsen oikeuksia perhehoidossa.

Lastensuojelulain mukaan sijaishuollossa olevalla lapsella on oikeus yksilöllisiä tarpeita vastaavaan sijaishuoltopaikkaan. Lastensuojelun käsikirjaan on avattu käytännön tueksi lapsen oikeuksia sijaishuollon aikana:

- [Lapsilähtöisyys sijaishuollossa](#)
- [Lapsen oikeus tavata läheisiään](#)
- [Lapsen oikeus tavata sosiaalityöntekijää](#)
- [Lapsen oikeus saada tietoa omasta tilanteestaan](#)
- [Lapsen käyttövarat sijaishuollon aikana](#)
- [Lapsen vahingonkorvausvelvollisuus sijaishuollossa](#)
- [Lapsen oikeus palveluihin](#)
- [Lapsen sivistykselliset oikeudet](#)

Lapsen oikeuksien toteutumisesta vastaavat sijoittavat sosiaaliviranomaiset, sijaishuoltopaikka ja lapsen vanhemmat. Kaikilla osapuolilla on velvollisuus toimia yhteistyössä lapsen oikeuksien ja huollon jatkuvuuden toteutumiseksi. Lastensuojelulaki [52 §](#).

Jos jollakin osapuolella on huoli lapsen oikeuksien toteutumisesta, tulee ottaa yhteyttä lapsen asioista vastaavaan sosiaalityöntekijään, sosiaalihuollosta vastaavaan viranhaltijaan tai sosiaaliammiehen.

3.1 Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä lapsen oikeuksien turvaajana

Lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän ensisijainen velvollisuus perhehoidossa on huolehtia lapsen oikeudesta tarvitsemaansa hoivaan, huolenpitoon ja kasvatukseen. Lapselle nimetty sosiaalityöntekijä seuraa ja arvioi lapsen sijaishuollon tavoitteiden toteutumista ja vastaa siten lapsikohtaisesta valvonnasta.

Lastensuojelun asiakkaana olevalle lapselle on tehtävä asiakassuunnitelma, jonka tekeminen ja päivittäminen on lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän vastuulla. Asiakassuunnitelma on laadittava ja tarkistettava, ellei siihen ole ilmeistä estettä, yhteistyössä lapsen, vanhemman tai muun huoltajan sekä tarvittaessa lapsen muun laillisen edustajan (esim. lastensuojelun edunvalvojan), ja perhehoitajan kanssa. Asiakassuunnitelma on tarkistettava tarvittaessa, kuitenkin vähintään kerran vuodessa. Lastensuojelulaki [30 §](#).

Lapsen asioista vastaavalla sosiaalityöntekijällä on koko sijaishuollon ajan velvollisuus varmistua siitä, että sijaishuoltopaikka vastaa lapsen etua. Arviointi ei ole mahdollista ilman, että lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä käy säännöllisesti sijaisperheessä tai perhekodissa ja tapaa lasta henkilökohtaisesti sekä keskustelee muiden perheen jäsenten kanssa. Sijoittajan ja erityisesti lapsen vastuusosiaalityöntekijän tehtävänä on valvoa, että lapsen sijoitus perhehoitoon toteutuu lastensuojelulain mukaisesti ja lapsi saa sijoituksen aikana ne tarvitsemansa palvelut ja tukitoimet, jotka sijoittajan on järjestettävä (ks. luku 5.6).

On myös sijoitetun lapsen edun mukaista, että muut perheessä asuvat lapset voivat hyvin. Lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän on hyvä yhteistyössä perhehoidon tukiyksikön työntekijän, perhehoitajien ja mahdollisten muiden sijoittavien tahojen edustajien kanssa huolehtia siitä, että kaikkien perheessä elävien lasten oikeudet toteutuvat.

Lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän on siis valvottava kaikin puolin lapsen edun toteutumista. Hänen tulee avustaa lasta tai nuorta puhevallan käytössä ja tarvittaessa ohjattava n oikeusavun piiriin. Lisäksi vastuusosiaalityöntekijän tulee huolehtia siitä, että lapselle haetaan lain edellyttämässä tilanteissa edunvalvojaa.

3.2 Asiakasosallisuus ja kokemusasiantuntijatoiminta

YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen mukainen lapsen oikeus osallistua koskee myös lapsia ryhmänä, esimerkiksi kunta- ja aluetasolla. Hyvinvointialueiden tulee kuulla lapsia ja nuoria lastensuojelupalvelujen kehittämisessä ja laadun arvioinnissa. Kokemusasiantuntijatoiminnan jatkuvuus varmistetaan osana hyvinvointialueen rakenteita. Toiminta sisältää sekä osallisuutta palveluiden suunnittelussa ja kehittämisessä että vertaistukitoimintaa perhehoidon eri osapuolille. Kokemusasiantuntijoilla tarkoitetaan niin perhehoidossa olevia lapsia ja nuoria, sijoitettuna olleita kuin vanhempia, syntymäperheitä ja perhehoitajia perheineen.

Pesäpuu ry on kehittänyt vuosien kuluessa menetelmiä ja välineitä avuksi lasten kohtaamiseen yksilö-, perhe-, ryhmämuotoiseen työskentelyyn, missä aikuiset lähtevät oppimaan yhdessä lapsen kanssa ja lapsilta, muuttaen työskentelyä entistä [lapsiystävällisemmäksi](#). Pienille 3–5-vuotiaille sijaishuollossa asuville lapsille mahdollistetaan [Kirahvi Mainion](#) ja aikuisen avulla sijaisperheessä asumiseen liittyvien teemojen ja tunteiden käsittely sekä ajatusten ilmaisussa kehittyminen, yhdessä lähiaikuisensa kanssa. [Salapoliisitoiminta](#) on 6-12-vuotiaille lastensuojelun asiakkaille suunnattu lastensuojelun kehittämis- ja vaikuttamistoiminnan malli. Toiminnan tavoitteena on lisätä lasten osallisuutta ja hyödyntää lasten omaa kokemustietoa lastensuojelun kehittämisessä.

Lapsen osallisuuden, toimijuuden ja hyvinvoinnin vahvistamisesta syntyy vaikuttavuutta lapsen elämässä ja perhehoidon arjessa. Kirahvityö ja Salapoliisitoiminta ovat konkreettisia työmenetelmiä, joiden avulla vahvistetaan lasten osallisuutta hyvinvointialueen lastensuojelun työkäytännöissä ja perhehoidon arjessa kansallisen lapsistrategian tavoitteiden mukaisesti. Lapsen oikeus osallisuuteen on perus- ja ihmisoikeus, joka on turvattu niin perustuslaissa kuin YK:n lapsen oikeuksien sopimuksessa.

Pohjois-Savossa on kehitetty pitkään [Kokemuskuulija](#) - ja [VOIKUKKIA](#) -toimintaa yhteistyössä Pesäpuu ry:n ja Kasper - Kasvatus- ja perheneuvonta ry:n kanssa. Lastensuojelun vaikuttavuutta vahvistavien nuorten ja aikuisten kokemusasiantuntijoiden kanssa toteutettujen yksilö- ja ryhmämuotoisten [vertaistukipalveluiden](#) toivotaan jatkuvan ja löytävän paikkansa hyvinvointialueen rakenteissa. Näiden perhehoidon asiakkaiden osallisuutta ja hyvinvointia edistävien palveluiden toivotaan olevan käytettävissä uusia asiakkaita tavoittavina tukimuotoina.

Perhehoidossa olevan lapsen osallisuuden turvaamisen lisäksi kaikessa toiminnassa on hyvä varmistaa myös muiden perhehoitokodin jäsenten osallisuus. On tärkeää tukea kaikkien perheenjäsenten osallisuutta jo sijaisperheeksi ryhtymisen harkinnasta alkaen. PRIDE-valmennusten aikuisten ryhmien rinnalla järjestetään 5-12-vuotialle muutamia sekä varttuneemmille Nuorten ryhmävalmennustapaamisia, mikäli valmentautuvien perheiden lapsista on koottavissa ryhmiä. Ajallisesti lähemmäksi toteutuvien ryhmien perheiden lapsille on järjestettävissä tilanteen mukaan yhteisiä ryhmiä. Sijaissisaruusryhmiä järjestetään tarpeiden mukaan sijoitusten jo toteuduttua, tueksi uuden elämäntilanteen käsittelyyn.

Laadukkaaseen perhehoidon järjestämiseen kuuluu palautteen kerääminen lapsilta, vanhemmilta ja sijaisperheen jäseniltä heidän oikeuksiensa toteutumisesta sekä tuen saatavuudesta ja toteutumisesta. Palautetta pyydetään suullisesti eri osapuolien tapaamisten yhteydessä sekä kirjallisesti esimerkiksi kerran vuodessa.

3.3 Perhehoidon vertaisarviointi ja -kehittäminen

[Vertaisarviointi ja -kehittämien](#) lastensuojelun sijaishuollossa on yhdessä Pesäpuu ry: n kanssa kehitetty asiakaspalautemalli, joka korostaa nuorten osallisuutta omassa asuinympäristössään. Vertaisarvioinnissa sijaishuollossa oleva lapsi tai nuori pääsee tuomaan esiin kokemuksiaan sekä arvioimaan ja ke-

hittämään saamansa perhehoidon arjen laatua. Kehitetty malli auttaa nuoria vaikuttamaan omaan asuinympäristöönsä. Vertaisarviointi on nuoria osallistavaa sijaishuollon ja perhehoidon valvontaa. Palautteen keräämisessä on tärkeää, että asiakasnuoria on kohtaamassa tehtävään koulutetut aikuistuneet vertaiset, joilla itsellään on kokemusta sijaishuollossa kasvamisesta. Vertaisarvioitsijat ovat saaneet tehtävänsä valmennuksen ja ovat vaitiolovelvollisia.

Vertaisarvioinnin ja -kehittämisen tarkoitus ja tavoitteet:

- Kartoittaa lasten ja nuorten kokemuksia arjen ja palveluiden toimivuudesta sekä laadusta
- Lisätä lapsen oikeuksien toteutumista sijaishuollossa
- Ehkäistä kaltoinkohtelua ja kehittää yhdessä entistä turvallisempaa sijaishuoltoa
- Vahvistaa turvallisuuden kokemuksia sijaishuollossa
- Tuottaa vertaisuuden kokemuksia sijaishuollossa asuville lapsille ja nuorille
- Vahvistaa osallisuutta tukevan toimintakulttuurin lisääntymistä sijaishuollossa

Vertaisarvioinnin ja -kehittämisen keskusteluista tehdään yhteenveto, josta yksittäisen lapsen tai nuoren vastaukset eivät ole tunnistettavissa. Yhteenveto käsitellään yhteisesti keskustellen lasten ja nuorten sekä heidän sosiaalityöntekijöidensä ja perhehoitajiensa kanssa. Yhteenvetoon ei tallenneta mitään henkilö- eikä tunnistetietoja, joiden avulla lapsi tai nuori olisi tunnistettavissa jälkikäteen.

3.4 Lastensuojelun edunvalvonta

Lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän tulee koko lastensuojeluprosessin aikana arvioida, onko lapselle tarpeen hakea lastensuojelun edunvalvojaa. Lapselle tulee määrätä edunvalvoja, jos lapsen huoltaja ei voi toimia puolueettomasti tai muuten lapsen edun mukaisesti ja edunvalvojan määrääminen on tarpeen asian selvittämiseksi tai muutoin lapsen edun turvaamiseksi.

Lastensuojelun edunvalvojan tehtävä on toimia lapsen puolueettomana edustajana käyttäen lapsen puhevaltaa huoltajan sijaan siinä lastensuojeluasiassa, johon hänet on määrätty. On myös mahdollista, että edunvalvoja määrätään koko lastensuojeluasiassa siihen saakka, kunnes lapsen lastensuojeluasiakkuus päättyy esim. täyttäessä 18 vuotta. Tuomioistuimen antamasta määräyksestä ilmenee, mikä on edunvalvojan toimivalta ja tehtävät lapsen asiassa.

Edunvalvojaa voivat hakea sosiaalitoimi, Digi- ja väestötietovirasto tai huoltaja. Holhoustoimilain mukaan kuka tahansa voi tehdä ilmoituksen Digi- ja väestötietoviraston toimipisteeseen edunvalvonnan tarpeesta olevasta henkilöstä. Huostaanotetun lapsen kohdalla ensisijaista on kuitenkin keskustella tarpeesta lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän kanssa. Määräyksen antaa yleinen tuomioistuin, ensiasteena käräjäoikeus. Edunvalvoja tapaa lasta ja tutustuu tämän elämäntilanteeseen.

Edunvalvoja huolehtii siitä, että lapsen mielipiteet ja toivomukset tulevat esille lastensuojelun työskentelyssä ja päätöksenteossa sellaisina, kuin lapsi itse tuo ne esiin silloin, kun se on lapsen iän ja ilmaisukyvyn puolesta mahdollista. Hänet on kutsuttava asiakassuunnitelmanneuvotteluihin. Hän käyttää lastensuojeluasiassa vastaavaa puhevaltaa lapsen puolesta, kuin huoltajalla olisi.

Lastensuojelun edunvalvonnasta lisää [Lastensuojelun käsikirjassa](#).

4 HYVINVOINTIALUE PERHEHOIDON JÄRJESTÄJÄNÄ

Pohjois-Savon hyvinvointialue perhehoidon järjestämistä vastuussa olevana ottaa lähtökohdaksi perhehoitoa järjestettäessä lastensuojelun laatusuosituksen mukaiset periaatteet sekä siihen sisältyvät sijaishuollon laatuksiteerit. Lastensuojelun perhehoidon kokonaisuutta johdettaessa laatusuosituksen periaatteista erityisesti turvallisuuden, osallisuuden, jatkuvuuden ja ennustettavuuden tulee toteutua erityisesti lapsen näkökulmasta läpi koko perhehoidon prosessin.

Lastensuojelun perhehoidon kokonaisuutta ohjattaessa ja johdettaessa tulee tunnistaa sen erityisyys suhteessa muuhun perhehoitolain mukaiseen perhehoitoon. Perhehoidon johtamiselta ja toteutukselta edellytetään vahvaa osaamista ja sitoutumista systeemiseen työskentelyyn sekä lasten ja perheiden yksilöllisiin tarpeisiin vastaamiseen.

Lasten ja perheiden yksilöllisiin tarpeisiin vastaavan laadukkaan perhehoidon [malli](#) kattaa koko sijoitusprosessin: toiminnan ennen lapsen sijoittamista perhehoitoon, toiminnan perhehoidon aikana sekä perhehoidon tavoitteen toteutumisen vahvistamisen vielä sijoituksen päätyttyä. Heino & Säles, 2017, 47.

Perhehoidon järjestämisestä vastaava taho huolehtii siitä, että lapsen ja syntymäperheen tarvitsemat perus- ja erityispalvelut järjestyvät ajallaan ja että ne vastaavat asiakkaiden tarpeeseen riittävästi määrän ja laadun puolesta. Hyvinvointialueen johdon tehtävä on huolehtia myös siitä, että perhehoidon tukirakenteet ja niiden resurssointi mahdollistavat laadukkaan perhehoidon jokaiselle perhehoidossa olevalle lapselle.

Mallin ytimessä on lapsi ja lapselle merkitykselliset ihmissuhteet. Lapsen ja hänen molempien perheidensä, muiden läheisten ja ystävien väliset ihmissuhteet ja vuorovaikutuksen laatu määrittelevät pitkälti sitä, millaiseksi lapsi kasvuympäristönsä ja lapsuutensa kokee. Systemisesti työskentelevä ja organisoitu lastensuojelun tiimi kiinnittää aiempaa enemmän huomiota vuorovaikutussuhteisiin ja hyvään kohtaamiseen ja pystyy vastaamaan perhehoidon osapuolten kokonaisvaltaiseen tuen tarpeeseen. Perhehoidon tiimin kaikkien jäsenten tulee tuntea hyvin perhehoidossa olevan lapsen tai nuoren tilanne. Lastensuojeluun kehitettävässä tiimityöskentelyssä lapsen ja syntymäperheen keskenään erillinen ja yhteinen tuen tarve huomioidaan ja tilanteeseen vastataan kokonaisuutena.

Hyvinvointialueen vastuulla on oman alueen sijoittamien lasten perhehoidon järjestäminen, joko omalla tai toisella hyvinvointialueella. Hyvinvointialueen tuottaessa perhehoidon palvelun itse, se vastaa omassa palvelutuotannossaan jokaisen sijoittamansa lapsen edun mukaisesta palvelusta. Tämän lisäksi hyvinvointialue ohjaa ja valvoo ostopalveluna hankitun perhehoidon tuottamista ja toteuttamista saman periaatteen mukaisesti. Sijoittajahyvinvointialue ja sijaintihyvinvointialue toimivat valvovina viran- omaisina suhteessa toimeksiantosuhteisiin perhehoitajiin ja ammatillisiin perhekoteihin. Ammatillisia perhekoteja valvovat lisäksi aluehallintovirastot ja tietyissä tilanteissa myös Valvira. Myös hyvinvointi- alueen oma toiminta kuuluu laillisuusvalvonnan piiriin ja siitä tulee laatia sosiaalihuoltolain [47§](#):n mukainen omavalvontasuunnitelma.

Jokaisella perhehoidossa olevalla lapsella tulee olla oma lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä, joka vastaa lapsen asioista hänen asiakkuutensa ajan. Hyvinvointialue voi järjestää perhehoitoa kokonaan omana palvelutuotantonaan tai osittain ostopalveluna. Hyvinvointialueen järjestäessä perhehoidon palvelukokonaisuuden itsenäisesti se rekrytoi, valmentaa, kouluttaa ja järjestää tuen perhehoitajille. Myös toimeksiantosuhteisen perhehoidon yksityinen palveluntuottaja voi huolehtia perhehoitajien rekrytoinnista, valmennuksesta ja arvioinnista sekä tuesta sijoituksen aikana.

Hyvinvointialueen nimeämä perhehoidon vastuutyöntekijä vastaa siitä, että perhehoitaja saa tukea. Vastuutyöntekijä nimetään jokaista hoidettavaa kohden. Lapsen vastuusosiaalityöntekijä ja perhehoidon tuesta vastaava työntekijä voivat olla sama työntekijä tai eri työntekijät, ja hyvinvointialue voi myös hankkia perhehoitajan tuen yksityiseltä palveluntuottajalta.

Hyvinvointialue tekee aina toimeksiantosopimuksen perhehoitajan kanssa. Jos perhehoito hankitaan yksityiseltä palveluntuottajalta, hyvinvointialue huolehtii siitä, että toimeksiantosopimus tehdään ennen lapsen sijoittamista perheeseen ja etteivät toimeksiantosopimus ja sopimus perhehoitopalvelujen järjestämisestä ole keskenään ristiriidassa. Hyvinvointialue voi myös sijoittaa lapsen ammatilliseen

perhekotiin. Yksityiset ammatilliset perhekodit rekisteröityvät Valviran ja aluehallintoviraston ylläpitämään rekisteriin. Hyvinvointialue ja yksityinen palveluntuottaja laativat lapsikohtaisen sopimuksen perhehoidon järjestämisestä. Hyvänä käytäntönä pidetään, että hyvinvointialueen ja palveluntuottajan sosiaalityöntekijät toimivat tiiviissä yhteistyössä.

Perhehoidon osaamisen kulmakivinä voidaan pitää sijoitettujen lasten taustojen ja tarpeiden ymmärtämistä, traumatietoisuutta, kiintymyssuhteiden, ihmissuhteiden katkeamisten, kehitysviiveiden, neuropsykiatristen ongelmien ilmenemisen ymmärrystä lasten ja perheiden arjessa. Lastensuojelun perhehoitajana toimimisen haasteina on lapsen korostunut tarve turvaan ja huolenpitoon, struktuuriin, tunne-elämän kehityksen tukeen, läheisverkoston moninaisuus ja vuorovaikutuksen haasteet, ammattilaisverkoston suuruus, oman kodin avaaminen vieraille ja lasten perus- ja ihmisoikeuksien hahmottaminen erilaisissa lastensuojelun perhehoitoon liittyvissä vaiheissa ja tilanteissa.

Mikäli lapsi on sijoitettu jollekin toiselle hyvinvointialueelle, tulee sijoittaja-alueen ilmoittaa lapsen sijoituksesta ja sen päättymisestä sijoitusalueen sosiaalihuollosta vastaavalle toimielimelle, jonka on pidettävä rekisteriä alueelleen sijoitetuista lapsista. Näin mahdollistetaan palveluiden ja tukitoimien järjestäminen lapselle hyvinvointialueiden välisenä yhteistyönä.

4.1 Alueellinen perhehoidon organisointi

Lastensuojelun perhehoidon tukiyksiköstä organisoidaan alueellisesti sijaisperheiden rekrytointi, kotikäynnit ja valmennukset sekä sovitaan sijoitustyöskentely ja tuen toteutus yhteistyössä hyvinvointialueen **lastensuojelun sosiaalityön ja -ohjauksen** kanssa.

Perhehoitopaikat alueen lapsille pyritään järjestämään yksilölliset tarpeet huomioon ottaen mahdollisimman läheltä kotia. Päivystäviä perheitä, jotka ovat valmiudessa vastaanottaa 0-17-vuotiaita lapsia kiireellisissä sijoitustilanteissa ja avohuollon kiireellisinä tukitoimisijoituksina, tarvitaan eri puolille maakuntaa. Näiden päivystävien perheiden lisäksi tarvittavien lyhytaikaisissa sijoitustarpeissa eri-ikäisiä lapsia nopeallakin aikataululla vastaanottavia perheitä. Kiireellisissä ja avohuollollisissa tilanteissa lapsia vastaanottavien perheiden paikkatilanteet päivitetään socfinder.fi – hakukoneeseen. Pitempiaikaisen perhehoidon vaativiin tarpeisiin tarvitaan lisää osaavia perhehoitoperheitä. Perhehoitoperheet tarvitsevat vahvan tuen perhehoidon tehtävässä onnistumiseen ja sitoutumiseen sekä lapsille laadukkaan perhehoidon jatkuvuuden turvaamiseen.

Lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän, perhehoitajan ja perhehoitajan tuesta vastaavan [vastuujaot palveluiden järjestämisessä](#) on kuvattu valtakunnallisesti Sosiaali- ja terveysministeriön Julkaisussa 2019:8 - Lastensuojelun laatusuositus, Sijaishuollon laatuksiteerit.

5 ENNEN LAPSEN MUUTTOA SIJASPERHEESEEN

5.1 Paikan valinta ja yksilöllisiin tarpeisiin vastaavan perhehoidon järjestäminen

Lapsen tarvitessa sijaishuoltoa, hänelle tulee valita sijaishuoltopaikka, joka vastaa parhaiten juuri hänen tarpeisiinsa. Ensisijainen vaihtoehto on perhehoito. Jotta perhehoidolla pystytään vastaamaan mahdollisimman hyvin lapsen tarpeisiin, on tärkeää, että perhehoitajat saavat riittävästi tietoa ja tukea työhönsä. Jos sijaishuoltoa ei voida järjestää lapsen edun mukaisesti perhehoidossa tai muualla, lapsi sijoitetaan laitoshuoltoon. Lastensuojelulaki [50 §](#).

Lasten ja nuorten yksilölliseen perhehoidon tarpeeseen vastaaminen toteutuu hyvinvointialueella seuraavien vaiheiden kautta:

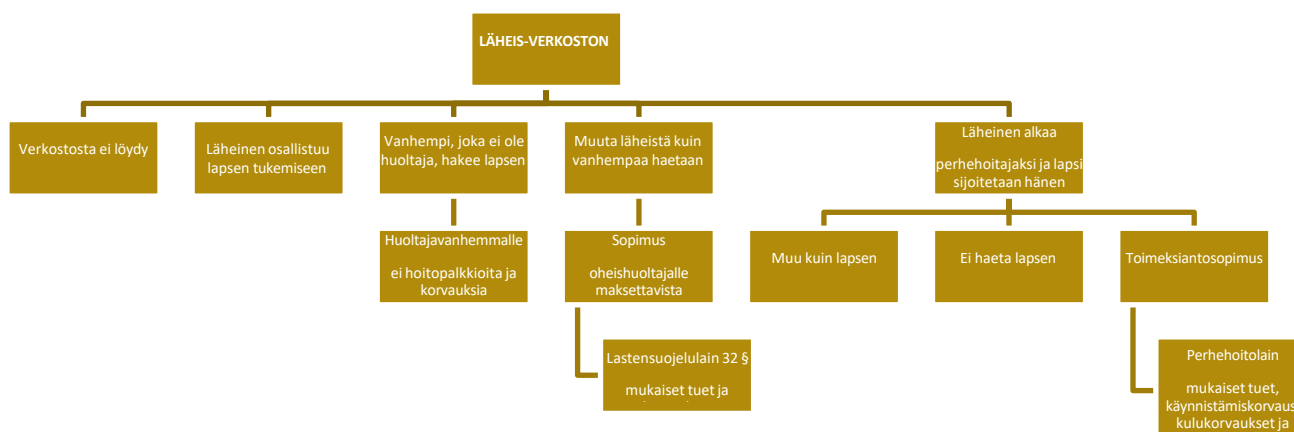
1. **Lapsen tai nuoren perhehoidon tarve tunnistetaan** lastensuojelun sosiaalityössä. Asia voi tulla vireille joko asiakkaiden omasta aloitteesta ja/ tai lastensuojelun työntekijöiden tai heidän yhteistyö-kumppaneidensa taholta.

Lapsen tai nuoren yksilöllisiä tarpeita ja vanhempien tuentarpeita arvioidaan keskustellen lapsen tai nuoren, hänen vanhempiensa ja läheistensä kanssa. Tarpeet kootaan Perustiedot ja arvio lapsen sijoituksen tarpeista – lomakkeelle ja välitetään lastensuojelun perhehoidon tukiyksikköön.

Lapsen lähiverkosto kartoitetaan ennen lapsen sijoittamista kodin ulkopuolelle. [Lastensuojelulaki 32§](#).

Hyvinvointialueen tulee ryhtyä toimenpiteisiin **lapsen huollon järjestämiseksi** vanhempien välisellä sopimuksella tai tuomioistuimen päätöksellä, jos tätä on lapsen edun kannalta pidettävä aiheellisena.

Mikäli perhehoitoa tarvitsevalle **lapselle löytyy lähiverkostosta sijaisperheeksi mahdollinen soveltuva perhe**, heidät tavataan ja annetaan tietoa perhehoidosta, mitä se käytännössä tarkoittaa, suljetaan pois ehdottomat esteet ja arvioidaan, mikä eri vaihtoehdoista on lapsen edunmukaisin ratkaisu. Mikäli lähiverkostoperheellä ei ole ennestään valmennusta, **järjestetään ryhmämuotoinen tai perhekohtainen valmennus** vuoden sisällä.

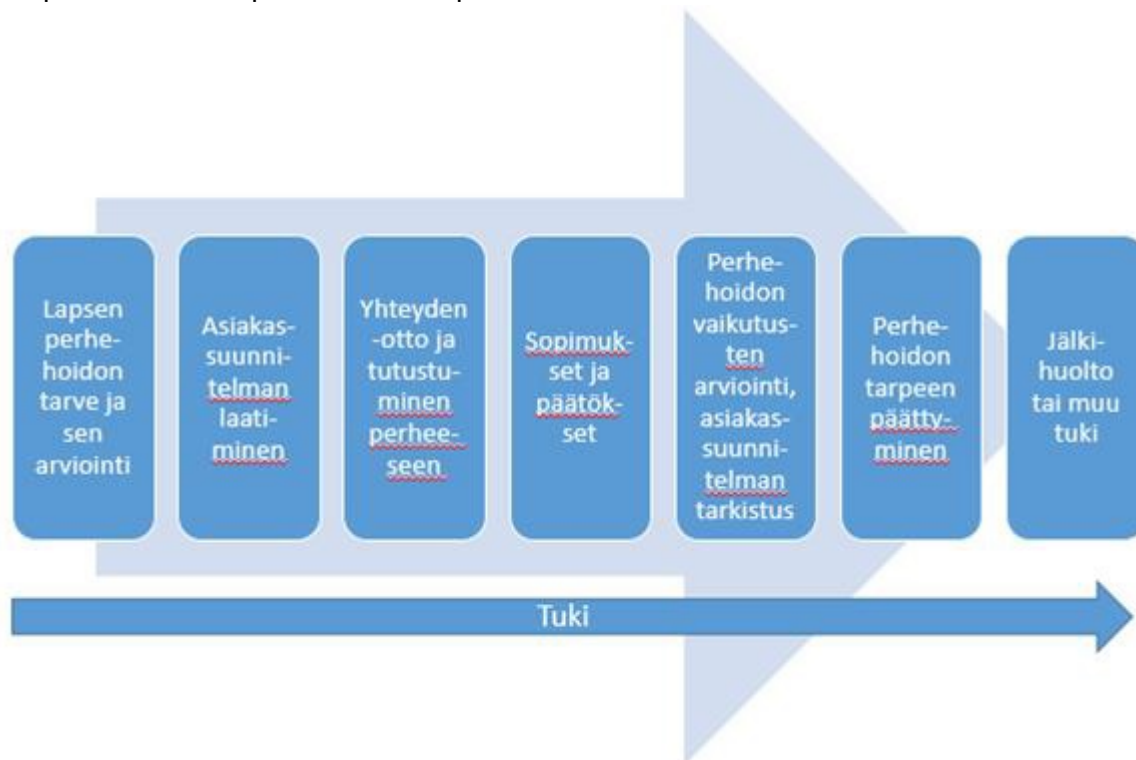
Kuva 1 Lapsen lähiverkoston kartoittaminen ennen lapsen sijoitusta kodin ulkopuolelle
Kaavio on mukailtu Kati Saastamoisen luentoaineistosta

2. **Sijoitettavalle lapselle tai nuorelle ja hänen läheisilleen järjestetään riittävästi tukea sijoituksen suunnitteluvaiheesta alkaen.** Asiakassuunnitelma laaditaan yhdessä lapsen tai nuoren ja hänen läheistensä kanssa. Sovitaan etenemisestä sopivan perhehoitopaikan selvittämiseen, lapsen, perheen ja sijaisperheen tutustumiseen ja lapsen perhehoitoon.
3. **Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä lähettää perustiedot ja arvion lapsen sijoituksen tarpeista lomakkeen lastensuojelun perhehoidon tukiyksikköön perhehoidontuki@pshyvinvointialue.fi.** Puhelimitse lapsen asioista vastaava **sosiaalityöntekijä ja perhehoidon tukiyksikkö** keskustelevat sijoitustarpeesta. Perhehoidon sosiaalityöntekijä on yhteydessä valmennettuihin mahdollisesti sopiviin sijaisperheisiin. Mikäli kyseiset perheet arvioivat pystyvänsä vastaamaan lapsen tai nuoren tarpeisiin, perheiden suostumuksella heidän yhteystietonsa luovutetaan asiaa hoitavan lastensuojelun työntekijän käyttöön. Lapsen asioista vastaava työntekijä on yhteydessä sopivaksi katsottuihin perheisiin ja arvioi niiden vastaavuutta lapsen tarpeisiin huomioon ottaen mm. kodin sijainnin, lapsen uskonnollisen, kielellisen, kulttuurisen taustan sekä millaisen palvelukokonaisuuden mikin vaihtoehto muodostaa.
4. **Lastensuojelun sosiaalityöntekijä sopii tutustumiskäynnin valittuun sijaisperheeseen tai vaihtoehtoisin sijaisperheisiin.** Hyväksi on koettu toimintamalli, että ensimmäisen tutustumiskäynnin tekevät asiaa hoitava lastensuojelun työntekijä ja valmentanut sosiaalityöntekijä yhdessä. Kotikäynnillä keskustellaan perheen ja kodin mahdollisuuksista vastata kyseisen lapsen tai nuoren perhehoidon tarpeeseen sekä sovitaan mahdollisen sopimuksen sisällöstä. Toisen tutustumiskäynnin perheeseen tekevät asiaa hoitava lastensuojelun työntekijä lapsen tai nuoren ja hänen läheistensä kanssa.
5. **Mikäli tutustumisen myötä kyseinen sijaisperhe todetaan sopivaksi lapselle tai nuorelle, hyvinvointialueen ja perheen välillä tehdään tarvittavat sopimukset, päätökset ja suunnitelmat.** Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä huolehtii vastuiden jakamisesta (esim. päivähoidon- ja koulun järjestäminen) ja tiedonkulun varmistamisesta eri toimijoiden välillä. **Alkanee ja päättyneet sijoitukset sekä esiin nousseet tuen tarpeet ilmoitetaan perhehoidon tukiyksikköön. Sijoituksen osapuolille järjestetään tukea:** sijoitettavalle lapselle tai nuorelle esimerkiksi vertaistukiryhmä, vertaistukitapaaminen tai vertaistukihenkilö, vanhemmalle VOIKUKKIA-vertaistukihenkilö tai -vertaistukiryhmä ja perhehoitajalle mentori ja työnohjausta.
6. **[Asiakassuunnitelma](#)** on toimeksiantosopimuksen lisäksi perhehoidon toteutusta ohjaava ja tukeva asiakirja, jonka kirjaa lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä. [Lastensuojelulaki 30 §](#)

On tärkeää, että kaikki osapuolet ovat mukana ja saavat sanoa mielipiteensä asiakassuunnitelmanneuvotteluissa. Mahdolliset eriävät mielipiteet kirjataan ylös. Asiakassuunnitelma tarkistetaan tarvittaessa, kuitenkin vähintään kerran vuodessa.
7. **Perhehoidon vaikutuksia arvioidaan suhteessa sovittuihin tavoitteisiin** asiakassuunnitelmien sekä hoito- ja kasvatussuunnitelmien tarkistamisen yhteydessä sijaisperheen, lapsen tai nuoren ja hänen läheistensä palautteita hyödyntäen. Arvioinnin kohteena ovat lapsen tai nuoren kasvussa, kehityksessä ja hänen läheistensä tilanteessa ja vuorovaikutussuhteissa mahdollisesti tapahtuneet muutokset. Samalla todetaan muuttuneet tai uudet palvelutarpeet ja sovitaan keinoista. Asiakassuunnitelman tarkistuksen yhteydessä **arvioidaan** lapsen tai nuoren ja hänen läheistensä kanssa **suunnitelman muutoksen tarve ja päivitetään suunnitelmaa eteenpäin.**
8. **Kun sijoituksen perusteet ovat poistuneet tai kun perhehoidon tarvetta ei enää ole, tehdään suunnitelma perhehoidon päättämisestä** yhdessä kaikkien osapuolien kanssa lapsen **edun mukaisella tavalla**. **Suunnitelmaa** laadittaessa on tärkeää kuulla lasta ja hänelle läheisiä ihmisiä ja ottaa huomioon lapsen kiintymyssuhteet.
9. **Lapsella tai nuorella on oikeus jälkihuoltoon sijaishuollon päättymisen sekä vähintään puoli vuotta kestäneen avohuollon sijoituksen jälkeen.** Hyvinvointialueen on mahdollista järjestää jälki- huoltoa silloinkin, kun sijoitus on ollut lyhempi. Sijoituksen jälkeen sijaisperhe voi toimia tukiperheenä tai perhehoitaja tukihenkilönä lapselle tai nuorelle. Jälkihuoltoa on toteutettavissa toimeksiantosuhteisena perhehoitona perhehoitajan kodissa tai myös asiakkaan kotiin. On tärkeää huolehtia lapsen ihmissuhteiden jatkuvuudesta ja eri osapuolten tukemisesta sijoituksen päättymisen jälkeenkin.

Jälkihuollossa olevaa lasta tai nuorta koskevaan asiakassuunnitelmaan kirjataan jälkihuollon tar- koitus ja tavoitteet sekä erityisen tuen ja avun järjestäminen lapselle tai nuorelle sekä hänen vanhem- millen, huoltajilleen tai muille hänen hoidostaan ja kasvatuksestaan vastaaville henkilöille. Asiakassuunnitelmassa sovittava myös nuoren taloudellisista asioista, mistä asioista nuori huolehtii itse jo omilla tuloillaan ja mistä perhehoitaja vastaa.

Kuva 2 Lapsen tai nuoren perhehoidon tarpeeseen vastaaminen

Toiminnassa mukana olevien perheiden toivotaan ilmaisevan valmiutensa olla käytettävissä lasten ja nuorten sijaisperhe- tai tukiperhetarpeissa päivittämällä perheen tiedot vähintään kaksi kertaa vuodessa sekä tietojen muuttuessa lastensuojelun perhehoidon tukiyksikköön. Näin lapselle sopivan vapaan perheen löytyminen nopeutuu.

5.2 Lapsen osallisuus ja valmistelu sijoitukseen

Lapsen oikeus osallisuuteen kaikissa häntä koskevissa asioissa on suojattu erittäin vahvasti lainsäädännöllä. Tässä yhteydessä lapsilla tarkoitetaan kaikkia alle 18 - vuotiaita kansalaisia. Perusta kansalliselle lainsäädännölle on kansainvälisen YK:n Lapsen oikeuksien yleissopimuksen [12.artikla](#), jonka mukaan osallisuus on yksi kaikkea viranomaistoimintaa läpäisevä perusoikeus.

Suomen lainsäädäntö perustuslaista lähtien painottaa johdonmukaisesti sitä, että asianosaisilla on aina oikeus saada tietoa heitä koskevista asioista sekä oikeus lausua niistä omat näkemyksensä. Ikä ei ole peruste sulkea ketään tämän oikeuden ulkopuolelle. Lasten kohdalla viranomaisilla on erityinen velvoite kohdella heitä tasa-arvoisesti yksilöinä ja antaa heille mahdollisuus vaikuttaa itseään koskeviin asioihin kehitystään vastaavasti. [Perustuslaki 6 §](#) .

Lastensuojelulaki korostaa lapsen asianosaisuutta kaikissa lastensuojeluprosessin vaiheissa. Sekä laista että sen taustateksteistä käy selvästi ilmi, että tavoitteena on varmistaa lapsen todellinen osallistuminen omien asioidensa hoitoon.

[Sosiaalihuoltolain 10 §:n](#) mukaan palveluja järjestettäessä ja kehitettäessä on kiinnitettävä erityistä huomiota lasten ja nuorten tarpeisiin ja toivomuksiin. [Nuorisolain 24 §](#) puolestaan velvoittaa järjestämään nuorille mahdollisuuden osallistua paikallista, alueellista ja valtakunnallista nuorisotyötä ja –politiikkaa koskevien asioiden käsittelyyn sekä kuulemaan nuoria heitä koskevissa asioissa. Nuorisolain velvoitteet

ulottuvat myös lapsiin, sillä lain mukaan nuoria ovat kaikki alle 29-vuotiaat. Alaikäraja "nuoruudelle" laki ei aseta.

Lastensuojelulain mukaan lapsen mielipide on selvitettävä aina häntä koskevia ratkaisuja tehtäessä. Selvittäminen tulee tehdä lapsen iän ja kehitystason mukaisesti. Mielipiteen selvittämisessä ei ole ikäraja. Työntekijän tulee luoda edellytykset sille, että lapsen on mahdollista ymmärtää miksi ja minkä suhteen hänen ajatuksiaan ja näkemyksiään selvitetään. Aikuisen on otettava huomioon lapsen käsitelykyky antaessaan tietoja lapselle. Vastaavasti aikuisen on huolehdittava siitä, että lapsi saa riittävästi apua omien ajatustensa ilmaisemiseen.

Mielipiteen selvittäminen ei välttämättä tarkoita sitä, että työntekijä kysyy lapsen mielipidettä jostain asiasta ja lapsi ilmoittaa sen. Kyse on kokonaisvaltaisesta prosessista, johon sisältyy keskustelun ohella tai sen sijasta lapsen havainnointia, lapsen kanssa toimimista sekä lapsen ja hänen kannaltaan merkityksellisten ihmisten välisen vuorovaikutuksen seuraamista.

5.2.1 Perhehoitajien rekrytointi ja valmennus

Jokaisella perhehoitoon sijoitettavalla lapsella on oikeus hyvin valmennettuun sijaisperheeseen, joka pystyy vastamaan juuri hänen yksilöllisiin tarpeisiinsa. Ja jokaisella perhehoitajaksi ryhtyvällä on oikeus valmennukseen. Hyvinvointialue perhehoidon järjestäjänä vastaa siitä, että käytettävissä on riittävä määrä eri-ikäisille ja tarpeiltaan erilaisille lapsille, myös eri kieli- ja kulttuuritaustan omaaville sopivia perhehoitajia suhteessa sijaishuoltopaikkaa tarvitseviin lapsiin. Perhehoitajia rekrytoidaan suunnitelmallisesti ja jatkuvasti.

Lasten perhehoidosta kiinnostuneiden yhteydenottoihin vastataan ja keskustellaan heidän elämäntilanteestaan sekä mahdollisuuksistaan tarjota perhehoitoa sitä tarvitseville lapsille. Sovitaan perustietojen kokoamisesta ja tutustumistapaamisesta. Rekrytointivaiheessa perheille annetaan perustietoa perhe- hoidosta ja siitä, millaisiin tehtäviin perhehoitajia etsitään. [Kodin olosuhteet](#), turvallisuus ja sopivuus lasten hoitoympäristöksi selvitetään kotikäynnillä. Hyvinvointialue vastaa siitä, että perhehoitajaksi hyväksytään vain sellaiset henkilöt, jotka koulutuksensa, kokemuksensa tai henkilökohtaisten ominaisuuksiensa perusteella ovat sopivia antamaan perhehoitoa. Ennen toimeksiantosopimuksen tekemistä perhehoitajaksi aikovan henkilön on suoritettava tehtävän edellyttämä ennakkovalmennus. Perhehoitajien valmennuksen ja hyväksymisen kautta varmistetaan, että perhehoitajilla on perhekotina toimimisen edellytykset ja heillä on riittävästi osaamista tehtävässä toimimiseen. Tämä on hyvinvointialueen vas- tuulle kuuluvaa perhehoidon ennakkollista valvontaa.

Lapsen lähi- tai sukulaisverkostosta sijaisperheeksi haluavalle perheelle toteutetaan perhekohtainen soveltuvuuskartoitus lapsen asioista vastaavan ja perhehoidon tukiyksikön työntekijän yhteistyönä. Ellei ole ehdottomia esteitä sijaisperheenä toimimiseen, perheelle järjestetään mahdollisuus valmentautua PRIDE- valmennusryhmässä. Tarpeen vaatiessa läheisperhe voidaan valmentaa myös perhekohtaisella työskentelymallilla.

Ehdottomia esteitä: aktiivi lastensuojelun asiakkuus, **fyysinen tai psyykkinen sairaus, joka aiheuttaa toimintakyvyn laskua, akuutti mielenterveyden häiriö tai sairaus, rikollinen toiminta ja rikostaustaotteella este lasten kanssa toimimiselle, päihdeongelma, taloudelliset vaikeudet, jotka vaarantavat perhehoitajana toimimisen, perhehoitajan kanssa samassa taloudessa asuva perhehoitajaksi ryhtymistä vastustava henkilö, perheen elämään ja arkeen erittäin voimakkaasti vaikuttava elämäntilanne.**

Perhehoitajan kelpoisuus [Perhehoitolaki 6§](#):

Mikäli hyvinvointialueelle rekrytoidaan muualla ennakkovalmennuksen saaneita perhehoitajia, varmistetaan, että ennakkovalmennus on ollut riittävän kattava ja että perhehoitajana toimimisen edellytykset täyttyvät. Tämän lisäksi ennakkollisen valvonnan toimenpiteenä varmistetaan perhehoitajan toiminta- edellytykset olemalla yhteydessä alueisiin tai yksityisiin palveluntuottajiin, jonka perhehoitajana tämä on aikaisemmin toiminut. Jos hyvinvointialue selvitystensä perusteella päättää olla aloittamatta

yhteistyötä perhehoitajan kanssa, hänelle kerrotaan päätökseen johtaneet syyt. On tärkeää, että molemmille osa- puolille jää todenmukainen ja yhtenevä käsitys päätöksen perusteista.

Ennen toimeksiantosopimuksen tekemistä hyvinvointialueella on velvollisuus pyytää nähtäväksi perhehoitajaksi aikovalta oikeusrekisterikeskuksen [rikostaustaote](#) lasten kanssa toimimiseen. Nähtäväksi pyydetään myös lääkärinlausunto terveydentilasta sekä ote väestötietojärjestelmästä.

Arvioitaessa perhehoitajan soveltuvuutta tehtävään sosiaalityöntekijällä tulee olla moniammatillinen tuki käytettävissään. Arviointi tehdään yhdessä perhehoitajaksi ryhtyvän kanssa. Perhehoitajana toimiminen edellyttää oman kodin avaamista niin sosiaalihuollon ammattilaisille kuin sijoitetun lapsen läheisille, mikä edellyttää joustavuutta ja avoimuutta. Yhteistyön tekeminen perhehoidon eri osapuolten kanssa edellyttävät vuorovaikutustaitoja ja ennakkoluulottomuutta. Perhehoitoon sijoitettavien lasten tarpeisiin vastaaminen edellyttää perhehoitajalta lastenhoitokokemusta, vankkaa vanhemmuutta ja ymmärrystä lasten erityistarpeista sekä taitoa haavoittavissa olosuhteissa eläneiden lasten auttamiseen. Lapsen emotionaalisiin tarpeisiin vastaamiseen sekä lapsen elämäntilanteen ja taustan työstämiseen lapsen kanssa perhehoitajilla tulee olla empatiakykyä ja kykyä kiintyä lapseen. Lastensuojelun perhehoito vaatii myös epävarmuuden sietokykyä. Perhehoitajalta edellytetään elinikäisen oppimisen asennetta, reflektiotaitoja sekä kykyä tarkastella ja tarpeen mukaan muuttaa omia toimintatapoja arjessa, lapsen sekä yhteistyötahojen kanssa toimittaessa.

Sijaisvanhemmuuteen soveltuvuuden arvioinnin pohjan muodostavat viisi valmiutta: 1.Suojella ja hoivata lasta, 2.Tukea lapsen kehitystä, 3.Tukea lapsen suhteita vanhempiin ja muihin lapselle tärkeisiin ihmisiin, 4.Sitoutua lapseen sekä edistää ennakoitavuutta ja jatkuvuutta lapsen elämässä, 5.Tehdä yhteistyötä lapsen asioissa. Tärkeää on varmistaa perhehoitajan kyky suojella ja hoivata lasta sekä luoda hänelle turvallinen kasvuympäristö. Perhehoitajan tehtävänä on vastata lapsen perushoidosta; vaatuksesta, ruokailusta, riittävästä levosta, hygieniasta, terveydestä ja hyvinvoinnista lapsen ikä ja kehitystaso huomioiden. Lastensuojelun perhehoidossa tarvitaan kykyä kuunnella lasta niin, että lapsi kokee tulevansa ymmärretyksi ja saavansa tukea vaikeiden asioiden ja ristiriitojen käsittelemiseen. Tehtävänä on tukea lapsen tunne-elämän kehitystä ja myönteisen minäkuvan rakentumista. Tehtävään kuuluu lapsen yksilöllistä kehitystä tukeva kasvatusta, turvallisten rajojen asettaminen ja lapsen tukeminen itsestään ja toiminnastaan vastuunoton harjoittelussa. Samalla perhehoitajalla tulee olla kyky ja halu tukea lapsen suhteita syntymävanhempiinsa ja turvata lapsen muiden läheisten ihmissuhteiden jatkuminen. Perhehoitajan tulee myös olla valmius sitoutua lapseen ja toimia hänelle luotettavana aikuisena tarvittaessa koko elämän ajan. Perhehoitajalla tulee näiden lisäksi olla kykyä ja halua tehdä yhteistyötä lapsen asioissa viranomaisten ja laajan yhteistyöverkoston kanssa. Näistä valmiuksista on varmistuttava ennen toimeksiantosopimuksen tekemistä ja lapsen sijoitusta perheeseen.

Valmennus järjestetään [PRIDE-ennakovalmennuksena](#), joka on Suomessa laajasti käytössä oleva prosessimuotoinen valmennus, joka koostuu yhdeksästä ryhmätapaamisesta ja niihin liittyvistä yksilökohtaisista tehtävistä sekä vähintään kolmesta perhekohtaisesta tapaamisesta. Valmennus päättyy yhteiseen kirjalliseen arviointiin perhehoitajilta edellytettävistä valmiuksista ja keittämistarpeista. PRIDE-valmentajaparina toimivat valmentajakoulutuksen käyneet lastensuojelun sosiaalityöntekijä ja kokenut perhehoitaja yhdessä.

Ennakovalmennuksen prosessiin kietoutuu soveltuvuuden arviointi, jonka keskeisenä tavoitteena on selvittää perhehoitajaksi aikovan henkilön vahvuuksien ja kehittämistarpeiden tunnistamisen kautta valmiudet toimia perhehoitajana ja kehittyä tehtävässä. Jotta tämä olisi mahdollista, tulee valmennuksen olla riittävän pitkäkestoinen. Yleisen soveltuvuuden lisäksi arvioidaan perhehoitajan kykyä ja valmiuksia vastata tietyn lapsen yksilöllisiin tarpeisiin, kun sijoitus tulee ajankohtaiseksi. Valmennusta järjestetään myös läheisverkostosta tuleville perhehoitajille. Lapsen edun toteutumisen kannalta on tärkeää, että lapsen ympärillä olevat aikuiset kykenevät tekemään yhteistyötä lapsen kannalta tärkeiden ihmisten kesken sekä tuen ja ohjauksen avulla huolehtimaan kaikkien perheessä elävien lasten oikeuksien toteutumisesta.

Perhehoitajat saavat valmennuksessa tietoa asemastaan, oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan sekä perhehoidossa olevan ja eri osapuolten asemasta, oikeuksista ja velvollisuuksista. Perhehoitajuutta

harkitsevan on tärkeää saada ennakkoon sekä riittävästi tietoa että tukea sen pohtimiseen, miten perhehoitajuus vaikuttaa omaan ja perheen hyvinvointiin ja miten omat valmiudet vastaavat perhehoitajalta vaadittuja valmiuksia. Perhehoitoperheenä toimiminen vaikuttaa monin tavoin myös perhehoitajien biologisten ja adoptoitujen lasten arkeen, minkä vuoksi valmentajien on tärkeää huomioida heidätkin valmennuksen aikana.

Ennakovalmennus järjestetään ensisijaisesti ryhmämuotoisena prosessina, joka tukee kunkin osallistujan omaa arviointiprosessia ja syventää ymmärrystä perhehoitajuudessa tarvittavista valmiuksista ja perhehoitajan tehtävästä. Ryhmämuotoisuus mahdollistaa yhteisen reflektoinnin ja vertaiskokemusten kuulemisen samassa tilanteessa olevien kanssa. Ryhmä mahdollistaa monipuolisten valmennusmenetelmien käytön, joiden tarkoituksena on syventää kunkin omaa oppimisprosessia. Kaikkien perheen- jäsenten huomioiminen jo ennakovalmennusvaiheessa on tärkeää. Mikäli perhehoitajan perheessä on kaksi vanhempaa, molemmat vanhemmat osallistuvat ennakovalmennukseen. Päätöksen perhehoitajiksi ryhtymisestä on oltava yhteinen. Myös perheessä jo oleville, esimerkiksi biologisille tai adoptoiduille lapsille varataan mahdollisuus käsitellä asiaa ja saada vastauksia heitä askarruttaviin kysymyksiin. Ennakovalmennuksen aikana on suositeltavaa järjestää valmennukseen osallistuvien perheiden lapsille mahdollisuus omaan yhdestä kolmeen kertaa kokoontuvaan ryhmään. Mikäli lastenryhmää ei voida järjestää, työntekijät tapaavat lapsia henkilökohtaisesti ja keskustelevat heidän kanssaan, tarvittaessa lasten ikään ja tilanteeseen sopivia menetelmiä käyttäen.

Sijoitetut lapset ovat eri-ikäisiä ja tarpeiltaan erilaisia sekä tulevat monenlaisista kulttuuritaustoista. Valmennuksissa huomioidaan perhehoidon moninaisuus. Ennakovalmennuksen käyneille täydennysvalmennusta on toteutettavissa muun muassa nuoruusikäisten perhehoitoon, monikulttuurisuuteen ja lyhytaikaiseen perhehoitajuuteen.

Lyhytaikaiseen perhehoitoon täydennysvalmennus

Mikäli perhehoitaja erikoistuu lyhytaikaisen perhehoidon antajaksi, esimerkiksi kriisitilanteissa pienten vauvojen ja eri-ikäisten lasten vastaanottoon, huomioidaan tämä perhehoitajalle annettavassa valmennuksessa ja muussa tuessa. Kriisitilanteista tuleville lapsille päivystys- ja vastaanottoperheenä toimimisesta kiinnostuneille sijaisperheille järjestetään täydennysvalmennus sekä tukea lyhytaikaisen perhe- hoidon erityiskysymyksiin.

Läheis- ja sukulaissijaisvanhemmuuteen valmennus

Läheis- ja sukulaissijoitusten määrän kasvaessa on entistä tärkeämpää huomioida näihin sijoituksiin liittyvät erityispiirteet jo ennakovalmennusvaiheessa. Lapsen oikeus ennakovalmennettuun perhehoitoon ja perhehoitajan oikeus saada harkita rauhassa perhehoitajaksi ryhtymistä koskee kaikkia perhe- hoidon muotoja, myös läheisperhesijoituksia. Tästä syystä ennakovalmennuksen loppuun suorittaminen on suositeltavaa jo ennen läheisperheisiin sijoittamistakin.

Lapsen edun mukaista saattaa kuitenkin joskus akuutissa sijoitustarpeessa olla, että sijoitus toteutetaan hyvin nopeasti ja lapsi siirtyy jo ennen valmennusta läheisen luokse asumaan. Tällöin valmennus voidaan erityisistä syistä suorittaa loppuun vuoden kuluessa sijoituksen alkamisesta. [Perhehoitolaki 6 §.](#)

Lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän on kuitenkin huolehdittava, että myös ilman ennakovalmennusta perhehoitajaksi ryhtyvä läheinen on tietoinen muuttuvasta asemastaan ja velvollisuuksistaan. Mikäli lapsi sijoitetaan vasta valmennuksessa olevan perhehoitajan luokse, on erityisen tärkeää, että ennakkokartoituksen lisäksi kokonaistilanne arvioidaan myös valmennuksen päätyttyä.

Jokainen sijoitettava lapsi on yksilö, jolla on oma historiansa. Ennakovalmennuksessa opitut asiat ja perheen ihmissuhteet tulevat siksi koetukselle jokaisen uuden sijoituksen myötä, ja tätä tosiasiaa on tasapainotettava perhehoitajalle annettavalla tuella ja ohjauksella (ks. luku 6). Koulutus ja tuki kirjataan myös perhehoitajan ja hyvinvointialueen väliseen toimeksiantosopimukseen perhehoitolain 10 §:n mukaisesti.

Mikäli hyvinvointialue ostaa perhehoidon palveluita yksityiseltä perhehoidon palveluntuottajalta, sovitaan perhehoitajien koulutuksesta ja tuesta sopimuksessa perhehoidon järjestämisestä. Toimeksiantosopimukseen on kirjattava vähintään se, mitä hyvinvointialueen ja palveluntuottajan välillä asiasta on sovittu, eli esimerkiksi mitä koulutusta ja tukea palveluntuottajalta edellytetään.

5.2.2 Lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittäminen

Lain lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä [5§](#) mukaan: **Toimeksiantosopimuksen koskiessa perhehoidon antamista alaikäiselle**, tulee hyvinvointialueen ennen toimeksiantosopimuksen tekemistä **pyytää henkilöltä nähtäväksi rikosrekisterilain [6§ 5](#):n 2 momentissa tarkoitettu ote rikosrekisteristä**. Rikostaustan selvittämiseksi **esitetty rikosrekisteriote ei saa olla kuutta kuukautta vanhempi**. [6§](#)

Merkintä rikosrekisteriotteen esittämisestä ja otteen palauttaminen [7 §](#): Rekisteriotteen nähtäväksi esittäneen henkilön henkilötietoihin saadaan tehdä ainoastaan merkinnät rikosrekisteriotteen esittämisestä ja otteen tunnistetiedoista. Työnantaja tai muu henkilö, joka on tämän lain mukaan saanut rikosrekisteriotteen nähtäväksi, ei saa ottaa siitä jäljennöstä. Rikosrekisteriote on palautettava otteen esittäneelle henkilölle viipymättä.

Selvitettäessä mahdolliset ehdottomat esteet PRIDE-valmennuksen yhteydessä valmentava työntekijä pyytää perhettä esittämään nämä rikosrekisteriotteet. Kelpoisuusaika kuusi kuukautta on kuitenkin otettava huomioon sijoituksen yhteydessä. Mikäli perhehoitajan puoliso vaihtuu sijoituksen aikana ja hänen kanssaan tehdään toimeksiantosopimus, tulee myös uuden puolison toimittaa rikosrekisteriote lapsen perheeseen sijoittaneen hyvinvointialueen perhehoidon tukiyksikköön ja osallistua valmennukseen. Perhehoitajan täysi-ikäisen lapsen tulee myös toimittaa rikosrekisteriote, mikäli hän osallistuu sijoitetun lapsen hoitoon ja hänen kanssaan tehdään toimeksiantosopimus

5.2.3 Perhehoitokodin sopivuus

Perhekodin olosuhteet, perhehoitolaki [5 §](#)

Perhehoitokodin pitää olla terveydellisiltä ja muilta olosuhteiltaan siellä annettavalle hoidolle sopiva.

Perhehoitokodin sopivuutta harkittaessa on kiinnitettävä erityistä huomiota perhekodin ihmissuhteisiin, perhehoitajan mahdollisuuksiin ottaa huomioon ja vastata perhehoitoon sijoitettavan tarpeisiin hänen etunsa mukaisesti. Lisäksi on selvitettävä, hyväksyvätkö muut perhekodin jäsenet perhehoitoon sijoitettavan ja voiko perhehoitoon sijoitettava henkilö saada perhekodin muihin jäseniin nähden tasavertaisen aseman. Perhekodin tulee myös rakenteeltaan, tiloiltaan ja varustetasoltaan olla siellä annettavalle hoidolle sopiva.

Sijaishuoltopaikan valinta [50§](#) Lastensuojelulaki

Sijaishuoltopaikan valinnassa tulee kiinnittää erityistä huomiota huostaanoton perusteisiin ja lapsen tarpeisiin sekä lapsen sisarusuhteiden ja muiden läheisten ihmissuhteiden ylläpitämiseen ja hoidon jatkuvuuteen. Lisäksi tulee mahdollisuuksien mukaan ottaa huomioon lapsen kielellinen, kulttuurinen sekä uskonnollinen tausta. Laitoshuoltoa järjestetään, jos lapsen sijaishuoltoa ei voida järjestää lapsen edun mukaisesti riittävien tukitoimien avulla perhehoidossa tai muualla.

Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä selvittää sijaishuoltoa tarvitsevan lapsen tarpeet yhdessä lapsen, hänen perheensä ja lähiverkostonsa kanssa ja lapsen tarvitessa perhehoitoa kirjaa ne Perustiedot ja arvio lapsen sijoitustarpeista – lomakkeelle, jonka lähettää perhehoidontuki@pshyvinvointialue.fi. Ennen perhehoitosijoitusta lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä ottaa aina yhteyttä perhehoidon tukiyksikköön.

Mikäli lastensuojelullista tukea tarvitsevan lapsen lähiverkostosta löytyy perhehoidosta soveltuva perhe, lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä ottaa yhteyttä perhehoidon tukiyksikköön. Mahdollisen sijaisperheen soveltuvuus kyseisen lapsen tilanteeseen kartoitetaan yhteistyössä lapsen asiaa hoitavan sosiaalityöntekijän ja perhehoidon tukiyksikön työntekijän kanssa.

Perhehoitoperheeksi sopivuutta harkittaessa kiinnitetään erityistä huomiota perhehoitoa antavan henkilön kykyyn suojella ja hoitaa lasta sekä yhteistyökykyyn perhehoitoon sijoitettavan lapsen tai nuoren läheisten sekä viranomaisten kanssa lapsen edun mukaisesti. **Perhehoidon tukiyksikön sosiaalityöntekijä pyytää perustiedot ja selvitykset lähiverkostoperheeltä, jonka mahdollisuuksia edetä lapsen perhehoitoperheeksi selvitetään.**

Hyvinvointialueen perhehoidon tukiyksikkö selvittää lasten ja nuorten perhehoitoon kiinnostuksensa ilmaisseiden perheiden ja heidän kotiensa yleisen sopivuuden, vahvuudet ja kehittämistarpeet sijaisvanhemmuuteen valmennuksen yhteydessä. Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä tutustuu yhteistyössä perhehoidon tukiyksikön työntekijän kanssa vaihtoehtoihin. Lapsen tarpeita vastaavan sijaishuoltopaikan valinnassa lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä kuulee ja ottaa mahdollisuuksien mukaan huomioon lapsen ja hänen perheensä toiveet ja odotukset. Perhehoidossa jo olevien asiakkaiden sosiaalityöntekijöiltä varmistetaan myös, näkevätkö he estettä uuden lapsen sijoitukselle perheeseen. Kun valmennettuun perheeseen ollaan tosiasiallisesti sijoittamassa tiettyä lasta, Perhehoidon tukiyksikön sosiaalityöntekijä pyytää perhehoitajalta nähtäväksi T-lääkärintlausunnon perhehoitajana toimimista varten, ellei sitä ole jo aikaisemmin toimitettu. Lausunnon antajan tiedot ja päivämäärä merkitään perherekisteriin. T-lausunnot palautetaan perhehoitajalle.

Perhehoidon tukiyksikön sosiaalityöntekijä tekee pyynnön perheen tietojen tarkistamiseen **sosiaalihuollon asiakastietojärjestelmästä.** Pyyntö tehdään sijoitustyöskentelyn yhteydessä perheen asuinalueen johtavalle sosiaalityöntekijälle. (Laki sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen käsittelystä 703/2023) Perhehoidon tukiyksikön sosiaalityöntekijä tarkistaa perheen tiedot myös Digi- ja väestötietovirastosta. Ellei esteitä ole, etenee lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä vanhempien ja lapsen tutustumisiin lapselle mahdolliseen sijaisperheeseen.

5.2.4 Lasten ja nuorten määrä perhehoidossa

Perhekodissa saadaan samanaikaisesti hoitaa enintään neljää henkilöä hoitajan kanssa samassa taloudessa asuvat alle kouluikäiset lapset ja muut erityistä hoitoa tai huolenpitoa vaativat henkilöt mukaan luettuina. Perhehoitolaki [7§](#)

Perhekodissa saadaan kuitenkin hoitaa samanaikaisesti enintään kuutta henkilöä, jos perhekodissa annettavasta hoidosta, kasvatuksesta tai muusta huolenpidosta vastaa vähintään kaksi hoitopaikassa asuvaa henkilöä, joista ainakin toisella on [6 §](#) :n 1 momentissa ja toisella 3 momentissa säädetty kelpoisuus. Perhehoitolaki [7§](#)

Ammatillisessa perhekodissa hoidettavien määrä:

Ammatillisessa perhekodissa saadaan hoitaa samanaikaisesti enintään seitsemää henkilöä, jos perhekodissa annettavasta hoidosta, kasvatuksesta tai muusta huolenpidosta vastaa vähintään kaksi hoitopaikassa asuvaa henkilöä, joista ainakin yhdellä on [6 §](#):n 1 momentissa ja yhdellä 3 momentissa säädetty kelpoisuus. Samassa taloudessa asuvat alle kouluikäiset lapset ja muut erityistä hoitoa tai huolenpitoa vaativat henkilöt lasketaan mukaan enimmäismäärään. Perhehoitolaki [8 §](#)

Hoidettavien määrästä poikkeaminen:

Jos kyse on hoidon antamisesta sisaruksille tai saman perheen jäsenille, voi perhekodissa tai ammatillisessa perhekodissa olla samanaikaisesti hoidettavana useampi henkilö kuin [7](#) ja [8 §](#):ssä säädetään. Perhehoitolaki [9 §](#)

Lisäksi erityisestä syystä voidaan [7](#) ja [8 §](#):ssä säädettyistä samanaikaisesti hoidettavien henkilöiden enimmäismääristä poiketa. Erityisenä syynä pidetään lähinnä tilannetta, jossa perhehoidossa samanaikaisesti hoidetaan vain täysi-ikäisiä henkilöitä, joiden keskinäinen kanssakäyminen ja perhehoitosijoituksen laatu yhdessä toimintakyvyn ja hoidon tarpeen kanssa tekevät mahdolliseksi poikkeamisen enimmäismäärästä. Perhehoitolaki [9 §](#)

Hoidettavien määrä on kuitenkin suhteutettava perhehoitajien lukumäärään, hoidettavien tarvitsemaanhoitoon ja kasvatukseen sekä toiminnan luonteeseen. Perhehoitolaki 9§

Käytäntöön soveltaminen Hyvinvointialueella:

Perhehoitajien ja sosiaalityöntekijän tulee harkita erityisen suurella huolella tilanteessa, jolloin laissa määritellyjä samanaikaisesti hoidossa olevien enimmäismääriä ollaan ylittämässä tilapäisestikään.

Ilmoitusvelvollisuus hoidettavien määrän muuttuessa:

Perhehoitajan tulee ilmoittaa lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle ja perhehoidontuen vastuutyöntekijälle sekä sijoitusalueelle perhehoidossa olevien lasten määrään suunnitelluista ja tapahtuvista muutoksista. Tukiperheessä käyvistä lapsista tulee myös ilmoittaa.

6 LAPSI PERHEHOIDOSSA

6.1 Lapsen turvallinen muutto

Lapsen muutto perhehoitoon on lapselle aina iso muutos riippumatta siitä, mitkä ovat olleet hänen lähtöolosuhteensa. Lapsen ja perheiden arki muuttuu ja ihmissuhteet muotoutuvat uudelleen. Kaikilla osapuolilla alkaa sopeutumisvaihe.

Lapselle sijoitus perhehoitoon on toteutettava niin turvallisesti ja suunnitelmallisesti kuin mahdollista. Lapsen tulee saada kokea muuttonsa sijaisperheeseen turvallisena. Lapsen näkökulmasta hänen elämänsä muuttuu todella paljon. Tämän vuoksi on tärkeää, että perhehoitajat ja ammattilaiset tukevat lasta mahdollisimman hyvin ja ottavat muutostilanteen herkkyyden huomioon. Lapsi voi reagoida muutoksiin sekä muille että itselleen ennakoimattomilla tavoilla. Jos sijoittaminen tapahtuu yhteistyössä vanhempien kanssa, vanhempien on tärkeää olla mukana prosessissa lapsen tukena. Jos vanhemmat eivät pysty olemaan lapsensa tukena, läheisverkostosta pyritään löytämään joku muu henkilö tukemaan lasta.

Kun kyseessä on sukulais- tai läheisperheeseen sijoittaminen, on paikka usein tuttu lapselle, mikä helpottaa siirtymistilannetta. Silti kyseessä on valtavan iso asia niin perheelle kuin lapselle. Ihmissuhteet muotoutuvat uudelleen.

Lapsella on oikeus tietää perustelut huostaanottoon ja sijoitukseen. Sijoitusta valmistelevat työntekijät käyvät lapsen kanssa keskustelua sijoituksen tarpeesta ja sen perusteista, sijoittamisen merkityksestä ja miten lapsi tulee pitämään yhteyttä läheisiinsä. Työntekijät kertovat aina kun se on mahdollista, perhekodista lapselle etukäteen ja järjestävät lapselle mahdollisuuden sekä tutustua perheen jäseniin että siirtyä asumaan perhekotiin vaiheittain. Tutustuminen ennen muuttoa sijaisperheeseen on hyvin tärkeää niin lapselle kuin perheen jäsenille, jotta kaikki voivat mahdollisuuksiensa mukaan työstää tulevaa elämänmuutosta. Lapselle turvaa tuottavat aikuiset ovat lapsen rinnalla sijoitusprosessin aikana. Lapsen kanssa keskustellaan hänen oikeuksistaan ja kirjataan ylös hänen ajatuksiaan asioista.

Lapsen siirtymää ja tulevaa perhehoitoa helpottaa, jos lapsen historia, esim. valokuvat ja hänelle tärkeitä lelut ja muut tavarat seuraavat hänen mukanaan. Tieto siitä, että vanhemmasta ja muista läheisistä kuten sisaruksista huolehditaan, on lapselle tärkeää. Näin lapsi voi vapautua heistä huolehtimisen taakasta. Lapsen kannalta on myös merkityksellistä, että vanhempia autetaan hyväksymään lapsensa sijoitus tai ainakin toimimaan lapsen edun mukaisesti, jolloin lapsella on sisäinen lupa ja mahdollisuus kiintyä perhehoitajiinsa ja muihin perhekodin jäseniin. Jos perheessä on ollut lemmikki, joka ei ole muuttamassa lapsen kanssa, lapselle voi myös olla tärkeää tietää, että lemmikki on jatkossa turvassa. Lapselle tutut tavat ja rutiinit, kuten iltatoimet, ovat tärkeää tietoa perhehoitajalle, jotta hän voi ottaa ne huomioon lapsen kanssa toimiessaan.

Perhehoitoon sijoittamistilanteita ja perhekoteja on hyvin erilaisia. Perhehoitoon sijoittaminen voi olla nopeasti syntyvä kriisitilanne, jolloin lasta ei ole pystytty lainkaan ennalta valmentamaan tulevaan muutokseen. Tällaisia ovat kiireellisen sijoituksen tilanteet, joissa lapsen nopea turvaan saaminen on ensisijaista. Tällöin on usein kyseessä vastaanottoperheeseen sijoittaminen. Myös näissä tilanteissa on tärkeää, että rinnalla oleva työntekijä varmistaa, että lapsi tietää mihin hän on matkalla ja miksi, sekä mitä seuraavaksi on tapahtumassa.

Kun lapsi on tarkoitus sijoittaa pitkäaikaisesti, on yleensä kysymys huostaanotosta. Näissä tilanteissa huolellinen valmistelu on tärkeää, jotta perhehoitoon tulemisen vaihe sujuisi hyvin ja perhehoito voi jatkossakin onnistua mahdollisimman hyvin.

6.2 Lapsen hoiva, huolenpito ja kasvatus

Lasta tulee kasvattaa siten, että lapsi saa osakseen ymmärtämystä, turvaa ja hellyyttä. Perhehoidossa tapahtuvan huollon ja kasvatuksen tulee turvata lapsen tasapainoinen kehitys ja hyvinvointi lapsen yksilöllisten tarpeiden ja toivomusten mukaisesti. Lapselle on pyrittävä antamaan turvallinen ja virikkeitä antava kasvuympäristö sekä suojeltava kaikenlaiselta ruumiilliselta ja henkiseltä väkivallalta, huonolta kohtelulta ja hyväksikäytöltä.

Perhehoitajat, kuten muutkin vanhemmat, kasvattavat lapsia ensisijaisesti omalla esimerkillään, kaikkien perheessään elävien lasten edun huomioiden. Lapsella on oikeus saada sijaishuolto paikassa hyvää hoitoa ja huolenpitoa, joihin kuuluvat myös iän ja kehitystason mukaiset kasvatukselliset rajat. Mikäli kysymys on lapsen hoidosta ja huolenpidosta ja siihen sisältyvästä tavanomaisten rajojen asettamisesta sekä lapsen kasvun ja kehityksen tukemisesta, kysymys ei ole lastensuojelulain tarkoittamista rajoitus- toimenpiteistä.

Lapsen kasvun turvaaminen sisältää lapsen hengen ja terveyden turvaamisen ja siihen liittyvän valvonnan tarpeen. Nämä tarpeet vaihtelevat eri ikäkausina ja riippuvat myös lapsen kehitystasosta ja henkilökohtaisista kyvyistä. Lapsen hyvinvoinnin tai hengen tai terveyden turvaamiseen voi kuulua esimerkiksi lapsen kädestä kiinni pitämistä tai tielle juoksemisen estämistä. Lasta tulee suojata, jotta hän ei vahingoita itseään tai muita ja pienen lapsen voi rauhoittaa syliin.

Tavanomaisia kasvatuksellisia keinoja ovat mm. kotiintuloaikojen ja ystävien vierailuaikojen määrittäminen. Myös ruokailuaikojen määrittäminen, pöytätapojen opettelu sekä rahan käytön harjoittelu kuten myös syy- ja seuraussuhteiden, kotitöiden tekemisen ja muun vastuunkannon opettelu kuuluvat tavanomaiseen hyvään kasvatukseen.

6.2.1 Puhelimen käyttö

Puhelimen käytön rajoittaminen hyväksyttävänä kasvatuksellisena toimenpiteenä tai perheen sääntönä voi tulla kyseeseen esim.:

- öiseen aikaan, mikäli näin turvataan lapsen tarvitsema riittävä lepo yöllä tai mikäli sille on muu hyväksyttävä peruste
- lapsi käy koulua tai lukee läksyjä
- lapsi osallistuu perheen yhteiseen toimintaan esimerkiksi yhteisissä juhlissa tai ruokailutilanteissa

Älypuhelimia käytetään moneen muuhunkin asiaan kuin yhteydenpitoon. Myös tablettien ja muiden laitteiden sovellusten, internetin käytön ja pelaamisen valvominen ja rajoittaminen tarvittaessa on perhehoitajan tehtävä. Mikäli internetin käyttö tai pelaaminen alkaa olla lapselle haitallista, on suositeltavaa

keskustella lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän kanssa siitä, mikä on kyseiselle lapselle hänen ikänsä, kehitystasonsa ja arjen rutiinit huomioiden sopiva määrä. Perhehoitajan toimivaltaan kuitenkin kuuluu perheen arjessa esimerkiksi peliaikojen määrittely. Perhehoitaja huolehtii myös viranomaisten peleille, palveluille ja erilaisille mediasisällöille asettamien ikärajojen noudattamisesta. On olemassa sovelluksia, joilla pystytään estämään lasta näkemästä hänelle sopimatonta sisältöä.

Mikäli puhelimen käyttöä joudutaan merkittävästi rajoittamaan, on suositeltavaa keskustella lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän kanssa, koska tämä saattaa muodostaa esteen yhteydenpidolle läheisiin, jolloin on sovittava, miten lapsen oikeus pitää yhteyttä läheisiinsä toteutuu.

Perhehoitajan tärkein tehtävä on **hoivata ja pitää huolta** perheeseen sijoitetusta lapsesta ja nuoresta. Perhehoidon ydin on perhehoitajan ja hoidossaan olevan lämmin, vastavuoroinen ja inhimillisiin tarpeisiin vastaava vuorovaikutussuhde.

6.3 Rajoitukset

Lastensuojelulain mukaisista rajoituksista vain yhteydenpidon rajoittaminen on mahdollista perhehoitoon sijoitetun lapsen kohdalla. Jos lapsen ja läheisten yhteydenpidosta ei päästä sopimukseen, on tehtävä valituskelpoinen päätös yhteydenpidon rajoittamisesta seuraavin edellytyksin. Päätöksenteosta vastaa sosiaaliviranomainen. Yhteydenpidon rajoittamista voidaan tehdä:

- jos yhteydenpidosta ei ole voitu asiakassuunnitelmassa tai erityisestä syystä muutoin sopia lapsen ja hänen vanhempiansa tai muiden läheisten kanssa
- jos yhteydenpito vaarantaa sijaishuollon tarkoituksen toteuttamisen ja rajoittaminen on lapsen hoidon ja kasvatuksen kannalta välttämätöntä
- jos yhteydenpidosta on vaaraa lapsen hengelle, terveydelle, kehitykselle tai turvallisuudelle
- jos rajoittaminen on välttämätöntä vanhempien, perheen muiden lasten tai perhekodin muiden lasten tai perhehoitajan turvallisuuden vuoksi
- jos 12 vuotta täyttänyt lapsi vastustaa yhteydenpitoa; sama koskee myös 12 vuotta nuorempaa lasta, jos hän on niin kehittynyt, että hänen tahtonsa voidaan kiinnittää huomiota.

Yhteydenpidon rajoittaminen niin, että lapsen puheluja kuunnellaan kaiuttimen kautta, ei ole mahdollista edes yhteydenpidon rajoittamista koskevan päätöksen nojalla. Perhehoitaja voi tarpeen mukaan auttaa pientä lasta puhelinlaitteen hallinnassa ja istua lapsen lähellä puhelun aikana, jos lapsi niin toivoo esimerkiksi turvallisuuden tunteen säilyttämiseksi.

Lapsen huolenpito ja valvonta arjessa on järjestettävä siten, ettei lapsen henki, terveys tai turvallisuus vaarannu ja lapsi pääse vahingoittamaan itseään tai muita. Esimerkiksi vahingollisten esineiden pois ottaminen hyvin pieniltä lapsilta on normaalia turvallisuuden varmistamista, mikä ei edellytä erillisen päätöksen tekemistä. Kriisitilanteista on ilmoitettava välittömästi lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle tarvittaessa sosiaalipäivystyksen kautta. Sosiaalityöntekijä arvioi tarvittavat jatkotoimet selvittäen kokonaistilanteen ja arvioiden, mikä on lapsen etu. Tilanteesta riippuen kyseeseen voi tulla esimerkiksi keskustelu lapsen kanssa, lääkäripäivystykseen hakeutuminen, neuvottelu lapsen asioissa, kiireellinen sijoitus tai viimesijaisesti sijaishuoltopaikan muuttaminen.

6.4 Yhteydenpito omaan sosiaalityöntekijään

Lapselle on tarjottava mahdollisuus tavata kahden kesken omaa, sijoittajahyvinvointialueen nimeämää sosiaalityöntekijää tai muuta lastensuojelun työntekijää riittävän usein. Lapsella on oikeus luottamukselliseen suhteeseen vastuutyöntekijänsä kanssa. Sosiaalityöntekijä kertoo lapselle hänen ikätasonsa mukaan lapsen sijoituksen perusteista.

Lapsen ja hänen sosiaalityöntekijänsä tai muun lastensuojelun työntekijän välisten tapaamisten ajankohdat kirjataan asiakassuunnitelmaan. Sijoittavan hyvinvointialueen työntekijä saa tapaamisissa tietoa lapsen sijaishuollon toteuttamisesta ja voi valvoa lapsen edun toteutumista. Tapaamisen sisällöt kirjataan lapsen asiakaskertomukseen.

Henkilökohtaisten tapaamisten lisäksi on tärkeää mahdollistaa myös muu yhteydenpito. Vuorovaikutus lapsen ja sosiaalityöntekijän välillä tulee olla mahdollisimman helppoa ja toteutettavissa lapsen toivomassa muodossa. Digitaalisuus on osa nykyarkea ja lapsille ja nuorille luontevaa vuorovaikutusta. Vuorovaikutusta tulee olla mahdollista ylläpitää eri kanavia pitkin lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaisesti.

6.5 Yhteydenpito läheisiin ihmisiin

Sijoitetulle lapselle turvataan hänen kehityksensä kannalta tärkeät, jatkuvat ja turvalliset ihmissuhteet. Lapsella on oikeus tavata vanhempiaan, sisarusiaan ja muita hänelle läheisiä henkilöitä vastaanottamalla vieraita tai vierailemalla perhekodin ulkopuolella sekä pitää heihin muuten yhteyttä käyttämällä puhelinta tai lähettämällä ja vastaanottamalla kirjeitä tai niihin rinnastettavia muita luottamuksellisia viestejä taikka muita lähetyksiä. Lapsen sisarussuhteiden vaalimiseen tulee kiinnittää erityistä huomiota. On tärkeää, että lapsi saa itse määritellä, ketkä ovat hänen läheisiään. Myös aikaisempien sijaishuoltoapaikojen ihmissuhteet voivat olla lapselle tärkeitä.

Yhteydenpidosta tulee sopia lapsen asiakassuunnitelmassa. Sosiaalitoimen ja perhehoitajien on tuettava ja edistettävä lapsen ja hänen vanhempiensa sekä lapsen ja muiden hänelle läheisten henkilöiden yhteydenpitoa. Tapaamisjärjestelyissä huomioidaan tapaamisten turvallisuus ja arjen sujuminen. Tarvittaessa järjestetään valvottuja tai tuettuja tapaamisia.

Parhaiten lapsen etu toteutuu tilanteissa, joissa hänen ympärillään olevat aikuiset tulevat keskenään toimeen ja tuntevat toisensa riittävän hyvin.

Perhehoitajan tehtävään kuuluu ymmärtää yhteydenpidon merkitys lapselle ja ottaa vastaan lapsen tunteet, jotka voivat vaihdella laidasta laitaan myös silloin, kun yhteydenpito on lapselle hyväksi. Perhehoitajan tehtävään kuuluu myös välittää tietoa lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle lapsen reaktioista yhteydenpitoa koskien ja lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä hyödyntää näitä tietoja yhteydenpidon suunnittelussa.

6.6 Lapsen palvelut ja tuet

Sijaishuollossa oleva lapsi on oikeutettu saamaan hyvinvointialueelta hänen hoitonsa ja huoltonsa kannalta tarvittavat palvelut ja tukitoimet esim. terveydenhuollon palvelut, erikoissairaanhoidon palvelut, päivähoito- ja koulupalvelut. Palveluiden ja etuuksien hakemisesta tulee aina neuvotella sopien tehtäväjaosta sijaishuoltoapaikan ja sijoittajan kesken. Vastuu etuuksien hakemisesta sekä erityisen tuen ja palveluiden organisoimisesta ja maksusitoumuksista on sijoittaja-alueella, joka järjestää palveluja yhteistyössä sijoitusalueen kanssa.

Sijaisperheet ovat muiden lapsiperheiden tavoin oikeutettuja peruspalveluihin, kuten varhaiskasvatukseen ja sosiaalihuoltolain mukaisiin palveluihin, kuten lapsiperheiden kotipalveluun ja perhetyöhön. Eriyistason palvelut tulee järjestää mahdollisimman lähellä lapsen kotia eli perhehoidossa asuvan lapsen kohdalla lähellä perhekotia.

Lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijä tai muu lastensuojelun työntekijä toimii yhteistyössä lapsen, vanhemman, huoltajan ja perhehoitajan kanssa lapsen huollon jatkuvuuden turvaamiseksi. Vastuu tuen ja palvelujen tarpeen arvioinnista ja niiden järjestämisestä lapselle sekä päätösvalta on sosiaalitoimella, kuullen huoltajan ja perhehoitajan näkemyksiä.

Lapsen asiakassuunnitelmaan tulee kirjata, miten lapsen terveydenhuolto, varhaiskasvatus, perusopetus ja muu opetus järjestetään. Asiakassuunnitelman yhteydessä käydään läpi lapsen tilanne, varhaiskasvatukseen, koulunkäyntiin ja harrastuksiin liittyvät konkreettiset käytännöt sekä mm. arkeen liittyvien

päätösten ja asiakirjojen allekirjoitusoikeus (esim. kokeet, kuljetus- ja retkiluvat sekä poissaolokuitit).

6.6.1 Varhaiskasvatus

Kaikilla lapsilla, myös perhehoitoon sijoitetuilla lapsilla, on oikeus varhaiskasvatukseen. Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä tai perhehoitaja sovitusti hakee tarvittaessa lapselle varhaiskasvatusta tämän asuinkunnasta. Lapsen asuinkunta maksaa varhaiskasvatuksen kokonaiskustannukset. Perhehoitajat eivät ole elatusvelvollisia, joten heille ei määritetä asiakasmaksua lapsen varhaiskasvatuksesta.

6.6.2 Koulu

Sijoitetulla lapsella on oikeus käydä koulua asuinpaikkakunnallaan ja saada tarvitsemaansa tukea koulunkäyntiin perusopetuslain mukaisesti. Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä ilmoittaa lapsen tiedot sijoituskunnan opetustoimeen mahdollisimman ajoissa. Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä huolehtii siitä, että koululla on lapsen opetuksen järjestämisen kannalta tarpeelliset tiedot lapsen taustasta ja tilanteesta. Ensisijaista on, että tiedot luovutetaan yhdessä huoltajan ja lapsen kanssa. Tällaisia tietoja voivat olla esimerkiksi:

- oppilaan sairaus tai vamma, joka vaikuttaa koulunkäyntiin esim.
- koulukuljetuksen tarve
- koulupäivän aikana tarpeellinen lääkehoito
- oppimisen tuki
- tieto huostaanotosta tai kiireellisestä sijoituksesta
- tieto mahdollisista muutoksista huoltajuudessa sekä lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän ja perhehoitajan yhteystiedot

Asiakassuunnitelmaan kirjataan, miten perusopetus tai muu opetus järjestetään sijaishuollon aikana. Lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän on tehtävä yhteistyötä opetuksen järjestäjän kanssa sijoituksen valmistelun ja sijoituksen aikana. Lapsen asioista vastaavaan sosiaalityöntekijä edistää huoltajan, sijaishuoltopaikan ja koulun välistä yhteistyötä.

Asiakassuunnitelmassa sovitaan koulunkäyntiin liittyvät konkreettiset käytännöt. Perhehoitaja vastaa kouluarjen sujuvuudesta ja voi siinä roolissa allekirjoittaa tietyt luvat ja ilmoitukset (esim. retket ja poissaolot) ja kokeet. Arjen huolenpidon ja kasvatuksen kannalta perhehoitajalle annetaan Wilman tai muun vastaavaan sähköisen järjestelmän käyttöoikeudet.

Koululla on yleinen velvollisuus toimia yhteistyössä oppilaan kotien kanssa. Perhehoidossa elävän lapsen kohdalla koululla on kolme yhteistyötahoa: perhehoitajat, sosiaalityöntekijä ja huoltaja. Koulun tehtävä on varmistaa, että sen osalta opetuksen järjestämiseen liittyvissä asioissa yhteistyö sijoitetun lapsen perhehoitajien, huoltajien ja sosiaalityöntekijän kanssa toteutuu osapuolten kanssa sovitulla tavalla.

Perhehoitaja on avainhenkilö myös lapsen erityistä tukea järjestettäessä. Sosiaalityöntekijän on kuitenkin lapsen mahdollisena laillisena edustajana tärkeää olla läsnä esimerkiksi kouluneuvotteluissa ja pääsääntöisesti myös huoltajaa tulee tukea osallistumaan niihin. Koulu on merkittävä osa lapsen arkea ja sosiaalityöntekijällä on mahdollisuus tukea koulun moniammatillista tiimiä lapsen edun mukaisen kouluarjen järjestämisessä.

Huoltajalla on aina oikeus saada tietoa sekä esittää näkemyksensä lapsen opetuksen järjestämisestä ja päättää lapsen osallistumisesta uskonnon tai elämäntutkimuksen opetukseen.

6.7 Passi ja matkustuslupa

Huostaan otetun alaikäisen osalta sosiaalihuollon toimielin antaa luvan passia varten. Perhehoitaja voi hakea lapselle passia jättämällä hakemuksen passiviranomaiselle. Hakemukseen liitetään lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän lupa passin myöntämiseksi. Huostaan otettu lapsi voi matkustaa ulkomaille, kun lapsen asioista vastaavalta sosiaalityöntekijältä on siihen lupa. Sosiaalityöntekijä kirjoittaa englanninkielisen matkustusluvan, jossa käy ilmi, että sijoitettu lapsi saa matkustaa perhehoitajan kanssa joko yleisesti tai tiettyyn maahan tiettyä aikana.

Perhehoitajan tehtävä on tarkistaa hyvissä ajoin matkan järjestävältä taholta kuten laivayhtiöltä tai matkatoimistolta, jos kyseessä on omatoimimatka, kohdemaan viranomaisilta, minkälainen lupa matkustamiseen tarvitaan ja että matkan järjestäjä ymmärtää sijoitetun lapsen kohdalla luvan antajan olevan huoltajan asemesta lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä.

Sijoitetun lapsen huoltajille on hyvä tiedottaa matkasta hyvissä ajoin.

7 YHTEINEN JA YKSILÖLLINEN TUKI PERHEHOIDON OSAPUOLILLE

Perhehoidon onnistumisen edellytyksenä on kaikille perhehoidon osapuolille yhdessä ja erikseen annettu oikea-aikainen ohjaus ja tuki. Lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän tehtävä on varmistaa lapselle hänen ja vanhemmille heidän tarvitsemansa tukipalvelut. Perhehoidon tuen vastuutyöntekijä huolehtii perhehoitajille ja muille perheissä asuville lapsille tukipalveluita. Lapsen vanhemman tukeminen vähentää lapsen huolta vanhemman voinnista ja auttaa vanhempaa tukemaan lastaan sijoituksen eri vaiheissa. Kaikkien sijaisperheen jäsenten tukeminen on perusteltua, sillä mitä paremmin koko sijaisperhe voi, sitä parempaa hoitoa lapsi perheessä saa.

Kriisin keskellä on vaikea toimia rakentavasti. Vertaisen tuki voi olla ratkaiseva apu vanhemmalle heti sijoituksen alkuvaiheissa. Perhehoidon alkaessa osapuolten tutustuminen toisiinsa edellyttää työntekijöiltä viisautta tunnistaa eri osapuolten pelkoja, odotuksia, ennakkoluuloja ja toiveita. On tärkeää, että työntekijät luovat tilan sanoittaa ja avata näitä alusta alkaen. Työntekijöiden tehtävänä on huolehtia, että kaikkien osapuolten tunteet tulevat huomioiduksi ja että tunteiden näyttäminen on mahdollista. Tavoitteena on, että vanhemmat ja perhehoitajat pystyvät toimimaan yhdessä lapsen edun mukaisesti. Rinnakkaisen vanhemmuuden syntyminen ja ylläpitäminen voi vaatia moniammatillista sijaisperheen ja lapsen läheisverkoston vuorovaikutuksen tukea.

Vuorovaikutuksen tukeminen jatkuu koko sijoituksen ajan. Esimerkiksi lapsen kasvaminen sekä vanhempien ja sijaisperheen elämäntilanteen muutokset tuovat vuorovaikutukseen aina uusia haasteita, joiden kanssa heitä ei saa jättää yksin. Ammatillisille, perhehoitajille ja vanhemmille voidaan järjestää yhteisiä koulutuksia esimerkiksi vuorovaikutuksesta. Hyvinvointialue voi kutsua virkistäytymistilaisuuteen sijaisperheen, lapsen vanhemmat ja muut läheiset. Joskus sijoitetut lapset ja nuoret toivovat juuri heille tarkoitettuja tukimuotoja ja joskus perhehoitajien biologiset tai adoptoidut lapset tarvitsevat mahdollisuuden käsitellä asioita ja keskustella niistä omasta näkökulmastaan käsin. Usein lapset ja nuoret kuitenkin toivovat tulevaisuutta kohdatuksi tasa-arvoisesti riippumatta siitä, miten he ovat perheeseen tulleet. Perheen kaikille lapsille yhdessä tarjottava tuki vahvistaa lasten ja nuorten tasa-arvoisuuden kokemusta ja vahvistaa sijaisperheiden sisarusuhteita. Yhteisen tuen järjestäminen lapsille antaa myös ammattilaisille paremman kokonaiskuvan sijaisperheen tilanteesta.

7.1 Tuki perhehoitajalle

Perhehoitajan lakisääteinen tuki muodostuu ennakkovalmennuksesta (ks. 4.2) tai erityistilanteissa valmennuksesta vuoden kuluessa tehtävän aloituksesta, nimetyn vastuutyöntekijän tuesta ja yhteistyöstä, täydennyskoulutuksesta, työnohjauksesta, taloudellisesta tuesta, vapaasta, hyvinvointi- ja terveystarvoksesta sekä kaikille lapsiperheille kuuluvista hyvinvointialueen perus- ja erityispalveluista. Perhehoidon aikana tarvittavan tuen järjestämiseksi perhehoitajalle on nimettävä jokaista hoidettavaa varten vastuutyöntekijä. Perhehoitajalle on järjestettävä riittävä mahdollisuus saada tukea ja tavata vastuutyöntekijää. [Perhehoitolaki 15 §](#)

Asiakassuunnitelmassa (Lsl 30§) sovitaan sosiaalityön ammatillisen tuen ja muiden tarvittavien tukien ja kuntoutuksen järjestämisestä sijoituksen aikana lapselle, syntymäperheelle ja sijaisperheelle. Syntymävanhemmille säännöllisesti tehtävät omat asiakassuunnitelmat ovat tärkeä osa tuen kokonaisuutta. Perhehoitajan tukeminen on erittäin tärkeää perhehoitajien jaksamisen ja osaamisen kannalta. Sijoittavan hyvinvointialueen kannattaa selvittää tuen tarve mahdollisimman kattavasti ja panostaa tukemiseen. Oikein rakennetut ja kohdennetut perhehoitajien tukimuodot hyödyntävät ensisijaisesti perhehoitoon sijoitettua lasta. Perhehoidon tuki on osa perhehoidon laatua. *Lainaus:* Lastensuojelun käsikirja. Terveystien ja hyvinvoinnin laitos 2017.

Perhehoidon tukiyksikön työntekijän tuki

Perhehoidon onnistumisen edellytyksenä on perhehoitajalle annettu oikea-aikainen ohjaus ja tuki. **Perhehoidon tuen työntekijä on käytettävissä tilannekohtaisena tukena, sijoitusten alussa ja vaativissa vaiheissa.** Perhehoitajan tarvitsema tuki määräytyy pitkälle hoidettavan tarpeista käsin, mikä

korostaa asiakas-, hoito- ja kasvatussuunnitelman merkitystä sekä lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän ja perhehoidon tuen työntekijän yhteistyötä. Tuen järjestämisen vastuutyöntekijänä voi toimia sosiaalityöntekijä tai muu riittävän koulutuksen saanut työntekijä, kuten sosiaaliohjaaja. Hyvinvointialue voi itse vastata perhehoitajan tuesta tai hankkia tukipalveluja yksityiseltä perhehoidon palveluntuottajalta. Perhehoitajalle tulee nimetä oma vastuutyöntekijä. Mikäli palveluntuottaja vastaa tuesta, tekee sen nimeämä vastuutyöntekijäkin aktiivisesti yhteistyötä lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän kanssa.

Sijoittava hyvinvointialue vastaa perhehoitajan tuesta, joka jakautuu neljään osa-alueeseen: taloudellinen, tiedollinen, emotionaalinen ja käytännön arjen apu. Vastuutyöntekijän työ on luonteeltaan vuorovaikutustyötä, jossa perhehoitajaa tuetaan, neuvotaan, autetaan ja ohjataan tarpeen mukaan. Tämän lisäksi voidaan järjestää perhehoitajan tarvitsemia palveluita. Näitä voivat olla esim. sijaishoitaja, perhe-työntekijän tai perheohjaajan apu tai siivousapu.

Perhehoitajan tulee tarvittaessa saada yhteys lapsen asioista vastaavaan sosiaalityöntekijään, perhehoidon tuen työntekijään, esihenkilöön tai kiireellisissä tapauksissa sosiaalipäivystyksen työntekijään. Tukiyksikön työntekijän ja lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän on oltava aktiivisia ja ennakoivia perhehoitajan ja hänen perheensä tuen ja palvelujen järjestämisessä.

7.1.1 Koulutus

Perhehoidon järjestämisestä vastaava hyvinvointialue vastaa toimeksiantosopimukseen kirjattavalla tavalla perhehoitajalle annettavasta tarvittavasta valmennuksesta, työnohjauksesta ja [koulutuksesta](#).

Tuki- ja sijaisperhehoidon tueksi alueellisesti järjestettävistä koulutuksista tiedotetaan sähköpostitse ja hyvinvointialueen internetsivuilla.

Kaikkien perhehoidon tukien toteutuksen tulee olla avoimen läpinäkyvää, kaikkia osapuolia kunnioittavaa, luottamuksellista ja salassapidon sisältävää. Perhehoidon kaikkien osapuolten toivotaan pääsevän osallisiksi saatavilla olevista tuista.

Lapsikohtaisten tarpeiden ja perheen kokonaistilanteen mukaan perhehoitajille kustannetaan vähintään kaksi päivää täydennyskoulutusta vuosittain sekä sijoituksen toteuduttua prosessimuotoinen Ihan iholla kasvuryhmä tai kiintymyssuhdekoulutus. Mikäli perhehoitaja osallistuu koulutustapahtumaan, johon on lapsille järjestetty omaa ohjelmaa, koulutustilaisuus maksetaan koko perheen osalta sisältäen perhehoitajan avo- tai aviopuolison sekä biologisten lasten ja sijoitettujen lasten osallistumis- ja majoituskulut. Täydennyskoulutus- ja matkakulujen korvaamisesta sovitaan ennalta sosiaalityöntekijän kanssa.

Hyvinvointialue järjestää perhehoitajille vuosittain maksuttomia koulutuksia, joihin osallistumisen matkakulut tuki- ja sijaisperhe voi hakea lapset hoitoon sijoittaneelta hyvinvointialueelta.

7.1.2 Työnohjaus

Perhehoitajille järjestetään tarpeen mukaan yksilö- ja perhekohtaista tai ryhmätyönohjausta hoito- ja kasvatustyön, perhehoitajan jaksamisen ja hänen perheensä voimavarojen tukemiseksi. **Lastensuojelun perhehoidon tukiyksikkö** kokoaa työnohjaustarpeita ja koordinoi työnohjausryhmien muodostamista.

Ennen työnohjauksen aloitusta tulee perhehoitajan, sijoittajahyvinvointialueen ja työnohjaajan sopia työnohjauksen toteuttamisesta. Työnohjaaja laskuttaa ennalta sovitusti työnohjauksesta aiheutuvat kustannukset. Perhehoitaja voi hakea matkakulukorvauksen lapsen hoidon toteutukseen liittyvänä kuluna hyvinvointialueelta Oiman kautta.

7.1.3 Mentorointi

Perhehoidon mentorointi on kokeneen, mentorikoulutuksen käyneen, perhehoitajan antamaa asiantuntija-apua tehtävänsä tai uransa alkuvaiheessa olevalle perhehoitajalle, aktorille. Mentorointi voidaan sopia tukemaan perhehoitajuudessa kasvua myös erilaisissa kriisitilanteissa. Mentorointia voidaan käyttää esimerkiksi perhehoidon haastavissa kasvatus- ja vuorovaikutustilanteissa sekä perhehoidon päättämisvaiheissa.

Mentorointi perustuu luottamukseen ja osapuolet ovat vaitiolovelvollisia. Salassa pidettävistä ja yksityisyyden suojan piiriin kuuluvista asiakasasioista keskusteluun tarvitaan suostumus. Lapsen asioista vastaava hyvinvointialueen sosiaalityöntekijä kysyy luvan lapsen vanhemmilta/ huoltajalta sekä tarvittaessa myös perhehoidossa olevalta lapselta ja hänen edunvalvojaltaan. Perhehoidon mentoroinnin kuten muidenkin tukien toteuttamisesta sovitaan sijoituksen alussa esimerkiksi asiakassuunnitelman yhteydessä. Mentorointi toteutetaan mentorointisopimuksen mukaisesti suunnitelmallisesti yhteistyössä aktorin, sijaisperhettä tukevan sosiaalityöntekijän ja mentorin kanssa. **Lastensuojelun perhehoidon tukiyksiköstä** tuetaan järjestämällä mentoreita ja heille työnohjauksellisia tapaamisia. Mentorin palkkion ja mahdolliset matkakulut korvaa lapsen sijoittajahyvinvointialue avo- tai sijaishuollon kustannuksina Oiman kautta.

7.1.4 Perhehoitajien vertaisryhmät

Lastensuojelun perhehoidon tukiyksikkö koordinoi yhteistyössä alueen perhehoitoyhdistyksen kanssa erilaisten vertaisryhmien muodostamista ja järjestämistä alueella. Vertaisryhmässä aloittamisesta tulee sopia etukäteen sijoittajahyvinvointialueen sosiaalityöntekijän kanssa. Perhehoitajalle ja hänen perheelleen mahdollistetaan osallistuminen vertaisryhmätoimintaan maksamalla vertaisryhmätoiminnasta aiheutuvat perhekohtaiset kustannukset. Vertaisryhmän ohjaaja laskuttaa sijoittajataholta ennalta sovitusti suunnitelman mukaisesta toteutuneesta ohjauksesta palkkiot ja aiheutuneet kustannukset.

7.1.5 Vertaistapaamiset

Lastensuojelun perhehoidon tukiyksikkö järjestää vertaistapaamisia sekä tuki- ja sijaisperheiden retkiä eri puolilla maakuntaa. Vertaistapaamisissa käsitellään ajankohtaisia aiheita ja niissä mahdollistuu perhehoitajuuden kokemusten luottamuksellinen jakaminen. Vertaistapaamisiin osallistumisen matkakulut tuki- ja sijaisperhe voi hakea lapsen hoitoon sijoittaneelta hyvinvointialueelta.

7.1.6 Tuki sisaruksille

YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen mukaan lapsen oikeudet kuuluvat kaikille lapsille. Ne kuuluvat siis myös kaikille sijaisperheissä asuville lapsille. Sijaissisarukset, kuten perhehoitajien biologiset ja adoptoidut lapset tai muut perheeseen sijoitetut lapset, voivat parhaimmillaan olla merkittävä voimavara sijoitetulle lapselle. Vastavuoroisten, lämpimien sisarussuhteiden syntymisellä perhehoidossa voi olla sijoitetun lapsen elämänkaareissa ja muissa ihmissuhteissa pitkäkestoinen, myönteinen merkitys. Niin perhehoidon alkuvaiheessa kuin myöhemminkin on hyvä kuulla aina perheen kaikkien lasten ajatuksia, jotta lapsia voidaan tarvittaessa tukea sisarussuhteiden muodostamisessa ja ylläpitämisessä. **Perhehoidon tukiyksikkö kokoaa vertaistukitarpeita ja järjestää vertaistapaamisia perhehoitoperheiden lapsille.**

Perhehoitajan kotona vieraillessaan sosiaalitoimen edustajan kannattaa kiinnittää huomiota kaikkien perheen lasten kohtaamiseen. Lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän ja perhehoitajan vastuutyöntekijän tai perhehoidon tiimin muiden jäsenten vieraillessa perheessä yhdessä heillä on mahdollisuus jakaa huomiotaan lasten kesken ja esimerkiksi keskustella sijaissisarusten kanssa erikseen.

Monet sijaissisarukset kaipaavat vertaistukea, kun taas toiset eivät koe tarvitsevansa sitä. Sijaissisaruksille tarjottavaa tukea tulee olla jatkuvasti saatavilla ja sen tulee olla lähtökohdiltaan vapaaehtoista. Per-

heeseen sijoitettuja lapsia koskevat lastensuojelun päätökset koskettavat usein myös sijaissisarusten elämää ja arkea. Tämä tulee huomioida päätöksiä tehtäessä.

7.2 Tuki vanhemmalle ja hänen perheelleen

Vanhemmuus jatkuu lapsen perhehoidon aikanakin, vaikka olosuhteet ovat erilaiset. Huoltajuus säilyy lapsen vanhemmalla tai vanhemmilla huostaanoton jälkeenkin. Vanhempien tukeminen ja uudenlaisen vanhemmuuden roolin löytyminen on tärkeää lapsen perhehoidon onnistumisen ja lapsen tulevaisuuden kannalta. Sijoitetun lapsen vanhemmalle tehdään oma asiakassuunnitelma, ellei se ole ilmeisen tarpeellista. Suunnitelma laaditaan tarvittaessa yhteistyössä muun sosiaali- ja terveydenhuollon, kuten päihde- ja mielenterveyshuollon, kanssa. Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä vastaa vanhemmille annettavan tuen kirjaamisesta lapsen asiakassuunnitelmaan ja tuen koordinoinnista.

Lapsen vanhemmat tarvitsevat vuoropuhelun mahdollisuuksia sijoitukseen liittyvien tunteiden, epäselvyyksien ja ristiriitojen käsittelyyn. Vanhemman kanssa on hyvä keskustella vanhempaa askarruttavista asioista. Vanhemman vastuutyöntekijän on hyvä kannustaa vanhempaa pohtimaan tilannetta lapsen näkökulmasta. Vanhemman kanssa voidaan pohtia, miten hän voi omalla toiminnallaan vaikuttaa lapsensa oikeuksien toteutumiseen.

Vanhempien kanssa sovitaan yhteydenpidosta lapsen kanssa, mutta lapsen mielipide yhteydenpidosta on aina huomioitava. Jos sopimukseen ei päästä, voidaan tehdä päätös yhteydenpidon rajoittamisesta, kun sen edellytykset täyttyvät. Vanhemmalla on oikeus saada tarpeidensa mukainen monipuolinen tuki ja muu tarjolla oleva hoito ja palvelu. Tämä tarkoittaa myös vanhemman motivointia ja psyykkisen tuen, kuten terapian, aktiivista järjestämistä yhteistyössä vanhemman ja ammatillisten verkostojen kanssa. Vanhempien mahdollisten läheisten vahvuuksia ja voimavaroja selvitetään tässä yhteydessä yhtenä tuen lähteenä, ja niiden aktivoitumista vahvistetaan pitkäjänteisesti yhdessä vanhempien kanssa.

Ei voida olettaa, että vanhempi itsenäisesti osaa hakea kaikkea tarvitsemaansa apua ja tukea palvelujärjestelmässä. Vanhemman itsetuntemusta ja ymmärrystä omasta tilanteestaan ja sen vaikutuksesta lapseen työstetään yhdessä vanhemman kanssa. Vanhemman on saatava myös työstää ammattilaisten ja mahdollisesti vertaistuenkin voimin omia kokemuksiaan. Tällaisia voivat olla esimerkiksi huostaanottoon ja lapsen sijoitukseen tai vanhemman omaan taustaan liittyvät asiat, kuten mahdolliset väkivalta- ja kokemukset tai vanhemman oman lapsuuden kipukohtat. Vanhemmalle tulee antaa tietoa siitä, mitkä ovat hänen oikeutensa sosiaalihuollon asiakkaana ja sijoitetun lapsen huoltajana, sekä mitkä ovat hänen velvollisuutensa lapsen sijaishuollon aikana. Pelkkä tiedon antaminen ei kuitenkaan riitä. Vanhempaa tuetaan myös velvollisuuksien toteuttamisessa.

Vanhemmalle kerrotaan perhehoidon käytännöistä ja siitä, miten hän vanhempana voi tukea lasta ja edistää hänen hyvinvointiaan perhehoidon aikana. Vanhemman vuorovaikutusosaamisen kehittymistä tuetaan ja hänen hyvät puolensa ja taitonsa huomioidaan. Vanhempaa tuetaan vanhemmuuteen liittyvien kehityskohteiden tunnistamisessa ja motivoidaan häntä työskentelyyn. Keskeistä on viestittää jatkuvasti vanhemmalle, ettei hänen aikaisempi toimintansa määrittele hänen tulevaisuuttaan, vaan hänellä on mahdollisuus toimia jatkossa toisin ja vastuuta ottamalla myös jossain määrin korjata aiempia toimiaan. Vanhemman tukeen liittyy hänen tukemisensa sijoitetun lapsen ja tämän mahdollisten sisarusten edun mukaiseen ajatteluun, ja koko perheen tukeminen. Tämä edellyttää, että sijoitetun lapsen sisarukset ja heidän hyvinvointinsa on myös vanhemman vastuutyöntekijän tai muun lastensuojelun työntekijän mielessä.

Vanhempien kanssa tulee myös työskennellä ja auttaa heitä rinnakkaisen vanhemmuuden positioon, mikäli se on lapsen edun mukaista. Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä on vastuussa lapsen edun mukaisesta yhteydenpidosta ja siitä sopimisesta. Hänen on myös tuettava lapsen yhteydenpitoa muihin lapselle lapsen itsensä mielestä läheisiin henkilöihin lapsen edun mukaisesti. Yhteydenpidon tukeen kuuluu lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän, vanhemman vastuutyöntekijän ja muun lastensuojelun työntekijän konkreettinen vuorovaikutuksen tuki esimerkiksi perhehoitajan tai vanhemman kotona tapahtuvilla lapsen tapaamisilla. Konkreettinen vuorovaikutuksen tuki tarkoittaa esimerkiksi tapaamisiin osallistumista ja tapaamisten kulun reflektointia yhdessä vanhemman kanssa.

7.3 Vertaistuki

Toimiva vertaistuki on suunnitelmallista, vapaaehtoista ja tuen saajan kokemaan tarpeeseen perustuvaa toimintaa, jota voi tarjota ainoastaan vertainen. Vertaistuki on merkityksellistä niin sijoitetuille lapsille, sijaissisaruksille, perhehoitajille kuin vanhemmille. Vertaistukea antavat henkilöt tarvitsevat myös valmennusta sekä ammatillista ohjausta ja heille on suositeltavaa maksaa korvaus vertaistukityöhön käytetystä ajasta. Vertaistuki voi olla henkilökohtaista vertaistukihenkilön toteuttamaa tai ryhmämuotoista. Tukihenkilö voidaan myöntää sosiaalihuoltolain tai lastensuojelulain nojalla sosiaalityöntekijän arvion perusteella riippuen mm. siitä, kuka on palvelun saaja. Tukihenkilönä voi toimia tehtävään valmennuksen saanut sopiva vertainen. Tukihenkilönä toimivalle maksetaan palkkio ja kulukorvaus. Samoin vertaisryhmien vetäjille maksetaan palkkio. Perhehoitoliitto ry:n nuorisotyö ja Suomen Sijaiskotinuoret Sinut ry tarjoaa vertaistukitoimintaa sijoitetuille lapsille ja perhehoitajien biologisille ja adoptoiduille lapsille. Hyvinvointialue voi järjestää Meidän sakkii® -sisarusryhmiä, jotka ovat kaikille sijaisperheiden lapsille ja nuorille tarkoitettuja ryhmiä sisaruussuhteiden vahvistamiseksi.

Lastensuojelun sijaishuoltoa toteutettaessa on otettava lapsen edun mukaisella tavalla huomioon tavoite perheen jälleenyhdistämisestä. Pesäpuu ry:n kehittämät materiaalit ovat hyödynnettävissä perhehoidossa ja ovat myös pohjana kehitettäville hyvinvointialueen omille käytänteille sijoitettujen lasten kanssa työskentelyssä. Perhehoitajat ovat vaitiolovelvollisia lapsesta ja hänen läheisistään saamistaan tiedoista. Itsessään se, että lapsi on lastensuojelun asiakas, on pidettävä salassa. Perhehoitajat eivät ole työsuhteessa, joten heiltä puuttuu työyhteisö, jonka jäsenten kanssa olisi mahdollista päivittäin tai edes viikoittain keskustella. Hyvinvointialueen on huolehdittava perhehoitajien mahdollisuudesta keskustella säännöllisesti ja luvallisesti tärkeään tehtäväänsä liittyvistä asioista.

VOIKUKKIA-vertaistukiryhmät ovat ammattilaisten yhdessä vertaisohjaajien kanssa ohjaamia huostaanoton tai lapsen muun sijoituksen kokeneiden vanhempien vertaisryhmiä. Ryhmän tavoitteena on vanhemman oman elämän ja selviytymisen tukeminen ja vanhemmuuden vahvistuminen sekä sitä kautta myös lasten hyvinvoinnin lisääntyminen. Ryhmässä on tilaa käsitellä huostaanoton aiheuttamia tunteita ja saada niihin tukea muilta. Lapsen huostaanotto herättää monissa vanhemmissa voimakasta häpeää ja voi johtaa vetäytymiseen, kun leima tuntuu loistavan otsassa. Muihin saman kokeneisiin tuustuminen auttaa näkemään, ettei ole ainoa ja vähentämään häpeän tunnetta. Perhehoidon aikainen vertaistuki on monelle vanhemmalle erittäin tärkeää. Jos vanhempi ei halua vertaistukea heti perhehoidon alkuvaiheessa, sitä on tarjottava uudelleen aika ajoin. Jokainen vanhempi käy läpi oman prosessinsa ja voi hyötyä vertaistuesta tämän yksilöllisen prosessin eri vaiheissa. Vertaistuki voi toteutua kasvokkaiden tapaamisten lisäksi puhelinkeskusteluin.

VOIKUKKIA-vertaistukihenkilöllä on omakohtainen kokemus lapsen huostaanotosta tai sijoittamisesta sijaishuoltoon. VOIKUKKIA-vertaistukihenkilöt ovat käyneet VOIKUKKIA perus- ja kasvuryhmän sekä saaneet ryhmänohjaaja- ja tukihenkilökoulutuksen tehtävään. Heillä on myös kokemus VOIKUKKIA-perusryhmän ohjaamisesta.

VOIKUKKIA-vertaistukihenkilötoimintaa voidaan hyödyntää mm. lapsen sijoituksen alkuvaiheessa, sijaishuollon aikana tai sijoituksen päättymisen yhteydessä. Toisinaan vertaistukihenkilötoiminnan kautta on luonteva siirtyä VOIKUKKIA-vertaisryhmätoimintaan tai vertaisryhmätoiminnan kautta vertaistukihenkilötoimintaan. Tukimuotojen tarpeellisuus ja ajankohtaisuus arvioidaan yhdessä vanhemman ja sosiaalityöntekijän kanssa. **Perhehoidon tuen työntekijältä saa tietoa suunnitteilla olevista vertaisryhmistä sekä käytettävissä olevista vertaistukihenkilöistä ja sopimusasioista.**

Vertaistukihenkilötoiminnasta laaditaan sopimus vertaistukihenkilön ja hyvinvointialueen välille. Suunnitelmaan kirjataan toiminnan tavoitteet, sisältö ja kesto. Sopimusta tarkistetaan säännöllisin väliajoin.

VOIKUKKIA-vertaistukihenkilölle maksetaan palkkiota sosiaalityöntekijän ja vertaistukihenkilön yhdessä laatiman sopimuksen mukaisesti toteutuneista tapaamisista vähintään liitteen mukaisesti. Kustannusten korvaus on tarkoitettu vertaistukihenkilötoiminnan toteutuksesta aiheutuviin tuettavan ja vertaistukihenkilön tapaamiskuluihin. Korvattavista matkakustannuksista sovitaan sopimuksen yhteydessä.

Nuorten vertaistukihenkilöllä on omakohtainen kokemus sijaishuollosta. Vertaistukihenkilötoiminta mahdollistaa vertaistuen toteutumisen ja kokemusten luottamuksellisen jakamisen sijaishuollossa olevalle/olleelle nuorelle. Nuorten vertaistukihenkilötoimintaa voidaan hyödyntää mm. lapsen sijoituksen alkuvaiheessa, sijaishuollon aikana, sijoituksen päättymisen yhteydessä tai jälkihuollon aikana. Vertaistukihenkilö on saanut koulutuksen tehtävänsä. **Lastensuojelun perhehoidon tukiyksikkö organisoii toimintaa alueellaan ja toimii taustatukena vertaistukihenkilöille** yhteistyössä alan muiden toimijoiden kuten Pesäpuu ry:n kanssa. Nuorten vertaistukihenkilölle maksetaan palkkiota sosiaalityöntekijän ja vertaistukihenkilön yhdessä laatiman sopimuksen mukaisesti toteutuneista tapaamisista vähintään liitteen mukaisesti. Kustannusten korvaus on tarkoitettu vertaistukihenkilötoiminnan toteutuksesta aiheutuviin tuettavan ja vertaistukihenkilön tapaamiskuluihin. Korvattavista matkakustannuksista sovitaan sopimukseen.

8 PERHEHOIDON TURVALLISUUS

Perhehoidossa olevalla lapsella on oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun. Perhehoidon tavoitteena on edistää lapsen perusturvallisuutta. Turvallisuuteen kuuluu fyysinen sekä psyykinen turvallisuus. Ennakkovalmennusta edeltäen ja sen aikana selvitetään perhekodin olosuhteet ja fyysisten tilojen turvallisuus. Sijoitusprosessin aikana sijoittavalta hyvinvointialueelta tehdään kotikäynti, jolloin on jo tiedossa, minkä ikäisestä lapsesta on kysymys. Sisätiloissa, pihassa ja lähiympäristössä, mukaan lukien koulutiet, on huolehdittava siitä, että tarpeenmukaiset turvajärjestelyt on tehty. Lisäksi otetaan huomioon lemmikit ja muut lapsen arkeen vaikuttavat tekijät. Psyykkistä turvallisuuden tunnetta lisäävät perhehoitajan perheenjäsenten yhdenvertaisuus, johdonmukaiset kasvatusperiaatteet ja toisia kunnioittava vuorovaikutus.

Perhehoidon tulee olla turvallista kaikille osapuolille. Perhekotien turvallisuus tulee varmistaa ja sitä tulee myös valvoa (ks. luku 9). Sijoitetun lapsen vanhempien pitää voida luottaa lapsen olevan turvassa. Perhehoitajien on saatava luottaa siihen, että heitä ei jätetä yksin selviytymään vaikeista tilanteista, joita voivat kärjistää sekä sijoitettujen tai omien lasten oirehdinta, että lapsen kriisissä oleva lähiverkosto. Perhehoitajalle tulee sijoituksen alkaessa ja ensimmäisen vuoden aikana järjestää vahvaa tukea. Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä ja perhehoidon tukiyksikkö huolehtiva siitä, että sijaisperhe saa tarvittavan tuen. Arjen turvallisuuden lisäksi lapsen ja vanhempien tapaamisten aikaiseen turvallisuuteen tulee kiinnittää huomiota (ks. 5.5). Kaikkien osapuolten tukea on käsitelty tarkemmin luvussa 6. **Sijoittajalueen sosiaalityön tehtävänä on tukea kaikkia perhehoidon osapuolia hyvään vuorovaikutukseen.** Hankalissa tilanteissa lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän, perhehoidon tukiyksikön työntekijän tai vanhemman vastuu- työntekijän rinnalle voi tulla työpari ja mahdollisen lastensuojelun tiimin ammattitaito otetaan muutoinkin tehokkaaseen käyttöön. **Systeeminen työskentelytapa tuo jäntevyyttä ja avoimuutta myös lasten läheisten kanssa työskentelyyn.** Ammattilaisten ja perhehoitajien tulee toimia yhteistyössä keskenään lapsen edun toteutumiseksi, ja pyrkiä siihen vanhempien kanssa.

Vanhempia kannustetaan yhteistyöhön. Hyvään yhteistyöhön ei kuulu sanallinenkaan uhkailu tai häirintä. Vanhempia tuetaan siihen, että he ymmärtäisivät esimerkiksi perhehoitajiin kohdistamiensa sanallisten tai muunlaisten tekojen vaikuttavan lapsen turvallisuuden tunteeseen. Tarvittaessa väkivallan uhasta ilmoitetaan välittömästi poliisille. Lapsen siirtäminen pois sijaisperheestä tai perhekodista on viimesijainen keino tilanteen turvaamiseksi myös siinä tilanteessa, että uhka kohdistuu lapseen. Jatkuvuuden turvaamiseksi kaikki muut lapsen ja sijaisperheen tai perhekodin turvallisuutta lisäävät keinot on käytettävä ennen sijaishuoltoapaikan muutosta. Perhehoitajien ja vanhempien hyvä yhteistyö ja rinnakkainen vanhemmuus nähdään merkittävänä tekijänä lapsen näkökulmasta, sillä se luo lapselle jatkuvuuden ja turvallisuuden tunnetta sekä vahvistaa lapsen kiinnittymistä perhekotiin. Vanhemman tukeminen vahvistaa mahdollisuutta hyvään yhteistyöhön. Huostaanoton valmistelussa tulee joskus eteen tilanteita, jolloin yhteistyö voi osoittautua niin vaikeaksi, että turvallisuuden kannalta on parempi anoa turvakieltoa Digi- ja väestötietovirastolta lapsen olinpaikan salaamiseksi. Hakijana on näissä tilanteissa hyvinvointialueen sosiaalihuollosta vastaava toimielin lapsen laillisena edustajana. Turvakielto voidaan myöntää, jos henkilön turvallisuuteen kohdistuu ilmeinen uhka. Turvakieltomääräys voi ensimmäisellä kerralla olla voimassa enintään viisi vuotta. Sitä voidaan jatkaa kaksi vuotta. Myös lapsen olinpaikan ilmoittamatta jättäminen vanhemmille tai huoltajille lastensuojelulain nojalla voi tulla kyseeseen. Yhteydenpidon rajoittamisesta lisää luvussa 5.3. Kriisi- ja väkivaltatilanteita käsitellään luvussa 7.6.

8.1 Tiedon antaminen, salaaminen ja säilyttäminen

Sekä tiedon antaminen, tiedon salaaminen että tiedon säilyttämiseen liittyvät ratkaisut liittyvät perhehoidon turvallisuuteen. Lastensuojelusta tulee antaa perhehoitajalle sellaiset lasta koskevat tiedot, jotka ovat välttämättömiä lapsen asianmukaisen hoidon järjestämiseksi perhehoidossa. Mikäli vasta arvioidaan perhehoitajan sopivuutta tietylle lapselle, eikä toimeksiantosopimusta ole vielä tehty, voidaan välttämättömiä tietoja luovuttaa sosiaalihuollon asiakaslain 17 § 4 momentin nojalla.

Sijoituksen jo tapahduttua tietoa voidaan antaa yhtä laajasti tai suppeasti sijaishuollon muodosta riippumatta. Perhehoitajalla on tärkeää olla kaikki lapsen hoidon kannalta välttämättömät tiedot, jotta hän voi parhaalla mahdollisella tavalla tukea lasta. Oleellista on, että tietoja luovutetaan sen mukaan kuin sijaishuollon järjestämiseksi on välttämätöntä. Perhehoidon turvallisuuden ja asiakassuunnitelmaan kirjattujen perhehoidon tavoitteiden toteutumisen mahdollistamiseksi perhehoitajan on saatava lapsen hoitamista varten lapsesta, hänen menneisyydestään ja hänen verkostostaan riittävästi tietoa. Myös muut lapsen kanssa työskentelevät tahot, kuten varhaiskasvatuksen ja koulun henkilökunta, tarvitsevat tietoa lapsesta. On lapsen etu, että ne tahot, jotka ovat läsnä hänen arjessaan, voivat kohdata hänen yksilölliset tarpeensa ja ennaltaehkäistä esimerkiksi tilanteita, joissa lapsi kuormittuu liikaa. Ensisijaista on, että lapsi ja hänen vanhempansa ovat mukana, kun lasta koskevaa tietoa luovutetaan perhehoitajalle. Toissijaisesti pyydetään lupa tietojen luovuttamiseen. Jos alaikäinen kykenee ymmärtämään asian merkityksen, suostumus häntä itseään koskevien tietojen luovuttamiseen on pyydetävä häneltä itseltään, muutoin suostumuksen antaa hänen laillinen edustajansa. Lapsen asiakastiedoissa on yleensä myös muita perheenjäseniä koskevia tietoja ja heiltä tulee kysyä suostumus. On tilanteita, jolloin yhden tai kaikkien osapuolten suostumusta ei saada tai sitä ei voida pyytää. Esimerkiksi tilanteessa, jossa lapsi joudutaan sijoittamaan kiireellisesti perhehoitoon perheen sisäisen pahoinpitely- tai hyväksikäyttör rikoksen epäilyn vuoksi, voidaan olla ilmaisematta lapsen olinpaikkaa vanhemmalle. Esimerkiksi tällöin voi tulla eteen tilanteita, jolloin vanhemmilta ei voida pyytää suostumusta.

Lapsen ja hänen huoltajansa tai muun laillisen edustajan pyytäessä lastensuojelun asiakasasiakirjoja nähtäväkseen, tulee heidän pyytää niitä lapsen asioista vastaavalta sosiaalityöntekijältä, koska lapsen sijoittanut alue on rekisterinpitäjä. Sen tulee informoida asiakkaita (lasta ja hänen laillista edustajaansa), mihin henkilörekisteriin lasta koskevat tiedot tallennetaan. Sosiaalihuollon asiakkaan hyvään kohteluun kuuluu myös asiakkaasta kerättyjen ja asiakkaaseen liittyvien tietojen oikeanlainen säilytys. Sosiaalihuollon asiakkaalla ja hänen laillisella edustajallaan on asiakirjojen säilyttämiseen liittyen oikeus saada tietää, mihin henkilörekisteriin asiakasta koskevat tiedot tallennetaan. Sosiaalihuollon asiakirjat, jotka sisältävät tietoja sosiaalihuollon asiakkaasta tai muusta yksityisestä henkilöstä, ovat salassa pidettäviä. Salassa pidettävää asiakirjaa tai sen kopiota tai tulostetta siitä ei saa näyttää eikä luovuttaa sivulliselle eikä antaa sitä teknisen käyttöyhteyden avulla tai muulla tavalla sivullisille. Niin perhehoitaja kuin perhehoitoon liittyvät viranomaiset ja työntekijät ovat vastuussa siitä, miten asiakirjoja säilytetään. Lisäksi sosiaalihuollon viranomainen saa säädetyillä edellytyksillä antaa tietoja asiakkaan lailliselle edustajalle taikka muulle henkilölle tai yhteisölle, jolle tiedon antaminen on välttämätöntä asiakkaan tahdon tai sosiaalihuollon tarpeen selvittämiseksi taikka sosiaalihuollon toimenpiteen toteuttamiseksi. Lastensuojelulaki [62 §](#) 3 mom., Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista [11.2 §](#) .

8.2 Kriisi- ja väkivaltatilanteet

Perhehoidon kriisi- tai väkivaltatilanteita tulee pyrkiä ehkäisemään ennalta. Esimerkiksi jos lapsella on taipumusta reagoida väkivaltaisesti tietyn tyyppisissä tilanteissa, tulee tilanteita perhehoidossa ennakoida, ja esimerkiksi hakea yhteistyössä lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän kanssa apua toimintakäytäntöihin. Perheessä voi tulla eteen haastavia tilanteita, joissa normaalit kotikasvatuksen periaatteet ja käytännöt eivät tunnu riittävän. Tällöin perhehoitajalla on sekä oikeus saada että velvollisuus hakea tukea ja apua kotikasvatukseen, sisarus-suhteisiin ja perhehoitajien jaksamiseen.

Perhehoitajan perheessä ja lähipiirissä voi sattua kriisitilanne, joka välillisesti vaikuttaa perhehoidossa olevaan lapseen. Perhehoitajan tulee ilmoittaa lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle kriisitilanteista, jotta sosiaalityöntekijällä on ajantasainen tieto lapsen asioista ja elämästä. Perhehoitajan, hänen perheensä ja sijoitetun lapsen tulee saada sekä ottaa vastaan asianmukaisia palveluja, tukitoimia ja kriisiapua. Perhehoitajien erotilanteissa tai perhehoitajan kuollessa tilannetta selvitetään perhekodin, sosiaalityöntekijän ja lapsen läheisten kanssa tai tarpeenmukaisen kriisiavun ja terapiatuen turvin, jotta lapsen kannalta mahdollisimman hyvä ratkaisu löytyy ja osapuolet saavat apua yllättävässä tilanteessa.

Akuuteissa kriisi- ja väkivaltatilanteissa otetaan yhteyttä asiasta vastaavaan viranomaiseen ja palveluihin (sosiaalipäivystys, poliisi, ambulanssi, pelastuslaitos). Kriisien jälkihoidossa huomioidaan koko perhe.

Lapsen katoaminen

Perhehoitoon sijoitetun lapsen kadotessa perhehoitajan tulee ottaa yhteyttä poliisiin tai hätäkeskukseen ja toimia saatujen ohjeiden mukaisesti. Tämän jälkeen hänen tulee viipymättä ilmoittaa asiasta lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle sekä perhehoitolain 21 § mukaisen ilmoittamisvelvollisuuden mukaan myös hänelle määrätylle vastuutyöntekijälle. Perhehoitajalla on mahdollisuus saada itselleen kriisitilanteissa myös perhehoitolain 15 § määrittämää tukea ja tavata vastuutyöntekijäänsä.

8.3 Lääkehoito

Pohjois-Savon hyvinvointialue on vastuussa siitä, miten perhehoito ja siellä toteutettava lääkehoito toteutetaan turvallisesti. Toimeksiantosuhteinen perhehoito rinnastetaan yksityiskotiin ja lääkehoidon turvallisuus on siellä yhtä tärkeää kuin missä tahansa muuallakin toteutettava lääkehoito. Turvallisen lääkehoidon perustana on sijoitetun lapsen asiakasohjainen lääkehoitosuunnitelma. Perhehoidossa olevan lapsen lääkehoito perustuu lääkärin antamaan lääkemääräykseen, reseptin noudattamiseen ja lääkkeiden vaikutusten arviointiin.

Lääkehoitoon liittyvät vastuut määritellään perhehoidon toimeksiantosopimuksessa. Pohjois-Savon hyvinvointialue vastaa, että lasta koskevat lääkehoitotiedot käydään tarkasti läpi ennen sijoituksen alkamista. Erityisen tärkeää on, että perhehoitaja tuntee annostelemiensä lääkkeiden vaikutukset, erityispiirteet, keskeisimmät riskit, annostelussa huomioitavat asiat, mahdolliset sivu- ja haittavaikutukset ja toimintatavat vaaratapahtumissa. Pohjois-Savon hyvinvointialue järjestää perhehoitajalle tarvittavan lääkehoidon täydennyskoulutuksen ja varmistuu riittävällä tavalla perhehoitajan lääkehoidon osaamisesta niiden lääkkeiden osalta, joita perhehoitaja annostelee lapselle. Perhehoitaja voi esimerkiksi antaa hoidettavalle lapselle insuliinia, kun hän on saanut riittävän perehdytyksen ja koulutuksen kyseisestä lääkkeestä ja kun hänellä on siihen liittyen riittävä osaaminen. Pohjois-Savon hyvinvointialue vastaa perhehoidon valvonnasta.

Lapsen henkeä vaarantavissa lääkepoikkeamatilanteissa perhehoitajan on välittömästi soitettava hätänumeroon 112. Perhehoitajan tulee tehdä lääkepoikkeamista viipymättä ilmoitus lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle, jonka tehtävänä on tehdä lääkepoikkeamasta ilmoitus laatuporttiin.

Lähtökohtaisesti sijoitettu lapsi käyttää julkisen terveydenhuollon lääkäripalveluja. Lapsen lääkehoidon kokonaisuudesta vastaa terveydenhuollon yksikkö, johon lapsella on hoitosuhde. Perhehoitajalta ei edellytetä sosiaali- tai terveysalan koulutusta. Perhehoitaja osallistuu lääkehoitoon oman osaamisensa puitteissa. Perhehoitaja vastaa lääkehoidon toteuttamisesta ja voinnin seuraamisesta lääkärin määräyksen mukaisesti.

Perhehoitaja hankkii lapselle lääkärin määräämät lääkkeet, joita on säilytettävä alkuperäispakkauksissa ja lukollisessa lääkekaapissa siten, etteivät lapset ja asiattomat pääse niihin käsiksi. Mikäli epäillään lääkkeiden väärinkäyttöä, niin asiasta on ilmoitettava lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle. Ylimääräiset ja vanhentuneet lääkkeet on säilytettävä lukollisessa kaapissa ja toimitettava viipymättä apteekkiin hävitettäväksi. Perhehoitajalla on oltava ajantasainen tieto lapsen lääkityksestä. Lapsikohtaiset lääkkeet säilytetään lukollisessa kaapissa ja oikeassa säilytyslämpötilassa (huonelämpötilassa ja jääkaappilämpötilassa säilytettävät lääkkeet). Lääkkeiden säilytyslämpötilaa tulee seurata päivittäin. Lääkehoitoon liittyvissä epäselvissä asioissa perhehoitajan tulee olla yhteydessä asiakkaan hoitavaan tahoon.

Lähde: Turvallinen lääkehoito, Opas lääkehoitosuunnitelman laatimiseen. STM julkaisuja 2021:6.

9 PERHEHOIDON MUUTOSTILANTEET

9.1 Sijaishuoltopaikan muutos

Sijaishuoltopaikan muutos tulee toteuttaa mahdollisimman suunnitelmallisesti kaikkia osapuolia tukien. Muutos toteutetaan aina huomioiden lapsen yksilölliset tarpeet ja etu. Vaikka kyseessä olisi suunniteltu muutos, se on kaikille osapuolille, niin lapselle, perhehoitajalle, vanhemmille kuin (sijais)sisaruksillekin, totutteleminen vaativa asia, johon he tarvitsevat tukea. Lapsen yhteydenpidosta hänelle läheiseksi tullessiin perhekodin jäseniin on sovittava lapsen edun mukaisella tavalla. Sijaishuoltopaikan muutos voidaan tehdä kiireellisenäkin esim. kriisitilanteessa. Silloinkin hyvinvointialueen tarjoama tuki kaikille osapuolille on yhtä tärkeä ja usein erityisen tarpeellinen. Perhehoidon tukiyksikön kautta on järjestettävissä tukea perhehoitoperheelle äkillisesti päättyvissä sijoitustilanteissa, jälkipurku on tärkeää sijaisvanhemmille.

9.2 Perheen jälleenyhdistäminen

Laki velvoittaa arvioimaan sijaishuollon jatkamisen edellytyksiä lapsen asiakassuunnitelman tarkistuksen yhteydessä, lapsen tai huoltajan hakiessa huostassapidon lopettamista tai kun se muutoin osoittautuu tarpeelliseksi. Huostassapidon lakkaaminen ja perheen jälleenyhdistäminen ei kuitenkaan saa olla lapsen edun vastainen. Huomioon on otettava mm. sijaishuollon kestoaika, lapsen ja perhehoitajan välillä vallitsevan kiintymyssuhteen laatu, lapsen ja hänen vanhempiansa välinen kanssakäyminen sekä lapsen mielipide. Perheen jälleenyhdistäminen on suunnitelmallinen, kaikkien osapuolien tiedossa oleva ja riittävän pitkäkestoinen prosessi, jonka aikana osapuolet voivat kasvaa muuttuvaan tilanteeseen. Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä on vastuussa prosessista ja huolehtii siitä, että eri osapuolet tietävät roolinsa ja velvollisuutensa jälleenyhdistämiseen liittyen. Tavoitteita ja niiden toteutumista arvioidaan ja seuraavaan vaiheeseen edetään, jos tavoitteet ovat toteutuneet. Turvallisten ja pysyvien ihmissuhteiden merkitys on huostaanotetulle lapselle erityisen suuri, sillä hänellä on usein jo sijaishuollon alkaessa taustallaan epävakaa ja epäsuotuisia ihmissuhteita ja kasvuolosuhteita. Mitä useampia muutostilanteita lapsi kohtaa, sitä huonommin hän yleensä pystyy selviytymään niistä. Huostassapidon lopettamista on valmisteltava vähintään yhtä huolellisesti kuin huostaanottoa. Pitkään jatkuneen huostassapidon ja sijoituksen päättymisen vaikutukset lapsen kehitykselle on arvioitava erityisen huolellisesti.

Perheen jälleenyhdistämisen prosessissa kaikki osapuolet tarvitsevat tukea. Kuten perhehoitoon siirtyessään tai sijaishuoltopaikan muuttuessa, myös vanhempien luokse palatessaan lapsi kokee suuren muutoksen, joka voi sisältää myönteisten tunteiden lisäksi myös vaikeita tunteita. Lapsi voi esimerkiksi surra eroa perhehoitajistaan, sijaissisaruksistaan, perheen lemmikeistä ja asuinalueen ystävistä sekä kokea pelkoa näiden asioiden menettämisestä samalla tavoin, kun hän on kokenut menetystä sijaishuoltoon siirtyessään. Lasta on jälleen tuettava oman historian ja hänelle tärkeiden ihmisten, asioiden ja tavaroiden säilymisessä ja hänen vaihtelevia tunteitaan on kuunneltava aidosti ja kiinnostuneena. Perhehoitajat ja sijaissisarukset tarvitsevat myös tukea jälleenyhdistämisprosessissa monenlaisten tunteiden käsittelyyn. Sijaissisaruksien on tärkeää saada riittävästi tietoa jälleenyhdistämisen tai muutoksen todellisista syistä ja seurauksista. Perhehoitajia on kannatettava luopumisen ja muutokseen liittyvän epävarmuuden tunteiden keskellä, jotta he pystyvät parhaalla mahdollisella tavalla tukemaan kaikkia lapsia prosessin aikana. Perhehoitajalle ja/tai sijaisperheelle tulee järjestää heidän tarvitsema tuki. Tukimuodot valitaan yhdessä perhehoitajien kanssa ennen jälleenyhdistämisprosessin alkamista ja niitä voidaan täydentää prosessin aikana. [Lastensuojelulaki 4 §](#) 3 mom, [47 §](#)

Lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän tulee huomioida perheen jälleenyhdistämistä tai sijaishuoltopaikan muutosta toteuttaessaan, miten [yhteydenpito](#) sijaisperheen ja lapsen välillä jatkossa edistetään ja tuetaan. Tuomioistuimien voi vahvistaa lapselle oikeuden tavata hänelle erityisen läheistä henkilöä, jonka kanssa hänellä on lapsen ja vanhemman väliseen suhteeseen verrattava vakiintunut suhde. Määräys voidaan panna täytäntöön, kuten muutkin määräykset tapaamisoikeudesta. Vanhempi, jonka luokse lapsi on palaamassa, on luonnollisesti innokas saamaan lapsen luokseen mahdollisimman pian. Lapsen paluuseen liittyy kuitenkin myös epävarmuutta ja pelkoakin, joista vanhemman saattaa olla hankala puhua. Lapsi voi reagoida vanhempaa kuormittavilla tavoilla huolimatta siitä, että haluaa itsekin jälleenyhdistämistä. Myös lapsen sisarukset voivat tarvita tukea, vaikka lapsen paluu onkin iloinen asia, sillä lapsen paluu muuttaa jälleen osaltaan perheen vuorovaikutussuhteita. On äärimmäisen tärkeää, että lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä ja/tai vanhemman vastuutyöntekijä ovat muodostaneet ennen

perheen jälleenyhdistämisen prosessin alkamista vanhempaan luottamuksellisen suhteen, jonka turvin myös vaikeista asioista ja tunteista voidaan keskustella ja että huostaanoton syiden poistumisen eteen on työskennelty aktiivisesti. Vanhemmalle on tehtävä selväksi, että omien epävarmuuksien esille nostaminen ei ole este kotiutukselle, vaan päinvastoin merkki vanhemman vahvuudesta ja kyvystä tunnistaa ja käsitellä tunteita, vanhemmuuden taidoista, joista myös lapsi hyötyy.

Perheen jälleenyhdistämisen prosessi ei pääty lapsen muuttoon. Yhteinen elämä on rakennettava uudelleen eron jälkeen. Lapsi saattaa uskaltaa näyttää vanhemmalle koko tunteidensa kirjon vasta jonkin aikaa muuton jälkeen. Kun vanhempi nyt on lapsen saatavilla, lapsella on mahdollisuus uudella tavalla esimerkiksi purkaa vanhempaan kiukkuaan siitä, että on ylipäätään joutunut muuttamaan pois kotoa. On tärkeää, että tuki jatkuu muuton jälkeen ja että vanhemmalla ja lapsella on tieto, mistä he voivat pyytää apua jatkossa. Tuen päätyminen liian aikaisessa vaiheessa lisää riskiä jälleenyhdistämisen epäonnistumiseen ja uuteen sijoitukseen. Jälleenyhdistämisen jälkeinen tuki voi olla esimerkiksi lyhytaikaista perhehoitoa vanhassa perhehoitokodissa tai osavuorokautista perhehoitoa jälleenyhdistetyn perheen kotona. Näin tuki kohdistuu arkeen ja on ihmissuhdeperustaista.

9.3 Jälkihuolto ja itsenäistyminen

Perhehoidossa eläneillä on oikeus pysyviin ihmissuhteisiin myös aikuisuudessa. Perhehoidossa muodostuneet ihmissuhteet tarjoavat parhaimmillaan luonnollista tukea opintoihin, työelämään ja parisuhteen rakentamiseen. Aikaisemmin perhehoitajina toimineiden ja sijaissisarusten kannustuksella ja tuella voi olla ratkaiseva merkitys ylisukupolvisen huono-osaisuuden katkaisemisessa. Siksi ihmissuhteiden tukemiseen on kiinnitettävä jälkihuollossa erityistä huomiota. Jälkihuolto voidaan järjestää myös perhehoitona.

Perhehoitona toteutettavasta jälkihuollosta tehdään päätös ja perhehoitajan kanssa tehdään määräaikainen toimeksiantosopimus. Perhehoitoa voidaan tarjota myös lyhytaikaisesti esimerkiksi siten, että muutoin itsenäisesti elävä nuori viettää viikonloppuja ja/tai loma-aikoja perhehoidossa. Perhehoitoa voidaan tarjota myös nuoren omaan kotiin osavuorokautisena perhehoitona, nuoren itsenäistymisen tuen palveluna. Sijaisperhe voi myös toimia jälkihuollon aikana nuoren tukiperheenä. Jälkihuoltoon siirtyessä on myös tärkeää, että sama sosiaalityöntekijä jatkaa mahdollisuuksien mukaan nuoren kanssa työskentelyä.

Jälkihuollon asiakassuunnitelmaan kirjataan jälkihuollon tarkoitus ja tavoitteet sekä erityisen tuen ja avun järjestäminen lapselle tai nuorelle sekä häntä tukeville perhehoitajilleen, vanhemmilleen, huoltajilleen tai muille hänen hoidostaan ja kasvatuksestaan vastaaville henkilöille. Vastuusosiaalityöntekijä vastaa eri osapuolien tuen ja palvelujen järjestämisestä. Jälkihuollon tarkoituksena on tukea nuoren itsenäistymistä ja aikuisuuteen kasvamista. Käytettävissä on sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut yksilöllisen tarpeen mukaan.

Lapsen ja nuoren ollessa sijaishuollossa, tuetaan hänen kasvamistaan vastuullisuutteen, kohti valmiuksia itsenäiseen elämään. Jälkihuoltoon siirtymistä valmistellaan hyvissä ajoin, esim. lapsen täyttäessä 16–17 vuotta, yhteistyössä lapsen, perhehoitajan ja vanhempien kanssa. Lapsen toiveista ja suunnitelmista keskustellaan, muodostetaan tavoitteet ja tehdään suunnitelma niiden toteutumiseksi sekä sovitetaan käytännön järjestelyistä. Silloin, kun perhehoitajan ja sijoitettuna eläneen suhteen jatkuminen ei jostain syystä ole mahdollista, yhteiskunnan tulee ottaa erityisen aktiivinen rooli sijoitettuna eläneiden tukemisessa myös aikuisuudessa muun muassa tarjoamalla vertaistukea ja ammatillista keskustelutukea eri elämänvaiheissa oleville.

Lapsella on oikeus [jälkihuoltoon](#) sijaishuollon jälkeen. Oikeus koskee myös tilannetta avohuollon sijoituksen jälkeen, jos sijoitus on kestänyt yhtäjaksoisesti vähintään puoli vuotta ja on kohdistunut lapseen yksin. Sijaishuolto päättyy viimeistään lapsen täyttäessä 18 vuotta ja jälkihuolto-oikeus päättyy nuoren täytettyä 23 vuotta. Nuorelle voidaan järjestää jälkihuoltoa, vaikka sijoitus olisi kestänyt alle puoli vuotta. Näin voidaan tukea nuoren itsenäistymistä, vaikka ehdotonta jälkihuoltovelvollisuutta ei olisikaan.

Kun lapsi tai nuori on sijoitettu avohuollon tukitoimena, sijaishuoltoa tai jälkihuoltoa koskevien säännösten mukaisesti, hänen itsenäistymistään varten on kalenterikuukausittain varattava määrä, joka vastaa vähintään 40 prosenttia hänen sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetun lain 14 §:ssä

tarkoitetuista tuloistaan, korvauksistaan tai saamisistaan. Määrää laskettaessa ei lapsilisää kuitenkaan oteta huomioon. Itsenäistymisvarat [77 §](#)

Jollei lapsella tai nuorella ole kertynyt tuloista, korvauksista tai saamisista itsenäistymisvaroja taikka jos ne ovat riittämättömät, hyvinvointialueen on tuettava sijoituksen päättyessä itsenäistymässä olevaa nuorta asumiseen, koulutukseen ja muuhun itsenäistymiseen liittyvissä menoissa tarpeellisilla itsenäistymisvaroilla.

Hyvinvointialueella on oikeus päättää itsenäistymisvarojen maksamisen ajankohdasta. Lähtökohtaisesti itsenäistymisvarat on annettava lapselle tai itsenäistymässä olevalle nuorelle jälkihuollon päättyessä taikka lapsen tai nuoren itsenäistymisen tukemiseen tai turvaamiseen liittyvästä erityisestä syystä viimeistään hänen täyttäessään 23 vuotta.

Hyvinvointialueen on annettava selvitys itsenäistymisvarojen kertymisestä ja maksamisesta sijoituksen päätyttyä ja huoltajan, edunvalvojan tai 15-vuotiaan lapsen sitä pyytäessä myös sijoituksen aikana.

Käytäntöön soveltaminen hyvinvointialueella:

Jälkihuollossa olevan itsenäisesti asuvan nuoren perustoimeentulo järjestetään toimeentulotukilain mukaisesti. Nuoren tulot ja etuudet otetaan huomioon toimeentulotukilain soveltamisohjeiden mukaisesti. Jälkihuollossa olevan nuoren ei edellytetä ottavan opintolainaa keskiasteen, lukion sekä ensimmäisen ammattitutkinnon suorittamiseen. Mikäli nuori kuitenkin nostaa opintolainan, hänen kohdallaan sovitaan taloudellinen avustaminen erikseen. Jatko-opintoihin nuoren on tarvittaessa otettava henkilökohtainen opintolaina. Mikäli sijaisperhe on kerryttänyt lapselle/nuorelle varoja, niitä ei huomioida itsenäistymisvaiheen varoina.

10 PERHEHOIDON OHJAUS JA VALVONTA

Lapsen sijoittaneen hyvinvointialueen tehtävänä on ohjata ja [valvoa](#), että lapsen sijoitus perhehoitoon toteutuu suunnitelman mukaisesti ja lapsi saa sijoituksen aikana [tarvitsemansa palvelut](#) ja tukitoimet. Mikäli sijaishuoltopaikan toiminnassa havaitaan sellaisia epäkohtia tai puutteita, jotka voivat vaikuttaa sijoitettujen lasten hoitoon tai huolenpitoon, tulee salassapitovelvoitteiden estämättä ilmoittaa asiasta viipymättä sijoitusalueelle sekä tiedossaan oleville muille lapsia samaan sijaishuoltopaikkaan sijoittaneille.

Mikäli perhekoti tai siinä annettu hoito ja kasvatustodetaan sopimattomaksi tai puutteelliseksi, hyvinvointialueen on pyrittävä ohjauksen avulla saamaan aikaan korjaus asiassa. Jollei korjausta ole asetussa määräajassa tapahtunut, hyvinvointialueen on huolehdittava, että hoidossa olevan hoito järjestetään hänen etunsa ja tarpeidensa mukaisella tavalla. Tarvittaessa hoidossa olevat siirretään heidän tarpeitaan vastaavaan muuhun hoitopaikkaan.

Hyvinvointialueen ilmoitus sijoitetusta lapsesta

Tilanteissa, joissa lapsi on sijoitettu jonkin muun kuin sijoituksen tehneen hyvinvointialueen alueelle, sijoittajahyvinvointialueen tulee ilmoittaa tarvittavien lapsen palvelujen ja tukitoimien järjestämiseksi sekä sijaishuoltopaikan valvonnan toteuttamiseksi lapsen sijoituksesta ja sen päättymisestä sijoitushyvinvointialueelle, jonka on pidettävä rekisteriä alueelleen sijoitetuista lapsista. Lastensuojelulaki [78§](#).

Väestötietoasetuksen 11 §: n mukaisesti hyvinvointialueen on ilmoitettava viipymättä väestötietojärjestelmään lapsen ottamisesta huostaan sekä huostassapidon lakkaamisesta.

10.1 Ennakollinen ja suunnitelmallinen valvonta

Toimeksiantosuhteisessa perhehoidossa rekrytointi, kodin olosuhteiden sopivuuden varmistaminen ja ennakoivalmennus ovat ennakollisen valvonnan tärkeimpiä muotoja. Ohjaus ja tuki ovat perhehoidon käynnistämistä edeltävää ennakollista ja perhehoidon aikaista suunnitelmallista valvontaa. Ennakollista valvontaa on myös kaikkien osapuolten näkökulmasta hyvin toteutettu sijoitusprosessi. Ennen lastensuojelun sosiaalityön sijoituspäätöstä huomioidaan perheen kokonaistilanne ja perheeseen aiemmin sijoitettujen lasten tilanne, sekä muiden sijoittajatahojen kanta.

Sijoittava viranomainen on päävastuussa perhehoidon valvonnasta. Sijoituksen aikainen valvonta toteutetaan yhteistyössä lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän ja perhehoidon tukiyksikön työntekijöiden kanssa. Valvonnan ydin on säännöllinen yhteistyö perhehoitajan kanssa, ohjaus ja neuvonta puhelimitse ja käynteinä perhehoitajan kotona ja muina tapaamisina. Perhehoidon tukimuotojen kautta toteutuva seuranta (mm. tukitapaamiset ja muu yhteydenpito), joiden kautta voi ilmetä valvonnallista tarvetta. Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä toteuttaa ennakollista valvontaa tavatessaan sijoitettua lasta ja lapsen asiakassuunnitelmien yhteydessä. Perhehoitajien kehityskeskusteluiden järjestäminen sosiaalityön- ja ohjauksen puolella. Perhehoidon tukiyksikkö järjestää perhehoitajille eri tuki, toimia mm. vertaistukea, työnohjausta, mentorointia ja koulutuksia. Pohjois-Savon hyvinvointialueen valvontayksikkö ei tee suunnitelmallista valvontaa perhehoitoon.

10.2 Reaktiivinen valvonta

Ennakollinen ja suunnitelmallinen ohjaus ja valvonta ovat ensisijaisia laadun varmistamisen keinoja. Sen lisäksi perhehoitoon voi kohdistua epäkohtaan puuttuvaa valvontaa. Valvontakäynti voi perustua ilmoitukseen, joka koskee perhehoidon laatuun liittyvää huolta. Sekä sijoituksen tehnyt hyvinvointialue, että se hyvinvointialue, jonka alueelle sijoitus on tehty voi tarkastaa perhekodin toiminnan sekä toiminnan järjestämisessä käytettävät toimintayksiköt ja toimitilat silloin, kun tarkastuksen tekemiseen on perusteltu syy. Sellainen on esimerkiksi lapselta tai hänen läheiseltään saatu tieto epäkohdasta, heiltä tullut pyyntö tehdä tarkastuskäynti tai muu hyvinvointialueelle tullut ilmoitus, jossa epäillään perhehoidossa olevan tarkastusta vaativia epäkohtia. Perhehoitolaki [22§](#).

Jos perhekoti tai siinä annettu hoito ja kasvatus todetaan sopimattomaksi tai puutteelliseksi, hyvinvointialueen on pyrittävä ohjauksen avulla saamaan aikaan korjaus asiassa. Jollei korjausta ole asetetussa määräajassa tapahtunut, hyvinvointialueen on huolehdittava, että hoidossa olevan hoito järjestetään hänen etunsa ja tarpeidensa mukaisella tavalla. Tarvittaessa lapset siirretään heidän tarpeitaan vastaavaan muuhun hoitopaikkaan. Valvontaan ja toimenpiteisiin puutteiden korjaamiseksi ammatillisten perhekotien ja muiden yksityisten perhehoidon palveluntuottajien osalta sovelletaan, mitä yksityisistä sosiaalipalveluista annetun lain 4 luvussa säädetään valvonnasta.

Ammatillisen perhehoidon henkilöstöllä, palveluntuottajan palveluksessa olevalla ja toimeksiantosuhteisella perhehoitajalla on velvollisuus tehdä epäkohtailmoitus toiminnasta vastaavalle taholle, jos sijoitetun lapsen sosiaalihuollon toteutumisessa on epäkohtia tai epäkohdan uhkaa. Ilmoitus tehdään lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle. Epäkohtailmoitus voidaan tehdä salassapitosäädösten estämättä. **Pohjois-Savon hyvinvointialueen valvontayksikkö on mukana reaktiivisessa valvonnassa, mikäli joudutaan tarkastelemaan perhehoitajien edellytyksiä toimia perhehoitajana. Lähtökohtana on, että lapsen asioista vastaavat sosiaalityöntekijät selvittävät asiaa mahdollisimman pitkään oman esihenkilön tuella, tarvittaessa mukana voi myös olla perhehoidon tukiyksikön työntekijä. Valvontayksikkö voi olla mukana tilanteissa: väkivaltaisuus, päihdeongelma, mielenterveysongelmat, rajoittamiseen rinnastuvat kasvatuskäytännöt. Mikäli lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä tekee perhehoitajista epäkohtailmoituksen valvontayksikköön, tulee ilmoittaneen tahon kertoa asiasta perhehoitajille. Valvontakäynnit perhehoitoon tehdään yhteistyössä lapsen asioista vastaavien sosiaalityöntekijöiden ja valvontatarkastajien kesken ja tarvittaessa mukana voi olla johtava sosiaalityöntekijä. Valvontaa toteuttavat työntekijät voi tarkastaa perhehoitopaikan toiminnan sekä käytettävät tilat, kun tarkastuksen tekemiseen on perusteltu syy.**

Jos lapsen sijoittanut hyvinvointialue havaitsee sijaishuoltopaikan toiminnassa sellaisia epäkohtia tai puutteita, jotka voivat vaikuttaa sijoitettujen lasten hoitoon tai huolenpitoon, sen tulee salassapitovelvoitteiden estämättä ilmoittaa asiasta viipymättä sijoitusalueelle ja valvontayksikköön sekä tiedossaan oleville muille lapsia samaan sijaishuoltopaikkaan sijoittaneille hyvinvointialueille. Epäkohtailmoituksen tiedottamisvastuussa on johtava sosiaalityöntekijä.

Perhehoidon tukiyksikkö voi järjestää perhehoitajille tilanteen jälkeen kriistityönohjausta. Työnohjaussopimukset tekee lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä.

10.3 Muistutus ja kantelu

Sosiaalihuollon asiakkaalla on oikeus tehdä muistutus tai kannella saamastaan sosiaalihuollon palvelusta. Ennen muistutuksen tai kantelun tekemistä on suositeltavaa selvittää asiaa palvelua antaneessa yksikössä. Sosiaalihuollossa saamaansa kohteluun tai sosiaalihuollon laatuun tyytymätön voi tehdä muistutuksen kyseiseen toimintayksikköön. Myös lapsen huoltaja, edunvalvoja tai muukin lapselle läheinen henkilö voi tehdä muistutuksen. Sosiaalihuollon laatuun tai siihen liittyvään kohteluunsa tyytymättömällä asiakkaalla on oikeus tehdä [muistutus](#) sosiaalihuollon toimintayksikön vastuuhenkilölle tai sosiaalihuollon johtavalle viranhaltijalle. Hyvinvointialueen on nimettävä sosiaaliasiavastaava, joka neuvoo asiakkaita heidän asemaansa ja oikeuksiinsa liittyvissä kysymyksissä.

Sosiaalityöntekijän tehtävä on sekä valvoa perhehoidon lainmukaisuutta ja sitä, että se vastaa ko. lapsen tarpeisiin, että toimia, jos hoidossa on puutteita. Ensisijaisesti sosiaalityöntekijä keskustelelee perhehoitajan kanssa ohjaten tätä ja selvittää samalla, mitä tukea perhehoitaja mahdollisesti tarvitsee. Perhehoitajan tehtävä on kuitenkin julkinen hallintotehtävä ja siksi muistutuksen voi tarvittaessa tehdä myös perhehoitajaa koskien.

Jokainen voi tehdä kantelun aluehallintovirastoon, jos ajattelee viranomaisen, siihen palvelusuhteessa olevan tai muun julkista hallintotehtävää hoitavan menetelleen lainvastaisesti tai jättäneen velvollisuuden täyttämättä. Valvira tutkii kantelut, kun kyseessä ovat periaatteellisesti tärkeät ja laajakantoiset asiat, usean aluehallintoviraston toimialuetta tai koko maata koskevat asiat sekä asiat, joita aluehallintovirasto on esteellinen käsittelemään. Vaikka Valvira ja aluehallintovirastot eivät valvo toimeksiantosuhteessa toimivia perhehoitajia, ne valvovat hyvinvointialueen ja lapsen asioista vastaavien sosiaalityön- tekijöiden toimintaa esimerkiksi suhteessa sijaisperheeseen sijoitettuun lapseen.

Ylimpiä laillisuusvalvojia Suomessa ovat eduskunnan oikeusasiamies ja valtioneuvoston oikeuskansleri. Heidän tulee valvoa, että viranomaiset sekä virkamiehet, julkisyhteisön työntekijät ja muutkin julkista tehtävää hoitaessaan noudattavat lakia ja täyttävät velvollisuutensa. Tehtäväänsä hoitaessaan he valvovat perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutumista.

Jokainen voi tehdä kantelun oikeusasiamiehelle, jos katsoo valvottavan tahon menetelleen tehtävässään lain vastaisesti tai jättäneen täyttämättä velvollisuutensa. Valvonta-asia voidaan ottaa käsittelyyn myös oikeusasiamiehen omasta aloitteesta. Eduskunnan oikeusasiamies voi tehdä myös tarkastuksia valvontansa piiriin kuuluvissa asioissa. Myös oikeuskansleri voi käsitellä hänelle osoitettuja kanteluita ja suorittaa tarkastuksia toimivaltaansa kuuluvissa asioissa, kuten viranomaisissa ja laitoksissa. Toimeksiantosuhteinen perhehoito ei kuulu suoraan kummankaan valvonnan piiriin, mutta lastensuojeluviranomaisen toimintaan kohdistuvan valvonnan kautta valvonta voi kohdistua myös perhehoitoon.

11 AIKUISTEN VELVOLLISUUDET JA OIKEUDET

11.1 Lapsen vanhemman velvollisuudet ja oikeudet

Tässä luvussa käsitellään vanhempien velvollisuuksia ja oikeuksia suhteessa perhehoidossa olevaan lapseen. Vaikka lapsi on sijoitettuna kodin ulkopuolelle, vanhempien elatusvelvollisuus ei lakkaa. Tulojen mukaan laskettava hoitokustannusten korvaus voidaan periä molemmilta vanhemmilta. Elatusmaksu määräytyy lapsen elatuksesta annetun lain mukaisesti.

Sijoitetun lapsen vanhempaa sitovat samat ihmisoikeussopimukset ja kansallinen lainsäädäntö kuin muitakin aikuisia. Vanhempi saattaa tarvita huostaanoton syistä riippuen tukea huolehtiakseen velvollisuuksistaan. Vanhempien ja läheisten kyky yhteistyöhön perhehoitajan kanssa helpottaa lapsen sopeutumista uuteen perheeseen. Sosiaalityöntekijän rooli yhteistyön edistämässä on merkittävä.

Huostaanotto ei siirrä eikä poista vanhemman huoltajuutta. Huostassapidon aikana vanhemmat voivat sopia siitä, että lapsen huolto uskotaan molemmille vanhemmille yhteisesti tai yksin toiselle vanhemmalle. Kuten muulloinkin lapsen huollosta sovittaessa, ensisijaista on tehdä sopimus, jonka sosiaalihuollon toimielin vahvistaa. Riitaisissa tilanteissa asiasta päättää yleinen tuomioistuin, ensiasteena kärjäoikeus

Lapsen huoltajalla on oikeus päättää lapsen uskonnosta, kansallisuudesta ja nimestä. Tämä edellyttää kuitenkin lausuntoa sosiaaliviranomaiselta, jonka huostassa lapsi on. Tarkoituksena on varmistaa, ettei lapsen identiteettiä tarpeettomasti tai toistuvasti horjuteta. Myös lapsen uskonnollinen itsemääräämisoikeus on huomioitava iän ja kehitystason myötä.

Sosiaalihuollosta vastaavalla toimielimellä on oikeus huostaanoton tarkoituksen toteuttamiseksi päättää lapsen olinpaikasta, hoidosta, kasvatuksesta, valvonnasta ja muusta huolenpidosta sekä näiden toteuttamiseksi tarpeellisesta opetuksesta ja terveydenhuollosta. Sosiaalihuollolle kuuluva päätösvallan laajuus lapsen asioissa riippuu siis aina huostaanoton tarkoituksesta.

Huostaanottoasiassa huoltajalla on oikeus tiedonsaantiin asianosaisjulkisuuden nojalla, vaikka lapsi olisi kieltänyt tietojen luovuttamisen vanhemmilleen ja huoltajilleen. Sijoituksen aikana huoltajalla on oikeus saada tietoa lapsensa asioista, ellei tiedon luovuttamiselle ole rajoitusperustetta mm. lapsen edun vaarantumisen vuoksi. Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä tiedottaa huoltajalle ratkaisusta, jotka vaikuttavat oleellisesti lapsen elämään. Myös perhehoitaja tai muun sijaishuoltopaikan edustaja kertoo esim. lapsen ja huoltajan yhteydenpidon yhteydessä lapsen arjen oleellisista ajankohtaisista asioista. Tietojen luovuttamisesta julkisuuslain nojalla päätetään kuitenkin sosiaalitoimessa.

Vanhemmalla on sijoituksen aikana oikeus pitää yhteyttä lapseen asiakassuunnitelmassa sovitulla tavalla. Jos lapsen vanhempi on eri mieltä yhteydenpidon määrästä tai muodosta siten että asiasta ei päästä sopimukseen, hänellä on oikeus saada sosiaalityöntekijältä valituskelpoinen yhteydenpidon rajoittamispäätös, johon hän voi hakea muutosta.

Huoltajalla on myös oikeus toimia lapsen edunvalvojana taloudellisissa asioissa sekä oikeus käyttää lapsen puolesta puhevaltaa kaikissa lapsen omaisuutta ja taloutta koskevissa asioissa ja esimerkiksi nostaa varoja lapsen omalta pankkitililtä. Huoltajalla ei ole oikeutta puuttua holhoustoimilain mukaan määrätyn lapsen taloudellisten asioiden edunvalvojan määräysvallassa oleviin varoihin, joita voivat olla esim. perintövarat ja henkivakuutuskorvaukset.

Huoltajalla on oikeus osallistua keskusteluun lapsen terveydenhuollon toimenpiteiden vaihtoehtoista lapsen kanssa lapsen ikätaso huomioiden, ellei kyse ole esimerkiksi kiireellisestä terveydenhuollon toimenpiteestä. Huoltajan oikeuteen edustaa lasta terveydenhuollon asioissa riippuu huostaanoton tarkoituksesta, kuten edellä on todettu.

Samoin edellytyksin hänellä on oikeus osallistua lapsen asioita koskevaan päätöksentekoon lapsen kouluopetuksen järjestämisestä. Huoltajalla on oikeus tulla kuulluksi ja saada kertoa omat käsityksensä siitä, miten ja missä opetusta tulisi lapselle antaa, kun lapselle järjestetään hänen tarpeittensa mukaista opetusta.

Perhehoidossa olevan lapsen vanhemmilla on oikeus lastensuojelun tukeen ja muun sosiaali- ja terveydenhuollon tukiin ja palveluihin. Huostaanotetun lapsen vanhemmille on laadittava vanhemmuuden tukemiseksi erillinen asiakassuunnitelma, jollei sen laatimista ole pidettävä tarpeettomana. Suunnitelma laaditaan tarvittaessa yhteistyössä muun sosiaali- ja terveydenhuollon kuten päihde- ja mielenterveys- huollon kanssa. Vanhempien tukea käsitellään luvussa 6.3.

11.2 Perhehoitajan velvollisuudet ja oikeudet

Perhehoitajalla on velvollisuus turvata lapselle hyvä hoito ja kasvatusta sekä ikään ja kehitystasoon nähden tarpeellinen huolenpito ja valvonta. Perhehoitajalla on velvollisuus edistää lapsen oikeuksien toteutumista sekä tukea ja edesauttaa lapsen ja hänen vanhempiensa sekä muiden lapselle läheisten henkilöiden välistä yhteydenpitoa siten kuin asiakassuunnitelmassa on sovittu.

Perhehoitajalla on velvollisuus edistää lapsen pääsemistä hoitoon ja erityisen tuen järjestymistä. Perhehoitajan tulee tehdä yhteistyötä lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän kanssa lapsen hoitoon ja kasvatukseen liittyvissä asioissa, osallistua perhehoidon neuvotteluihin ja pitää salassa lapsesta ja hänen vanhemmistaan sekä muista tälle läheisistä henkilöistä saamia tietoja. Lapsen oikeutta hyvään hoitoon ja kasvatukseen tukee se, että perhehoitaja hakee ja ottaa vastaan tukea suunnitelmallisesti sekä apua tarvittaessa. Perhehoitajalla on oikeus perhehoidon tuesta vastaavan työntekijän ja lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän kanssa avoimeen keskusteluun tuen tarpeista sekä sijoituskohtaiseen tukeen.

11.2.1 Muutoksista ilmoittaminen

Perhehoitajan perheen elämässä tapahtuvat muutokset vaikuttavat suoraan sijoitetun lapsen elämään ja näin ollen lapsesta vastuussa olevan sijoittajatahon on välttämätöntä tietää näistä muutoksista. Tiedossa olevista muutostilanteista on hyvä keskustella hyvissä ajoin etukäteen. Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä ja/tai perhehoidon tukiyksikön työntekijä voi osallistua muutoksen tuomien asioiden ratkomiseen jo hyvissä ajoin ja vaihtoehtoja on hyvä miettiä yhdessä. Esimerkiksi avioeron sattuessa sijaisperhe ei voi päättää lapsen asumisesta ja yhteydenpidosta itse.

Perhehoitaja on velvollinen [ilmoittamaan](#) perhehoidossa tapahtuneista muutoksista perhehoidon tukiyksikön työntekijälle ja lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle sille hyvinvointialueelle, joka on sijoittanut hoidettavan sekä hyvinvointialueelle, jossa perhekoti sijaitsee.

Sijaisperheen kokoonpanon muuttuessa kuten sijaisvanhempien erilleen muuton ja perhehoitajan uuden puolison myötä, tulee lapsen perheeseen jo sijoitetun **lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän ja perhehoidon tuesta vastaavan työntekijän yhteistyössä selvittää muutoksen vaikutus** perhehoidon toteutukseen sekä arvioida uuden puolison soveltuvuus sijaisvanhemmaksi. Tarpeen mukaan järjestetään perhe- ja yksilökohtaista valmennusta perhehoitoperheelle.

Mikäli sijaisperhettä kohtaa jokin vakava kriisi, esimerkiksi jos joku perheenjäsen sairastuu vakavasti, tulee perhehoitajan keskustella lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän kanssa tilanteesta ja sen vaikutuksista sijoitettuun lapseen. Päätoimisena perhehoitajana olevan hakeutumisesta työhön kodin ulkopuolelle sekä perhehoitoon tulevista uusista perheenjäsenistä perhehoitajan tulee ilmoittaa perhehoidossa jo olevien lasten asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle ja perhehoidon tukiyksikön työntekijälle hyvinvointialueella.

11.2.2 Yhteistyö

Perhehoitaja on velvollinen tekemään yhteistyötä lapsen asioissa. Yhteistyöhön sisältyy yhteistyö lapsen elämänpiiriin kuuluvien tahojen kanssa. Lapsen asiakassuunnitelmassa sovitaan yhteistyön tavoista lapsen vanhempien sekä lasten läheisten kanssa. Perhehoitajan tulee tukea lapsen yhteyttä hänelle tärkeisiin ihmisiin. Perhehoitajan tulee osaltaan toimia rakentavasti yhteistyöverkostossa. Lapsen asia-

kassuunnitelmassa sovitaan mm. miten lapsen yhteydenpito ja yhteistoiminta lapsen vanhempien ja muiden hänelle läheisten henkilöiden kanssa toteutetaan. Perhehoitajan velvollisuus on pyytää tukea yhteistyöhön silloin, kun yhteistyössä on tarkasteltavia asioita tai se ei suju. Perhehoitajan velvollisuus on myös tuoda omat näkökulmansa esille yhteisneuvotteluissa lapsen arjen asiantuntijana.

Jotta perhehoitoon sijoitetun lapsen tarpeet tulevat näkyviksi ja niihin vastaaminen mahdolliseksi, tehtävien ja vastuiden jakautuminen perhehoidossa olevan lapsen asiassa on tärkeää olla selkeää. Jotta perhehoitajalla, lapsen asioista vastaavalla sosiaalityöntekijällä ja perhehoidon tukiyksikön työntekijällä olisi yhteinen ymmärrys tehtävistä ja vastuista, tarvitaan yhteistyön rakentamista kaikkien osapuolten kesken. Aikuisten yhteistoiminta on perusedellytys toimivalle yhteistyölle, joten yhteistyön rakentuminen tulee huomioida perhehoitoa toteutettaessa.

Yhteistyön ja vuorovaikutuksen rakentaminen perhehoidossa on työntekijöiden ja perhehoitajien yhteinen tehtävä. Yhteistyön rakentamista voi tukea esimerkiksi yhteiset koulutukset, työhohjaus ja mentorointi. Esim. Täydennyskoulutukseen osallistuminen voi olla toimeksiantosopimuksessa sovittu velvoite.

Perhehoito on suurelta osin omalla persoonalla tehtävää tunnettyötä. Jotta perhehoitajan ja lapsen välinen tunnettyö, ja sitä kautta vaikuttava perhehoito on mahdollista, tarvitaan yhteistyötä yksityisen ja julkisen, perhehoitajan ja perhehoitoa järjestävän tahon välillä. Tämä perhehoitoon liittyvä erityisyys on huomioitava myös perhehoidon tukityössä siten, että se mahdollistaa yhteistyön rakentamisen käytännössä. Sijaishuollon aikainen yhteistyö voi olla vaativaa ja perhehoitajan tulee saada tukea tällä osa-alueella. Lukkiutuneissa tilanteissa voidaan käyttää esim. yhteisneuvottelumallia, jossa koulutettu ja neutraali henkilö tukee yhteistyön löytymistä. Perhehoitajaa ei saa jättää yksin ja hänen tulee saada mahdollisuus keskusteluun oman vastuutyöntekijän kanssa.

11.2.3 Salassapito- ja vaitiolovelvollisuus

Sosiaalihuollon [asiakirjat](#), jotka sisältävät tietoja sosiaalihuollon asiakkaasta tai muusta yksityisestä henkilöstä, ovat salassa pidettäviä. Salassa pidettävää asiakirjaa tai sen kopiota tai tulostetta siitä ei saa näyttää eikä luovuttaa sivulliselle eikä antaa sitä teknisen käyttöyhteyden avulla tai muulla tavalla sivullisen nähtäväksi tai käytettäväksi. Asiakirjan salassapidon lakkaamisesta sosiaalihuollossa on voimassa, mitä siitä säädetään viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain 31 §:ssä.

Vaitiolovelvollisuus ja hyväksikäyttökielto [15 §](#):

Sosiaalihuollon järjestäjä tai tuottaja taikka niiden palveluksessa oleva samoin kuin sosiaalihuollon luottamustehtävää hoitava ei saa paljastaa asiakirjan salassa pidettävää sisältöä tai tietoa, joka asiakirjaan merkittynä olisi salassa pidettävä, eikä muutakaan sosiaalihuollon tehtävissä toimiessaan tietoonsa saamaansa seikkaa, josta lailla on säädetty vaitiolovelvollisuus. Vaitiolovelvollisuuden piiriin kuuluvaa tietoa ei saa paljastaa senkään jälkeen, kun toiminta sosiaalihuollon järjestäjän tai tuottajan palveluksessa tai tehtävän hoitaminen niiden lukuun on päättynyt. Tämä koskee myös harjoittelijana tai muutoin sosiaalihuollon järjestäjän tai tuottajan toimeksiannosta tai sen lukuun toimivaa taikka joka on saanut salassa pidettäviä tietoja. Asiakas, hänen edustajansa tai avustajansa ei saa ilmaista sivullisille asiakkuuden perusteella saatuja salassa pidettäviä tietoja, jotka koskevat muita kuin asiakasta itseään.

Edellä mainittu henkilö ei saa käyttää salassa pidettäviä tietoja omaksi taikka toisen hyödyksi tai toisen vahingoksi. Asiakas, hänen edustajansa tai avustajansa saa kuitenkin käyttää muitakin kuin häntä itseään koskevia tietoja, kun kysymys on sen oikeuden, edun tai velvollisuuden hoitamisesta koskevasta asiasta, johon asiakkaan tiedonsaantioikeus on perustunut.

Suostumus tietojen antamiseen [16 §](#):

Salassa pidettävästä asiakirjasta saa antaa tietoja asiakkaan nimenomaisella suostumuksella tai niin kuin laissa erikseen säädetään. Milloin asiakkaalla ei ole edellytyksiä arvioida annettavan suostumuksen merkitystä, tietoja saa antaa hänen laillisen edustajansa suostumuksella.

Salassa pidettävien tietojen antaminen asiakkaan hoidon ja huollon turvaamiseksi [17 §](#):

Jos 16 §:ssä tarkoitettua suostumusta ei voida saada taikka jos asiakas tai hänen laillinen edustajansa nimenomaisesti kieltää tiedon luovuttamisen, sosiaalihuollon järjestäjä tai toteuttaja saa antaa asiakirjasta salassapitovelvollisuuden estämättä tietoja, jotka ovat välttämättömiä asiakkaan hoidon, huollon tai koulutuksen tarpeen selvittämiseksi, hoidon, huollon tai koulutuksen järjestämiseksi tai toteuttamiseksi taikka toimeentulon edellytysten turvaamiseksi. Tietoja saa kuitenkin antaa vain, jos

- 1) se, jota asiakirja koskee, on hoidon tai huollon ilmeisessä tarpeessa terveytensä, kehityksensä tai turvallisuutensa vaarantumisen vuoksi eikä hoidon tai huollon tarvetta muutoin voida selvittää taikka hoidon tai huollon toimenpiteitä toteuttaa;
- 2) tieto on tarpeen lapsen edun vuoksi; tai
- 3) tieto on tarpeen asiakkaan välttämättömien etujen ja oikeuksien turvaamiseksi eikä asiakkaalla itsellään ole edellytyksiä arvioida asian merkitystä.

Tarkoitetuissa tapauksissa tietoja saa antaa toiselle sosiaalihuollon viranomaiselle, sen toimeksiannosta sosiaalihuollon tehtäviä suorittavalle henkilölle tai yhteisölle sekä muulle viranomaiselle. Yksityisesti sosiaalihuoltoa järjestävälle taikka yksityiselle terveydenhuollon toimintayksikölle tai ammattihenkilölle sosiaalihuollon järjestäjä tai toteuttaja saa antaa tietoja tarkoitetuissa tapauksissa kuitenkin vain siinä määrin kuin se on välttämätöntä asiakkaan välittömän hoidon tai huollon toteuttamiseksi tai muusta tähän rinnastettavasta syystä.

Lisäksi sosiaalihuollon viranomainen saa 1 momentin 1–3 kohdassa säädetyillä edellytyksillä antaa tietoja asiakkaan lailliselle edustajalle taikka muulle henkilölle tai yhteisölle, jolle tiedon antaminen on välttämätöntä asiakkaan tahdon tai sosiaalihuollon tarpeen selvittämiseksi taikka sosiaalihuollon toimenpiteen toteuttamiseksi.

Perhehoitajan tulee noudattaa voimassa olevan tietosuojalainsäädännön edellyttämiä menettelytapoja sekä henkilötietojen käsittelyä ja suojaamista koskevia säännöksiä. Lapsen perhehoitoon sijoittanut hyvinvointialue on lasta koskevien henkilötietojen rekisterinpitäjä. Lisäksi perhehoitajaa sitoo asiakirjojen salassapitovelvollisuus ja vaitiolo-velvollisuus perhehoidossa saaduista tiedoista. Jo tieto asiakkuudesta on salassa pidettävä tieto. Hän ei siis saa ilmaista saamiaan tietoja kenellekään sivulliselle hoidon aikana eikä sen päätyttyä. Häntä sitoo myös hyväksikäyttökielto: saatuja tietoja ei saa käyttää salassa omaksi tai toisen hyödyksi tai toisen vahingoksi. Lasten yhdenvertaisen kohtelun kannalta voi joskus olla perusteltua julkaista kuva esim. harrastustoiminnassa tai perhekodin yhteisissä toiminnoissa, joissa näkyy myös sijoitettu lapsi. Julkaisuun on kuitenkin oltava lapsen, huoltajan sekä lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän lupa. Yleensä salassa pidettävistä tiedoista voi antaa sivulliselle tietoa vain asiakkaan tai hänen laillisen edustajansa nimenomaisella suostumuksella. Jos alaikäinen kykenee ymmärtämään asian merkityksen, suostumus häntä itseään koskevien tietojen luovuttamiseen on pyydettävä häneltä itseltään, muutoin suostumuksen antaa hänen laillinen edustajansa. Huostaanotetun lapsen osalta suostumuksesta on siis neuvoteltava lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän ja huoltajan kanssa sekä mahdollisesti myös lapsen itsensä kanssa. Salassapito- ja vaitiolo-velvollisuuden ja hyväksikäyttökiellon rikkominen voi johtaa rikosoikeudelliseen vastuuseen.

Vaitiolo-velvollisuuden toteuttaminen

Perhehoitajat toteuttavat vaitiolo-velvollisuutta aktiivisesti vuorovaikutuksessa toisten ihmisten kanssa ja heillä on erilaisia keinoja esimerkiksi vastata vuorovaikutuskumppanin kysymyksiin vaitiolo-velvollisuutta rikkomatta. Sijaisperheen ulkopuolisissa keskusteluissa on syytä olla erityisen tarkkana. Sen sijaan perheen sisäisissä keskusteluissa painopiste on lasten yksityisyyden suojaamisen ohella perheen lasten keskinäisen yhteisymmärryksen ja tasa-arvon kokemuksen ylläpitämisessä. Niin kertominen kuin kertomatta jättäminen on perheen sisäisessä vuorovaikutuksessa aina arvioitava tapauskohtaisesti perheen lasten edun näkökulmasta, ja tämä on perhehoitajien tehtävä.

Perhehoitajan biologiset ja adoptoidut lapset ja sijoitetut lapset eivät ole toimeksiantosopimuksen osapuolia. Vaitiolo-velvollisuus ei siten suoraan koske perhehoitoperheen lapsia vaan he saavat puhua omista asioistaan. Sen sijaan lapsille opetetaan ikä- ja kehitystason mukaisella tavalla, mitkä asiat ovat ihmisten yksityisasiota sekä miten ja kenen kanssa ko. asioista keskustellaan. Sosiaalityöntekijä tai perhehoidon

tukiyksikön työntekijä voi myös käydä perheen lasten kanssa keskustelua, mutta pääasiassa vuorovaikutustaitojen opettaminen on perhehoitajan tehtävä, joka toteutuu arjen vuorovaikutustilanteiden yhteydessä.

Asiakirjojen säilyttäminen

Salassapitovelvollisuuteen kuuluu, että salassa pidettävää asiakirjaa, sen kopiota tai tulostetta ei saa näyttää eikä luovuttaa sivulliselle. Myöskään teknisen käyttöyhteyden avulla tai muulla tavalla ei saa antaa niitä sivullisen nähtäväksi tai käytettäväksi. Perhehoitajan tulee säilyttää lasta ja hänen asiaansa koskevat asiakirjat asiakaskohtaisissa kansioissa perhekodissa, lukitussa kaapissa. Perhehoidon päättyessä asiakirjat palautetaan lapsen sijoittaneelle hyvinvointialueelle. Lapsen ollessa perhehoidossa hänestä kertyy asiakirjoja myös esim. koulusta ja terveydenhuollosta. Nämä eivät yleensä ole lastensuojelun asiakasasiakirjoja. Lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijä tehtävä on arvioida, mitä tietoa perhehoitaja tarvitsee toteuttaakseen hyvää perhehoitoa. Lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän kanssa voi pyytää asiakirjat tarpeen mukaan nähtäväkseen ja ottaa tarvittaessa kopion, jos se on tarpeen perhehoitajan tehtävien toteuttamisen ja lapsen hoidon kannalta.

11.2.4 Raportointi

Perhehoitaja tuottaa tietoa sijoitetun lapsen arjesta raportoimalla kirjallisesti lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle esim. hyvinvointialueen toimittamalla lomakkeella tai muulla lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän kanssa sovitulla tavalla. **Perhehoitajan tuottama kirjallinen arjen tieto on osa yhteisen ymmärryksen rakentamista ja suunnitelmallista perhehoitoa sijoitetun lapsen hyvän avo- ja sijaishuollon toteutumiseksi. Tiivis raportointi voi olla tarpeen esim. tilanteissa sijoituksen käynnistyessä, siirtymävaiheissa tai eri kriisivaiheissa.**

Raportin sisältö koostuu esimerkiksi seuraavista teemoista:

- lapsen arki
- suhteet perheessä, kaverit
- terveys
- harrastukset
- koulu
- yhteydenpidon toteutuminen.

Yksilöllisesti voidaan sopia myös muusta dokumentoinnista, jos se on kyseisen lapsen kohdalla tarkoituksen mukaista. Perhehoitajan tuottaman tiedon ohella raportointi sisältää lapsen omat terveiset sosiaalityöntekijälle.

Raporttia hyödynnetään asiakassuunnitelmaa laatiessa ja se arkistoidaan lapsen asiakirjoihin. Ennen raportin arkistointia tulee varmistaa, ettei raportissa ole perhehoitajien tai muiden perheessä asuvien lasten yksityisyyden suojaan kuuluvia asioita. Nämä asiat tulee arkistoida erikseen sijaisperheen tietoihin, eikä niitä lähetetä vanhemmille.

11.2.5 Perhehoitajan ja hänen perheensä yksityisyydensuoja

Lastensuojelun perhehoito on julkinen hallintotehtävä, joka toteutuu yksityiskodissa. Yksityiselämän suoja koskee kuitenkin myös perhehoitajia ja heidän perheenjäseniään. Ennakkovalmennusraportti tai muu perhehoitajan arviointi sisältää hyvin yksityiskohtaista tietoa perhehoitajan sekä hänen perheensä henkilöhistoriasta, parisuhteesta, terveys- ja taloustilanteesta jne. eivätkä kuulu henkilöille, joilla on oikeus saada lapsen tiedot luettavakseen, kuten lapsen huoltajille.

Perhehoitopaikkarekisteriin kirjataan perheestä perheen suostumuksella sopivan, turvallisen perhehoitopaikan löytämiseksi tarpeelliset tiedot. Perhehoitajan yksityisyyden suoja on tärkeä myös perhehoidon turvallisuuden kannalta ja se tulee huomioida perhehoidon kaikissa vaiheissa. Hyvinvointialueella säily-

tetään perhekotiin liittyviä asiakirjoja perhekohtaisessa kansiossa. Perhehoitajaa ja hänen perhettään koskevia asioita ei kirjata lapsen asiakastietoihin. Perhehoitajaa ja hänen perhettään koskevat tiedot on säilytettävä erillään lapsen tiedoista niin sähköisissä kuin muissa rekistereissä ja perhehoitajan kanssa keskustellaan häntä ja hänen perhettään koskevan tiedon antamisesta etukäteen. On kuitenkin väistämätöntä, että lapsen asiakirjoihin joudutaan kirjaamaan myös perhehoitoa koskevia asioita, ja siten myös perhehoitajaa ja perhekotia koskevia seikkoja. Niitä ei tule kuitenkaan kirjata kuin aivan välttämättömiltä osilta.

Sijoitetun lapsen huoltajat pääsevät katsomaan halutessaan huollettavanaan olevan lapsen tietoja Omakanta-palvelusta. Jos Kanta-palveluun lapsen tietoihin kirjataan perhehoitajan ja hänen perheensä asioita, kirjauksissa on noudatettava erityistä varovaisuutta ja harkintaa. Perhehoitajan ja hänen perheensä yksityisyydensuoja on pidettävä mielessä myös erilaisissa neuvottelutilanteissa ja lausuntoja annettaessa. Perhehoitaja saattaa luottamuksellisesti kertoa viranomaisille perheestään asioita, joita ei ole tarpeen avata muulle verkostolle. Jos esimerkiksi vanhempien informoiminen vaikuttaa tarpeellisesti, siitä informoidaan ensin perhehoitajaa ja perustellaan tarve hänelle. Samalla perhehoitajalle annetaan mahdollisuus vaikuttaa siihen, mitä kerrotaan, miten, ja millä sanoilla.

11.2.6 Oikeus saada tietoa

Perhehoitajalla on oikeus saada itseään koskevat asiakirjat tai asiakirjat itseä koskevin osin tiedoksi. Tämä tarkoittaa myös lapsen asiakirjoihin merkittyjä perhehoitajaa tai hänen perheenjäseniään koskevia tietoja. Perhehoitajan ollessa asiaan osallisena hänellä oikeus saada tietoa, joka voi tai on voinut vaikuttaa lapsen lastensuojeluasian käsittelyyn. Katso tarkemmin luvusta 11.7. Perhehoitajalla on oikeus saada sijoittavalta hyvinvointialueelta salassapitosäädösten estämättä lapsen hoitamiseksi välttämättömät tiedot.

11.2.7 Kuuleminen asiaan osallisena

Ennen päätöstä lapsen huostaanotosta, sijaishuollosta tai huostaanoton lopettamisesta 12 vuotta täytäneelle lapselle, vanhemmalle, huoltajalle ja henkilölle, jonka hoidossa ja kasvatuksessa lapsi on tai on välittömästi ennen asian valmistelua ollut, on varattava tilaisuus tulla kuulluksi. Toimeksiantosuhteiselle tai ammatillisen perhekodin perhehoitajalle on siis varattava tilaisuus tulla kuulluksi ennen päätöksen tekoa silloin, kun lapsen sijaishuoltopaikkaa ollaan muuttamassa tai huostassapitoa lopettamassa paitsi jos lapsi on ollut perhehoitajan luona vasta lyhyen aikaa. Perhehoitajalla on myös oikeus hakea muutosta edellä mainituissa asioissa. Perhehoitaja ei voi hakea muutosta yhteydenpidon rajoittamista koskevaan viranhaltijan päätökseen, ellei hän ole lapsen oheishuoltaja. Kuulemisen yhteydessä ja prosessin kuluessa perhehoitajalla on oikeus tietoihin, jotka ovat vaikuttaneet tai voineet vaikuttaa asian ratkaisuun.

11.2.8 Oikeus vapaaseen

Jollei toimeksiantosopimuksessa ole toisin sovittu, hyvinvointialueen tulee järjestää perhehoitajalle mahdollisuus [vapaaseen](#), jonka pituus on kaksi vuorokautta kutakin sellaista kalenterikuukautta kohden, jona hän on toiminut toimeksiantosopimuksen perusteella vähintään 14 vuorokautta perhehoitajana.

Perhehoidon järjestämisestä vastaavan hyvinvointialueen tulee huolehtia tai tarvittaessa avustaa perhehoidossa olevan henkilön hoidon tarkoituksenmukaisessa järjestämisessä perhehoitajan vapaan ajaksi.

Vapaita ei voi kerryttää seuraavan vuoden puolelle pidettäväksi. Mikäli perhehoitajan kanssa on sovittu vapaiden korvaamisesta rahana tai vapaan pitäminen ei ole mahdollistunut, pitämättömät vapaat korvataan vuosittain vastaavan suuruisella palkkiolla, kuin kunkin lapsen lapsikohtainen hoitopalkkio kuukaudessa eli kuukauden ylimääräisellä lapsikohtaisella hoitopalkkiolla. Pitämättömät vapaat korvataan rahana kaksi kertaa vuodessa: tammi-kesäkuu maksussa elokuun loppuun mennessä ja heinä-joulukuu maksussa helmikuun loppuun mennessä. Perhehoitajan tulee tallentaa pidetyt vapaat Oima palveluun 1.1.2024 alkaen lapsikohtaisesti.

Lype-hoitajakson aikana kertyneet pitämättömät vapaat laitetaan maksuun sijoituksen päättyessä. Lype-päivystysringissä päivystävien vastaanottoperheiden osalta vapaavuorokausien määrästä sovitaan tarkemmin vastaanottoperheiden kanssa laadittavassa erillisessä sopimuksessa. Lähtökohtana on, että lype-ringin perhehoitajat pitävät 34 vapaavuorokautta vuodessa, eikä vapaat ole lapsikohtaisia.

Sijaishoito perhehoitajan vapaan ja muun poissaolon aikana [14 §](#)

Hyvinvointialue voi järjestää perhehoitajan vapaan tai muun tilapäisen poissaolon ajaksi tarvittavan sijaishoidon tekemällä 6 §:ssä säädetyt edellytykset täyttävän henkilön kanssa toimeksiantosopimuksen, jolla tämä sitoutuu huolehtimaan sijaishoidosta omassa kodissaan, perhehoitajan tai hoidettavan koton. Sijaishoito voidaan järjestää, jos perhehoitaja suostuu siihen ja järjestely arvioidaan hoidettavan edun mukaiseksi.

Sijaishoitajan kanssa tehtävässä toimeksiantosopimuksessa sovitaan:

- 1) sijaishoitajalle maksettavan hoitopalkkion määrästä ja suorittamisesta;
- 2) tarvittaessa sijaishoitajalle aiheutuvien kustannusten korvaamisesta;
- 3) toimeksiantosopimuksen voimassaolosta;
- 4) tarvittaessa muista sijaishoitoa koskevista seikoista.

Sijaishoitaja ei ole työsuhteessa sopimuksen tehneeseen hyvinvointialueeseen. Sijaishoitajalle järjestettävään koulutukseen ja tukeen sovelletaan [15 §](#):ää ja hänen sosiaaliturvaansa [20 §](#):ää.

Yleisenä periaatteena perhehoitajan vapaan ajalta ei vähennetä palkkiota eikä kulukorvausta. Oikeuden vapaaseen toteuttaminen käytännössä:

Toimeksiantosopimuksen teon yhteydessä keskustellaan perhehoitajan kanssa vapaa-oikeuden toteuttaminen jollakin seuraavista vaihtoehdoista:

- Hyvinvointialue voi järjestää perhehoidossa oleville lapsille sijaishoidon perhehoitajan vapaan ja tarvittaessa myös sairauden ajalle tekemällä toimeksiantosopimuksen perhehoitajan sijaiselle
- Sijaishoitajan kanssa tehtävässä toimeksiantosopimuksessa käytetään palkkioporastuksen mukaista lapsikohtaista palkkiota hoitovuorokausilta.
- Perhehoitajan jaksamisen ja lapsen hyvinvoinnin edistämiseksi oikeus vapaaseen ja lapsen sijaishoito voidaan toteuttaa lain vähimmäismäärää laajempaanakin.
- Perhehoitajan irrottautuminen sitovasta tehtävästä esimerkiksi toisten sijoitettujen lasten neuvotteluihin, koulutuksiin ja työnohjauksiin voidaan mahdollistaa järjestämällä esimerkiksi päivähoito tai perhetyöntekijä tai toimeksiantosopimuksella sijaishoitaja tarkoituksen mukaiselle ajalle hoitamaan lasta.
- Perhehoitajan sairauden ajalle on tarvittaessa järjestettävissä lapsiperheiden kotipalvelua, perhetyötä hyvinvointialueen, järjestöjen tai yksityisenä sosiaalipalveluna, esim. MLL:n lastenhoitaja, sovittavissa sijaishoitaja tai tehtävissä tilapäinen sijoitus toiseen perheeseen
- Mikäli perhehoitajan kanssa on sovittu vapaiden korvaamisesta rahana tai vapaan pitäminen ei ole mahdollistunut, pitämättömät vapaat korvataan vuosittain vastaavan suuruisella palkkiolla kuin kunkin lapsen lapsikohtainen hoitopalkkio kuukaudessa eli kuukauden ylimääräisellä lapsikohtaisella hoitopalkkiolla vuosittain.
- Lyhytaikaisessa perhehoitosuhteessa oikeus vapaaseen korvataan pitämättömien vapaiden osalta rahana, mikäli lapsi on lype-hoidossa vähintään 14 vrk kalenterikuukaudessa. Tällöin kuukauden lapsikohtainen hoitopalkkio suhteutettuna kertyneisiin vapaa-arkipäiviin: 2 vrkn pitämättömän vapaan korvaus saadaan jakamalla koko kuukauden lype-palkkio 12:lla.
- Mikäli sijaisperheen lähiverkostosta löytyy sopiva henkilö sijaishoitoa toteuttamaan, selvitetään soveltuvuus ja järjestetään valmennus joko sijaishoitajiksi ryhty-

mässä oleville omissa ryhmissä tai hyvinvointialueen tuki- tai sijaisperhevalmennusryhmissä.

Toimeksiantosopimuksen tehnyt perhehoitaja/ sijaishoitaja ei ole työsopimuslain (55/2001) 1 luvun 1

§:ssä tarkoitetussa työsuhteessa sopimuksen tehneeseen hyvinvointialueeseen. Siten työsuhteisiin liittyvät elementit ja käsitteet, kuten lomanmääräytymisvuosi, eivät sovellu perhehoitajan/ sijaishoitaja vapaan määrittelyyn tai siitä sopimiseen.

Perhehoidon järjestämisestä vastaavan hyvinvointialueen tulee huolehtia tai tarvittaessa avustaa perhehoidossa olevan henkilön hoidon tarkoituksenmukaisessa järjestämisessä perhehoitajan vapaan ajaksi. Lasten perhehoito sitoo perhehoitajan ympärivuorokautisesti tehtävään. Vapaan tarkoitus on taata perhehoitajalle mahdollisuus irrottautua sitovasta tehtävästään ja tukea hänen jaksamistaan. Mikäli perhehoidossa on useampi kuin yksi lapsi, tulee vapaa pyrkiä järjestämään kaikkien perhehoidossa olevien lasten osalta yhtä aikaa. Perhehoitajalla tulee olla mahdollisuus vaikuttaa vapaan ajankohtaan. Sijaishoitajärjestelyllä voidaan huolehtia kaikkien perheessä elävien lasten saman aikaisesta sijaishoidosta, kun se nähdään tarkoituksenmukaisena. Sijoittajat huolehtivat maksuista ainakin sijoittamiensa lasten osalta. Perhehoitajan vapaan toteuttamisesta ja korvausten suorittamisesta sovitaan toimeksiantosopimuksessa.

Toimeksiantosopimusta tarkistetaan myös vapaan toteuttamistapojen osalta tarpeen mukaan. Esimerkiksi lapsen kasvaminen voi aiheuttaa muutostarpeita vapaan järjestämiseen. Perhehoitajan vapaajakson pituudessa tulee huomioida lapsen tarpeet ja lapsen henkilökohtaiset ominaisuudet. Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä ja perhehoitaja arvioivat asian yhteisessä keskustelussa ja tarvittaessa lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä konsultoi lapsen hyvin tuntevaa terveydenhuollon ammattilaista.

Perhehoitajan vapaan järjestämisessä on huomioitava, että vapaan pituutta mitataan laissa vuorokausina, ei päivinä. Perhehoitajan vapaavuorokaudet eivät välttämättä kulu samaa tahtia, kuin sijaishoitopaikan hoitovuorokaudet. Vuorokausien kulumiseen vaikuttaa esimerkiksi sijaishoitopaikan etäisyys perhekodista. Hyvinvointialue voi aina tarjota perhehoitajalle myös enemmän vapaavuorokausia, kuin mitä laki edellyttää. Jos perhehoitajan vapaa on järjestetty siten, että hän kuljettaa lapsen sijaishoitopaikkaan, perhehoitajan vapaavuorokausi alkaa vasta silloin, kun hän palaa kotiinsa tai kun lapsen hoitoon jättämisestä on kulunut kotiinpaluuseen tarvittava aika. Vapaa päättyy, kun perhehoitaja lähtee kotoaan tai lomanviettopaikasta hakemaan lasta sijaishoitopaikasta. Sijaishoitopaikan hoitovuorokausi alkaa lapsen saapumisesta sijaishoitopaikkaan, ja korvaukseen oikeuttava aika päättyy lapsen lähtiessä sijaishoitopaikasta. Sijaishoitajalle maksetaan perhehoidon lapsikohtaiset palkkiot ja kulukorvaukset kalenteripäivien mukaan.

11.2.9 Sosiaali- ja eläketurva

Perhehoitolain [20 §](#) mukaisesti hyvinvointialue vakuuttaa perhehoitajan työtaturma- ja ammattitautilain (459/2015) 3 §:n 1 momentin mukaisella vakuutuksella. Toimeksiantosuhteisen perhehoitajan eläketurvasta säädetään [julkisten alojen eläkelaisissa](#).

Viranomaisella on ohjaus- ja neuvontavelvollisuus. Erilaisiin etuuksiin liittyvät reunaehdot saattavat muuttua nopeallakin aikataululla, joten lasta, vanhempaa ja perhehoitajaa kannattaa ensisijaisesti ohjata tiedon lähteelle. Ajantasaisia tietoja löytyy esim. KELA:n internet-sivuilta. Eläkkeestä, sairauspäivärahasta, kuntoutustuesta, työkyvyttömyyseläkkeestä, perhehoitajan vanhempainpäivärahasta, kuntoutus- ja osakuntoutusrahasta, erityishoitorahasta, opintotuesta ja työttömyysturvasta löytyy kattava [Perhehoidon tietopaketti](#) myös Perhehoitoliiton verkkosivuilta.

11.2.10 Hyvinvointi- ja terveystarkastukset

Hyvinvointialueen on järjestettävä toimeksiantosopimuksessa sovittavalla tavalla perhehoitajalle [hyvinvointi- ja terveystarkastuksia](#) sekä hänen hyvinvointiaan tukevia sosiaali- ja terveystarpeita. Päätoimiselle perhehoitajalle mahdollisuus hyvinvointi- ja terveystarkastukseen on järjestettävä vähintään joka toinen vuosi. Perhehoitaja varaa ajan ottamalla yhteyttä oman asuinalueen

terveysasemaan/ terveystakeskukseen, soittamalla kuntakohtaiseen sairaanhoitajan puhelinnumeroon. Sähköinen ajanvaraus hoitajalle tai muulle terveydenhuollon ammattilaiselle on mahdollista osassa terveysasemia/ terveystakeskuksia.

12 PERHEHOITOA MÄÄRITTELEVÄT SOPIMUKSET

Hyvinvointialueen tehtävänä on huolehtia sopimusten tekemisestä ennalta tai viivytyksettä. Toimeksiantosopimukset laaditaan OIMA – järjestelmään ja ovat siellä sähköisesti allekirjoitettavissa.

Sopimus on virallinen kahden osapuolen välinen asiakirja, jossa sovitaan molemminpuoliset oikeudet ja velvollisuudet. Sopimuksen tekeminen edellyttää aina neuvottelua siinä sovittavista asioista. Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä lapsen palvelutarpeet arvioivana työntekijänä sopii toimeksiantosopimuksen sisällön. Toimeksiantosopimuksen sisältö on hyvä puhua sijoitusta suunniteltaessa lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän tutustuessa lapselle ajateltavaan sijaisperheeseen, perhehoidon tuen työntekijän kanssa.

Sopimus sitoo sen tekijöitä noudattamaan sitä. Sopimusta tulee tarkistaa tilanteen muuttuessa ja toisen sopijapuolen sitä esittäessä. Sitä ei voi muuttaa yksipuolisesti. Kts. Hyvää perhehoitoa. Toimeksiantosuhteisen perhehoidon tietopaketti, 2019 Perhehoitoliitto ry.

12.1 Toimeksiantosopimus

Perhehoitajan ja hyvinvointialueen välisessä [toimeksiantosopimuksessa](#) tulee sopia:

- 1) Perhehoitajalle maksettavan [palkkion](#) määrästä ja suorittamisesta;
- 2) Perhehoidosta ja hoidon [käynnistämisestä](#) aiheutuvien [kustannusten](#) korvaamisesta sekä perhehoidossa olevan kalenterikuukausittaisten käyttövarojen maksamisesta;
- 3) Perhehoidossa olevan yksilöllisistä tarpeista johtuvien erityisten kustannusten korvaamisesta;
- 4) Hoidon arvioidusta kestosta;
- 5) Perhehoitajan oikeudesta vapaaseen, vapaan toteuttamisesta sekä palkkion maksamisesta ja kustannusten korvaamisesta vapaan ajalta;
- 6) [Hyvinvointi- ja terveystarkastusten](#) järjestämisestä;
- 7) Perhehoitajalle annettavasta [valmennuksesta, työnohjauksesta ja koulutuksesta](#) sekä näiden toteuttamisesta;
- 8) Toimeksiantosopimuksen [irtisanomisesta](#);
- 9) Tarvittaessa muista perhekotiä ja perhehoitoa koskevista seikoista;
- 10) Yhteistyöstä hyvinvointialueen ja perhehoitajan kesken.

Toimeksiantosopimusta tarkistetaan hoidon kestoa tai sisältöä koskevien muutosten vuoksi sekä myös, kun sen tarkistamiseen muutoin on aihetta. Perhehoitolaissa tarkoitetun toimeksiantosopimuksen tehnyt ei ole työsopimuslain (55/2001) 1 luvun 1 §:ssä tarkoitettu työsuhhteessa sopimuksen tehneeseen hyvinvointialueeseen. Ohjeita ja lomakepohja toimeksiantosopimuksen tekemiseen www.perhehoitoliitto.fi.

Toimeksiantosopimuksen [irtisanominen ja purkaminen](#)

Jos toimeksiantosopimuksessa ei ole toisin sovittu, voidaan toimeksiantosopimus irtisanoa päättymään irtisanomisesta seuraavan kahden kuukauden kuluttua.

Jos valvonnan yhteydessä perhekoti tai siellä annettava hoito todetaan sopimattomaksi tai puutteelliseksi, hoidon järjestämisestä vastaavan hyvinvointialueen tulee pyrkiä saamaan aikaan korjaus. Jos puutetta ei korjata asetetussa määräajassa tai jos puutetta ei voida korjata ilman kohtuutonta vaivaa tai kohtuullisessa ajassa, toimeksiantosopimus voidaan purkaa välittömästi.

Käytäntöön soveltaminen hyvinvointialueella:

Toimeksiantosopimuksen irtisanomisajalta sijoittava hyvinvointialue maksaa sijaisperheelle palkkion ja kulukorvauksen, mikäli lapsi edelleen asuu perheessä. Jos lapsi ei asu perheessä, maksetaan vain palkkio. Osapuolten on tilanne ja olosuhteet huomioon ottaen mahdollista sopia yhdessä toisinkin. Jos

sijaisperheessä todetaan sellaisia hoidollisia puutteita, ettei sijoitusta voida jatkaa, voidaan toimeksiantosopimus purkaa välittömästi. Tällöin ei makseta kulukorvausta eikä palkkiota.

Toimeksiantosopimuksen irtisanominen on tehtävä kirjallisesti.

Laadukas perhehoidon toteutus sisältää työskentelyn perheiden kanssa sijoitusten päättyessä odottamattomastikin. Tukea katkenneen sijoituksen kokeneille löytyy Perhehoitoliiton vertaisviikonlopuista tai työnohjausta järjestäviltä tahoilta ja perhehoidon tukiyksiköistä.

12.2 Sopimus perhehoidon järjestämisestä

Hyvinvointialueen ja yksityisen perhehoidon tuottajan välisessä sopimuksessa perhehoidon antamisesta sovittavat asiat on lueteltu perhehoitolain [11 §](#):ssä.

12.3 Sopimus oheishuoltajalle maksettavista korvauksista ja muusta tuesta

[Lapsen läheisverkosto kartoitetaan](#) ennen lapsen sijaishuoltoon sijoittamista.

Huostaanoton perusteiden ollessa olemassa eikä lapsen etua voida muutoin turvata, tulee lapsi ottaa huostaan. Joissakin tilanteissa lapsen siirtyminen läheisen hoidettavaksi ja kasvatettavaksi huoltajuus- ja asumisratkaisujen kautta saattaa mahdollistaa lapsen edun toteutumisen ilman huostaanottoa (HE 252/2206 vp). Oheishuoltajuusjärjestely ei saa koskaan vaarantaa lapsen etua.

Kun lapsen hoito ja huolenpito on järjestetty kodin ulkopuolisen sijoituksen sijasta läheisverkoston kartoituksen perusteella huoltajuus- tai oheishuoltajuusmääräyksellä muun kuin biologisen vanhemman luona, tulee lasta hoitavalle henkilölle maksaa perhehoitolain [16 §](#) mukainen palkkio, [17 §](#):n mukainen kulukorvaus ja [18 §](#):n mukainen käynnistämiskorvaus. Lasta hoitavalle henkilölle on tarvittaessa järjestettävä myös [10 §](#):ssä tarkoitettuja palveluja ja tukitoimia.

Edellä mainittu hoitopalkkion määrä on tarkistettava kalenterivuositain työntekijän eläkelain [96 §](#):ssä tarkoitettulla palkkakertoimella.

Silloin, kun hyvinvointialue tai aiemmin kunta on myötävaikuttanut oheishuoltajuusjärjestelyn syntymiseen ja siten välttänyt huostaanotosta aiheutuvat kustannukset, on hyvinvointialueella velvollisuus turvata oheishuoltajalle taloudelliset edellytykset lapsesta hoitamiseksi ja kasvattamiseksi ja järjestää oheishuoltajalle muuta tarvittavaa tukea. Oheishuolto ei tarkoita elatusvastuuta lapsesta. Korvauksista ja tuesta tulee sopia jo ennen oheishuoltajuusasian vireillepanoa ja laatia sopimus, jota tarkistetaan säännöllisesti. Kyseessä ei ole toimeksiantosopimus. Kyse on yksityisoikeudellisesta ratkaisusta, ei hyvinvointialueen tai aiemmin kunnan toimeksiannosta. Perhehoitaja ei voi toimia perhehoidossa olevan oheishuoltajana.

12.4 Sopimus korvauksista ja muusta tuesta haettaessa perhehoitajaa oheishuoltajaksi

Perhehoitajalle on mahdollista hakea perheeseen sijoitetun lapsen oheishuoltajuus esimerkiksi silloin, kun lapsen huostaanotto on mahdollista lakkauttaa uskomalla lapsen huolto perhehoitajalle.

Lapsen huollosta päättäminen huostassa olon aikana [46 §](#)

Jos lapsen huolto on lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain nojalla uskottu vanhempien sijasta perhehoitajalain mukaisen toimeksiantosopimuksen tehneille henkilöille, voi hyvinvointialue edelleen maksaa näille lapsen ylläpidosta ja hoidosta aiheutuvaa korvausta sekä tarvittaessa palkkiota ja tukea lapsen hoitoa ja kasvatusta muutoinkin. Hyvinvointialueen tulee, ennen kuin se tekee hakemuksen tai antaa tuomioistuimelle selvityksen lapsen huollon siirtämisestä toimeksiantosopimuksen tehneille henkilöille, sopia heidän kanssaan tässä momentissa tarkoitetuista tukitoimista sekä palkkiosta ja korvauksesta. Samalla tulee arvioida, onko lapselle tarpeen määrätä erillinen edunvalvoja.

Käytäntöön soveltaminen hyvinvointialueella:

Lapsella on oikeus elatukseen biologisilta vanhemmiltaan myös lapsen asuessa huoltajan sijasta oheishuoltajan luona. Lapsilisä maksetaan lapsesta huolta pitävälle henkilölle. Lapsen elatuksesta tehdään vahvistetut sopimukset vanhempien ja edunvalvojan sijaisen kanssa ja elatusmaksut maksetaan huoltajan oheen määrätyle oheishuoltajalle lapsen elatukseen. Mahdollisista korvauksista ja muista tuista tulee sopia ennen oheishuoltajuusmääräyksen antamista. Huoltoratkaisun jälkeen kyse ei enää ole toimeksiantosuhteisesta perhehoidosta, joten toimeksiantosopimuksen sijaan tehdään muu sopimus. Korvauksen suuruus on sovittavissa vastaamaan perhehoidon kulukorvausta.

13 PERHEHOIDON PALKKIOT JA KORVAUKSET

13.1 Perhehoidon hoitopalkkio

Perhehoidon hoitopalkkioiden määrä vahvistetaan erikseen vuosittain (erillinen liite).

STM vahvistaa vuosittain tulevalle vuodelle perhehoidon hoitopalkkion vähimmäismäärän, joka tulee vähintään maksaa perhehoidossa olevaa henkilöä kohti kalenterikuukaudessa. Hoitopalkkion määrän tulee vastata henkilön hoidettavuutta ja sitä arvioidessa tulee ottaa huomioon toiminnan luonne. Info seuraavalle vuodelle tehtävistä korotuksista löytyy sähköisenä yleensä joulukuun alkupuolella sosiaali- ja terveystieteiden sivuilta. Kaikkiin hoitopalkkioihin tehdään infon mukaiset korotukset.

Hoitopalkkiota ei makseta perhehoitajan omasta alle 18-vuotiaasta lapsesta. Hoitopalkkio voidaan erityisestä syystä sopia maksettavaksi myös vähimmäismäärää pienempänä. Hoitopalkkio kirjataan toimeksiantosopimukseen.

Hoitopalkkion korotusta sovittaessa, tehdään kokonaan uusi toimeksiantosopimus.

13.1.1 Perushoitopalkkio

- ✓ **Lähtökohtaisesti sijaisperheessä asuvan lapsen/nuoren hoidosta tai sijoitettaessa perhehoitoon lapsi yhdessä perheenjäsenen kanssa maksetaan henkilöä kohden vähintään tämä kokoaikainen hoitopalkkio perhehoitajalle.**
- ✓ Pienempi palkkio tilanteissa, kun perhehoidossa oleva on pitempiä jaksoja muualla:
 - Perhehoitajalle maksetaan hoitopalkkio **55 % peruspalkkiosta tai lapsikohtaisesti määritellystä palkkiosta:**
 - lapsi asuu viikot toisella paikkakunnalla esim. erityiskoulun tai opiskelun vuoksi ja käy viikonloput sijaisperheessä
 - lapsi on yli 2 kk sairaalahoidossa, maksetaan 3. sairaalassaolokuukaudesta eteenpäin palkkio tämän suuruisena
 - nuori on varusmies- tai siviilipalvelusta suorittamassa ja käy viikonloppuisin sijaisperheessä
 -

13.1.2 Työntekijän arvioon perustuva korotettu hoitopalkkio

- ✓ Hoitopalkkio maksetaan 30 % korotuksella perushoitopalkkiosta:
 - Tilanteen tunteva sosiaalityöntekijä arvioi lapsen hoidon, kasvatuksen, aikuisen ohjauksen ja valvonnan tarpeen yksilöllisin perustein ikätasoon nähden vaativaksi tai lapsen verkoston kanssa tehtävän yhteistyön erityisen haasteelliseksi

13.1.3 Perhehoitajan työelämästä poissaolon aikainen hoitopalkkio

Lapsen tarpeisiin vastaamisen turvaamiseksi, palvelutarpeenarvion perusteella, sijaisvanhemman ollessa poissa työelämästä, korotetaan vähimmäispalkkiota kaksinkertaiseksi määräajaksi tai lapsen tuentarpeen sitä edellyttäessä toistaiseksi.

Hyvinvointialue korvaa ansionmenetyksen kodin ulkopuolella työssä käyvälle perhehoitajalle, mikäli hän joutuu ottamaan työstä palkatonta vapaata asiakassuunnitelmanneuvotteluihin tai lapsen hoitoon liittyviin palavereihin tai lapsen hoidon järjestämiseksi. Ansionmenetykskorvausta anottaessa tulee esittää työnantajalta saatu laskelma, josta ansionmenetyksen suuruus ilmenee.

13.1.4 Lyhytaikainen sijaisperhehoito

Mikäli lyhytaikaiseen sijaisperhehoitoon sijoitetaan lapsi, lype-perheelle maksetaan lyhytaikaisen perhehoidon hoitopalkkiota sekä kulukorvausta lyhytaikaisen sijoituksen toteutuvien hoitajaksojen ajalta. Lype-päivystysringissä vuorotellen päivystävien vastaanotto-perheiden kanssa tehdään erilliset sopimukset varallaolosta. Varallaolosta maksetaan perheessä päätoimisesti toimivien perhehoitajien sekä

lyhytaikaisen perhehoidon päivystysrinkitoiminnan tarpeisiin käytettävissä olevien paikkojen määrän mukaan.

Hyvinvointialue korvaa mahdolliset lyhytaikaisen sijoituksen aikaiset lapselle tarpeelliset vaate- ja tarvikkehankinnat joko käynnistämiskorvauksena tai lapsen yksilöllisten erityistarpeiden kustannusten perusteella sosiaalityöntekijän tekemän päätöksen mukaisesti Oiman kautta. Perhehoitajaa pyydetään toimittamaan kuitit hankintojen korvaamisesta lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle, joka hyväksyy kuittien perusteella korvattavat kulut ja välittää siitä tiedon HOP-keskukseen maksua varten.

Neuvotteluihin osallistumisesta ja lapsen kuljettamisesta aiheutuvat matkakulut korvataan.

Lyhytaikainen sijaisperhe toimii osana avohuollon tukitoimia, sijaishuoltoa sekä avohuollon ja huostaan- oton liittymäkohdassa. Lapsi voi olla lyhytaikaisesti sijoitettuna:

- Selvitettäessä lastensuojelutarvetta perheen kriisitilanteessa
- Avohuollon tukitoimena tai kiireellisenä sijoituksena
- Huostaanoton alkuvaiheessa ja etsittäessä sopivaa sijaishuoltopaikkaa
- Vastasyntyneen adoptioon luovuttamisen harkinta-aikana

Lyhytaikaisena sijaisperheenä voi toimia, jos seuraavat kriteerit täyttyvät:

- Sijaisvanhemmat ovat suorittaneet PRIDE-valmennuksen tai pitkään toimineet sijaisperheenä ja osoittaneet omaavansa vahvat valmiudet
- Sijaisvanhemmat ovat käyneet Lyhytaikaisen perhehoidon täydennysvalmennuksen
- Perhe on huolehtinut täydennyskoulutuksestaan ja sitoutuu jatkossa tietojen ja taitojen päivittämiseen sekä työnohjaukseen
- Sijaisvanhempi hoitaa päätoimisena tehtävänä lasta / lapsia kotonaan toimeksiantosuhteisena perhehoitajana
- Ainakin toisella sijaisvanhemmalla on hyvä olla sosiaali-, terveydenhuolto- tai kasvatusalan koulutus
- Perheellä on valmiudet vastata kriisissä olevan lapsen ja perheen tarpeisiin

13.1.5 Vaativa sijaisperhehoito

- ✓ **Kaksinkertainen hoitopalkkio vähimmäispalkkioon nähden**, maksetaan tilanteissa, joissa täyttyvät seuraavat edellytykset:
 - Lapsen hoito on vaativaa ja lapsen erityisistä tarpeista on asiantuntijalausunto tai tarpeet on tunnistettu ja asia on etenemässä selvittelyihin/tutkimuksiin mahdollista asiantuntijalausuntoa varten. Lapsi tarvitsee asiantuntija-apua tai hoitosuhdetta esim. terapiaa. Lapsen hoito työllistää ja sitoo perhehoitajaa enemmän, kuin edellisissä palkkioluokissa esimerkiksi siten, että lapsella on useita hoitosuhteita.
 - Sijaisperheellä on valmiudet vastata erityishoidon tarpeeseen
 - Sijaisperhe on käynyt PRIDE-valmennuksen tai perhe on pitkään toiminut sijaisperheenä ja osoittanut omaavansa vahvat valmiudet
 - Perhe on huolehtinut täydennyskoulutuksestaan ja sitoutuu jatkossa tietojen ja taitojen päivittämiseen sekä työnohjaukseen
 -
- ✓ **Kolminkertainen hoitopalkkio vähimmäispalkkioon nähden**, suositellaan maksettavaksi tilanteissa, joissa **edellä mainittujen edellytysten lisäksi:**

- Sijaisvanhempi hoitaa päätoimisena tehtävänä lasta kotonaan toimeksiantosuhteisena perhehoitajana ja lapsen hoidettavuus vaati kokoaikaisesti kotona olevaa perhehoitajaa
- Sijaisvanhemmalla on sosiaali-, terveydenhuolto- tai kasvatusalan perustutkintotasoinen koulu- tus

Lapsia, joiden hoito on näin vaativaa, voidaan sijaisperhehoitoon sijoittaa enintään kaksi lasta kotona kokoaikaisesti olevaa vanhempaa kohden. Sisarusten kohdalla voidaan harkinnan mukaan lapsilukumäärä ylittää, mikäli se on lasten kasvun ja kehityksen kannalta perusteltua.

Mikäli uusia sijoituksia suunnitellaan, tulee ehdottomasti muistaa neuvotella suunnitelmista aiemmin perheeseen sijoitettujen lasten asioista ja perhehoidon tuesta vastaavien kanssa.

- ✓ **Nelinkertainen hoitopalkkio**, suositellaan maksettavaksi tilanteissa, joissa **edellä mainittujen edellytysten lisäksi**:
 - Lapsi tarvitsee fyysisen ja/tai psyykkisen sairauden vuoksi aikuisen tiiviin kokoaikaisen huolen- pidon ja korjaavan vuorovaikutuksen esim. eheytyäkseen traumaattisista kokemuksista
 - Lapsi, jonka perhehoidosta maksetaan tätä hoitopalkkiota, on selkeästi laitoshoidon tarpeessa, mutta esim. lapsen iän, kehityksen, vaikeiden elämäkokemusten ym. seikkojen vuoksi katso- taan perhehoitoon sijoitus ensisijaiseksi

Tällä palkkiolla voidaan perheeseen sijoittaa enintään yksi lapsi kotona kokoaikaisesti hoitavaa aikuista kohden. Mikäli uusia sijoituksia suunnitellaan, tulee ehdottomasti muistaa neuvotella suunnitelmista aiemmin perheeseen sijoittaneen tahon, sijoitettujen lasten asioista ja perhehoi- don tuesta vastaavien kanssa.

13.2 Kulukorvaus

Kustannusten korvaaminen [17 §](#)

Perhehoidossa olevan henkilön hoidosta ja ylläpidosta aiheutuvista kustannuksista perhehoitajalle maksetaan todellisten kustannusten mukainen korvaus (kulukorvaus), kuitenkin vähintään Sosiaali- ja terveysministeriön vuosittain vahvistama kulukorvauksen vähimmäismäärä perhehoidossa olevaa henkilöä kohti kalenterikuukaudessa, jollei toimeksiantosopimuksessa ole toisin sovittu. Kulukorvaus voidaan erityisestä syystä maksaa myös säädettyä vähimmäismäärää pienempänä.

Kulukorvaus kattaa perhehoidossa olevan ravinnosta, asumisesta, harrastuksista, henkilökohtaisista tarpeista ja muusta elatuksesta aiheutuvat tavanomaiset menot sekä ne tavanomaiset terveydenhuollon kustannukset, joita muun lainsäädännön nojalla ei korvata. Lisäksi kulukorvaus sisältää lastensuojelu- lain nojalla perhehoitoon sijoitetulle lapselle tai nuorelle hänen omaan käyttöönsä mainitun lain nojalla annettavat käyttövarat.

Kulukorvauksen lisäksi perhehoitajalle maksetaan korvaus sellaisista perhehoidossa olevan yksilöllisistä tarpeista johtuvista, terapian ja terveydenhuollon sekä jälkihuoltoikäisen lapsen tai nuoren opin- noista aiheutuvista erityisistä kustannuksista, joita muun lainsäädännön nojalla ei korvata.

Edellä 2–4 momentissa tarkoitettujen kustannusten lisäksi voidaan korvata perhehoidossa olevan lo- manvietosta johtuvat ja erityisten harrastusten tai harrastusvälineiden aiheuttamat ja muut jatkuvaluon- toiset tai kertakaikkiset erityiset kustannukset.

Indeksisidonnaisuus [19 §](#)

Toimeksiantosopimuksessa sovitut kulukorvausten määrät on tarkistettava kalenterivuositain vuoden alusta elinkustannusindeksin (lokakuu 1951=100) edellisen vuoden lokakuun vuosimuutoksen mukai-

sesti. Myös muita kuin vähimmäismääräisiä kulukorvauksia tulee tarkistaa elinkustannusindeksin pisteluvun muutosta vastaavasti.

13.2.1 Kulukorvaus hyvinvointialueella

Perhehoidon kulukorvaukset hyvinvointialueella palkkioiden kanssa erillisellä liitteellä. länmukainen kulukorvaus tarkistetaan syntymäpäivää seuraavan kuukauden alusta lukien.

Mikäli sijaisperhe vastaa nuoren toimeentulosta opiskelupaikkakunnalla, kulukorvausta ei vähennetä.

Sijoitettavan alle yhden kuukauden yhtäjaksoinen sairaalahoito tai muu sovittu oleskelu muualla kuin sijaisperheessä ei vähennä kulukorvausta.

Lapsen kanssa perhehoitoon sijoitettujen aikuisten perheenjäsenten, osalta sovelletaan vähintään lakisääteistä kulukorvauksen vähimmäismäärää tilanteissa, joissa sijoituksen pitempiaikainen kesto mahdollistaa sijoituksesta vastaavan sosiaalityöntekijän kanssa sen sopimisen, mistä kuluista aikuinen perheenjäsen vastaa omista tuloistaan.

13.2.2 Kulukorvauksen maksaminen vähimmäismäärää pienempänä

Mikäli sijoitettavan sairaalahoito tai muu sovittu oleskelu muualla kuin sijaisperheessä kestää yli kuukauden, maksetaan korvausta kuluihin, jotka ovat olemassa sijoitettavan poissa ollessakin (asumiskulut, käyttövarat jne.) Kun nuori on suorittamassa asevelvollisuuttaan, siviilipalvelusta tai opiskelee toisella paikkakunnalla ja käy viikonloppuisin sekä lomillaan sijaisperheessä, maksetaan sijaisperheelle kulukorvaus vähimmäismäärää pienempänä.

Nuoren omaa avustamista voidaan harkita jälkihuoltona esimerkiksi suurissa matkakuluissa.

Mikäli nuori on pitkäaikaisessa (yli 6 kk) työsuhteessa perhesijoituksen aikana, tehdään yksilöllinen suunnitelma siitä, mistä kuluista ja hankinnoista nuori vastaa itse. Huomioitavia seikkoja ovat esim. työmatkakulut, käyttövarat, vaatteet, autokoulumenot ja toimeentulo. Tällöin sosiaalityöntekijä tekee sijaisperheen ja nuoren kanssa yhdessä suunnitelman sijaisperheelle maksettavan kulukorvauksen vähentämisestä.

Perhehoitajan tulee ilmoittaa yhdyshenkilölle välittömästi esimerkiksi palkkioiden ja korvauksien maksuperusteissa tapahtuneet muutokset. Ilmoitusvelvollisuus koskee erityisesti sijoitettujen lasten poissaoloja, kuten sairaalajaksoja.

13.2.3 Tavallista suurempien kulujen korvaaminen

Kulukorvauksen lisäksi perhehoitajalle maksettavista perhehoidossa olevan yksilöllisistä tarpeista johtuvista erikseen korvattavista kuluista, kuittien toimittamisesta ja erikseen korvattavien kulujen maksamisen käytännöstä tulee sopia ennalta lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän kanssa. Perhehoitajan itse ensin maksamia kuittien perustella erikseen korvattavaksi sovittuja kuluja voidaan korvata perhehoitajalle hakemuksesta. Kuittien perusteella haetuista todellisista kuluista pidätetään vero, perhehoitaja saa korvauksen vain osasta kuluja tililleen, kunnes perhehoitajan uudelleen hakema veroprosentin tarkistus tasoittaa tilanteen lopullisen verotuksen tulonhankkimisvähennyistä vastaavaksi tai korvaus tulee perhehoitajan verottajalle ilmoituksen jälkeen huomioiduksi vasta lopullisessa verotuksessa vähennyksenä.

Perhehoitajaa pyydetään toimittamaan kuitit tavallista suurempien hankintojen korvaamisesta lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle, joka hyväksyy kuittien perusteella korvattavat kulut ja välittää siitä tiedon HOP-keskukseen maksua varten.

13.2.4 Terapia ja terveydenhuolto

Kulukorvaukseen sisältyvät ilman lääkärin määräystä myytävät käsikauppalääkkeet, lääkekustannukset infektiosairauksista, tilapäiseen sairastumiseen liittyvät reseptilääkekulut sekä terveyskeskusmaksut.

Erikseen korvataan lapsen pitkäaikaiseen sairauteen liittyvät kulut, kuten lääkärin määräämät reseptilääkkeet, terveyskeskusmaksut, poliklinikkamaksut ja sairaalahoidon kustannukset. Lisäksi erikseen korvataan hammashoito ja kohtuulliset kustannukset silmälaseista tai piilolinssit.

Terveydenhuollon matkakulut ovat kohdassa 13.2.7.

13.2.5 Harrastuskulujen korvaaminen

Kulukorvaus kattaa harrastuksista, harrastusmatkoista ja harrastusvälineistä aiheutuneita kustannuksia erillisessä liitteessä vahvistettuun euromäärään saakka. Mikäli säännöllisestä harrastustoiminnasta aiheutuu suurempia kuukausittaisia tai kertaluonteisia menoja, niitä korvataan sosiaalityöntekijän kanssa tarkemmin sovitusti enintään vuosittain hyväksytyyn summaan saakka (liite).

Polkupyörän ja kypärän hankintaa avustetaan lapsen tarve ja ikätaso huomioiden liitteen mukaisesti.

13.2.6 Lapsen lomanvietosta ja leiritoiminnasta aiheutuvat kustannukset

Lapsen lomanvietosta aiheutuvia tositteellisia kuluja voidaan korvata sosiaalityöntekijän kanssa sopien vuosittain liitteen mukaisesti sekä lisäksi lapsen leirikuluja sopimuksen mukaan. Rippileiristä haetaan seurakunnalta maksuvapautusta.

13.2.7 Korvaus oman auton käytöstä

Perhehoitajille ja tukiperheille oman auton käytöstä korvaus yhtenäistetään hyvinvointialueella. Kulukorvaus pitää sisällään tavanomaisesta elämästä aiheutuvat kilometrikustannukset. Ei korvata esim. kuljettamista kavereiden luokse tai ostoksilla käyntiä. Korvausta maksetaan tilanteissa, joissa lapsi on haettu tuki- tai sijaisperheeseen tai viety kotiinsa sekä tilanteissa, jotka liittyvät lapsen hoidon ja kasvatuksen järjestämiseen liittyviin neuvotteluihin tai tapaamisiin.

Perhehoitaja hakee terveydenhoitoon liittyvien matkojen matkakorvaukset Kelalta, niiltä osin, jotka Kela korvaa. Tätä varten perhehoitaja pyytää valtakirjan joko lasten asioista vastaavalta sosiaalityöntekijältä tai lastensuojelun toimistosihiteeriltä, jos Kelassa ei ole tietoa lapsen sijoituspaikasta erityisesti tämä koskee lypeperheitä. Omavastuuosuus korvataan sosiaalitoimesta.

Kelasta voi saada matkakorvauksen, kun matkan syy on sairaus, raskaus, synnytys tai kuntoutus, johon on Kelan tai julkisen terveydenhuollon kuntoutuspäätös.

Kela ei korvaa esim. seuraavia matkoja:

- ennaltaehkäisevään hoitoon tehdyt matkat, esimerkiksi rokotus-, seulonta- ja terveystarkastusmatkat
 - pelkkä hoitotarvikkeen hakeminen
 - erikseen apteekkiin tehdyt matkat
 - apuvälineen tai näytteen kuljettaminen ilman asiakasta
 - päivittäiset koulumatkat Kelan myöntämään kuntoutukseen
 - julkisessa laitoshoidossa olevien potilaiden matkat
 - vammaispalvelu- ja sosiaalihuoltolain mukaiset matkat
 - kouluterveydenhuoltoon ja -tapaturmaan liittyvät matkat
 - kehitysvammalain mukaiset matkat (esim. kehitysvammalaitosten neuvoloihin).
-

Yhdensuuntaisen matkan omavastuu on 25€. Matkojen vuotuinen omavastuuosuus on Kelassa tällä hetkellä 300 e/kalenterivuosi. Kela seuraa vuosiomavastuu täyttymistä ja palauttaa ylimenevät omavastuut ilman erillistä hakemusta asiakkaalle.

Lyhytaikaisen ja pitkäaikaisen perhehoidon tilanteissa, joissa lapsen edun, sijoituksen tavoitteiden, tilanteen arvioinnin ja lapsen kuntoutumisen katsotaan toteutuvat parhaiten siten, että lapsi käy päivähoitossa, varhaiskasvatuksessa ja koulussa sijoituksen alettuakin, eikä kuljetuspalveluja ole järjestettävissä ja perhehoitajalta edellytetään lapsen kuljettamista esimerkiksi varhaiskasvatukseen, kouluun kauemmas, korvataan lapsen kuljettamisesta aiheutuvat matkat.

Sosiaalityöntekijä voi tehdä päätöksen korvauksen oman auton käytöstä lapsikohtaisen harkinnan mukaan ja huomioon ottaen perhehoitoperheen kodin maantieteellisen sijainnin.

13.2.8 Muut erityiset kulut

- Päivähoitokulut korvataan. Ensisijaisesti suositellaan kunnallista päivähoitoa
- Lapsen kouluun kuljetuksesta aiheutuvat kulut siltä osin, kun koulukuljetusta ei ole saatavilla ja lapsi tarvitsee kyyditsemisen
- Passi, henkilökortti ja oleskelulupa/kansalaisuushakemus korvataan kuittien/tositteiden mukaan
- Lapsen matkakulut vanhempien tai muiden lapselle läheisten henkilöiden luo korvataan asiakassuunnitelman mukaisesti
- Tietokoneen hankintaa voidaan avustaa lähinnä opiskeluun liittyvistä syistä ja tällöinkin kohtuullisesti tietokoneiden yleisen hintatason mukaisesti

13.2.9 Lapsen käyttövarat

Käyttövarat, lastensuojelulaki [55 §](#)

Lastensuojelulain 55§ mukaisesti, kun lapsi tai nuori on sijoitettuna kodin ulkopuolelle avohuoltoa, sijaishuoltoa tai jälkihuoltoa koskevien säännösten mukaisesti, lapselle tai nuorelle on hänen omaan käyttöönsä henkilökohtaisia tarpeita varten annettava kalenterikuukaudessa käyttövaroja iästä ja kasvuympäristöstä riippuen seuraavasti:

1) alle 15-vuotiaalle lapselle määrä, joka vastaa hänen yksilöllistä tarvettaan; ja

2) 15 vuotta täyttäneelle lapselle tai nuorelle vähintään määrä, joka vastaa yhtä kolmasosaa elatustukilain (580/2008) 9 §:ssä säädetyistä yhdelle lapselle suoritettavasta elatustuen määrästä.

Alaikäisellä on oikeus itse päättää edellä mainitun perusteella maksettujen varojen käytöstä sen estämättä, mitä holhoustoimesta annetussa laissa säädetään. Käyttövaroja ei ole tarkoitettu lapsen koulunkäyntiin tai harrastuksiin, vaan kyse on taskurahan luonteisista varoista.

Käyttövara ja pankkitili

Lapselle maksettavat käyttövarat sisältyvät kulukorvaukseen. Käyttövarat maksetaan lapselle ilman erillistä päätöstä, mutta mikäli käyttövaroja on tarpeen erikseen arvioida yksilöllisen tarpeen perusteella, tulee asiasta tarvittaessa antaa erillinen hallintopäätös, erityisesti, mikäli käyttövarojen määrästä ilmenee

erimielisyyttä. Käyttövaroja ei tarvitse maksaa, jos lapsi on sijoitettu väliaikaisesti huoltajansa tai vanhempansa luokse.

Käyttövaroja ei ole tarkoitettu lapsen koulunkäyntiin tai harrastuksiin, vaan kyse on taskurahan luonteisista varoista. Käyttövaroja ei ole myöskään tarkoitettu sellaisten hygieniatuotteiden hankkimiseen, jotka kuuluvat osaksi laitoshuoltoa tai perhehoitoa.

Lapsella on oikeus päättää itse henkilökohtaiseen käyttöön saamistaan käyttövaroista ja opetella itsenäistä rahan käyttöä. Edes lapsen huoltajalla tai muulla edunvalvojalla ei ole oikeutta määrätä varojen käytöstä. Myöskään sijaishuoltopaikalla ei ole oikeutta puuttua lapsen käyttövarojen määrään tai maksamiseen.

Käyttövaroihin ei voida puuttua lapsen käyttäytymisen perusteella. Varojen määrää ei voida vähentää esimerkiksi lapsen karkumatkojen tai muun käyttäytymisen perusteella. Käyttövaroja ei voi käyttää lapsen yksin antamalla suostumuksella vahingon korvaamiseen.

Alle 15-vuotiaille ei ole laissa kiinteää määrää, vaan käyttövarat määräytyvät lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaisesti. Sen sijaan 15 vuotta täyttäneille minimi on 1/3 elatustuen määrästä. Elatustukilaki 9 §.

Perhehoidossa olevan lapsen varoista, käyttövaroja lukuun ottamatta, huolehtiminen kuuluu ensisijaisesti huoltajalle tai lapsen edunvalvojalle, jos hänelle kuuluu myös taloudellisten asioiden edunvalvonta. Perhehoitaja ei siis vastaa sijoitetun lapsen taloudenpidosta. Alle 18-vuotiaalle voidaan määrätä huoltajan sijaan taloudellisten asioiden edunvalvoja. Myös perhehoitaja voidaan hänen suostuessaan määrätä holhoustoimilain nojalla toimimaan perhehoidossa olevan lapsen taloudellisten asioiden edunvalvojana tai yksityisvarojen hoitajana.

Perhehoitajan tulee pitää kirjaa ja raportoida vuosittain lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle lapselle annettujen käyttövarojen maksamisesta ja siten huolehtia lapsen oikeusturvan toteutumisesta. Tarvittaessa lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä voi arvioida, miten käyttövaroja on lapselle maksettu ja mihin niitä on käytetty. Lapsen taloudellisten asioiden edunvalvojalla, huoltaja tai määrätty edunvalvoja, on myös oikeus saada selvitys käyttövarojen maksamisesta sijaishuollon aikana.

Perhehoidossa olevan lapsen ja nuoren tulee olla yhdenvertaisessa asemassa suhteessa muihin perhehoidossa oleviin lapsiin ja nuoriin. Tasavertaisuuden on toteuduttava myös tietyssä perhehoidossa elävien lasten kesken sekä lasten ja nuorten arkiyhteisöissä kuten varhaiskasvatuksessa ja koulussa. Lapsen käyttövaroihin liittyen yhteiset toimintakäytännöt vahvistavat lapsen yhdenvertaisuutta sijaisperheessä suhteessa perheen lapsiin sekä suhteessa lähiyhteisössä vallitseviin tapoihin vähentäen eriarvoisuuden kokemuksia. Jos perheessä on tapana maksaa lapsen kuukausirahat tilille, johon hänellä on helppo pääsy esim. pankkikortin avulla, myös sijoitetun lapsen käyttövarat voidaan maksaa samalla tavalla.

Alle 15-vuotiaiden lasten osalta perheeseen sijoitettujen lasten ja biologisten lasten käyttövarojen (esim. viikkoraha) suuruuden määrittelyperusteet (esim. iän mukaan) on kaikille lähtökohtaisesti sama. Mikäli 15 vuotta täyttäneille lapsille maksetaan käyttövaroja yli lastensuojelulaissa säädetyn minimin, maksetaan ne määrältään lähtökohtaisesti samoin määrittelyperustein kuin perheen muille lapsille. Kaikki perheen lapset ovat tällöin samassa asemassa käyttövarojen suhteen. Mikäli samat määrät eivät

sijaisperheessä ole mahdollista lasten yksilöllisten tarpeiden kuten iän vuoksi, tulee määrän perusteiden olla määriteltynä.

Myös sijoitetulla lapsella tulee olla mahdollisuus pankkipalvelujen käyttämiseen ja rahan säästämiseen tilillään. Pankkitili voi olla lapsen nimissä tai perhehoitaja voi avata itselleen tilin, johon lapsella on käyttöoikeus. Yli 15-vuotiaat voivat avata oman pankkitilin, mikäli on säännöllisiä tuloja (esim. käyttövarat tai kesätyö). Näihin tileihin pääsevät myös lapsen huoltajat. Perustellusta syystä lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä voi harkita edunvalvojan hakemista lapselle taloudellisiin asioihin. Lisää edunvalvojan määräämisestä suosituksen 6/2021 luvussa 2.4.

13.2.10 Opiskelukulut

Opintoraha on ensisijaisena etuutena tarkoitettu kattamaan opiskelusta aiheutuvat kustannukset, joista sovitaan jokaisen nuoren kanssa yksilöllisesti sosiaalityöntekijän kanssa.

Erikseen korvataan opiskelusta aiheutuvat suuret kustannukset, kuten oppikirjat, erityisvaatetus, välttämättömät erityisvälineet, matkakulut Kelan koulumatkakorvauksen ylittävältä osalta sekä mahdolliset muut opiskeluun liittyvät ylimääräiset menot.

Perhehoidossa olevan/olleen alle jälkihuoltoikäisen nuoren keskiasteen tai lukion sekä ensimmäisen ammattitutkinnon suorittamisesta aiheutuvat kulut korvataan edellä esitetyllä tavalla eikä nuoren tarvitse kattaa näitä opintolainalla. Mikäli nuori kuitenkin nostaa opintolainan, sovitaan hänen kohdallaan taloudellinen avustaminen erikseen.

Nuoren asuessa viikot opiskelupaikkakunnalla (eikä sijaisperheelle makseta täyttä kulukorvausta) voidaan nuorta avustaa toimeentulotukinormia soveltaen siten, että otetaan tulona huomioon opintoraha ja asumislisä sekä menona yksinasuvan perusosa. Taloudellinen tuki maksetaan asiakassuunnitelman mukaisesti joko sijaisperheelle tai nuorelle itselleen.

13.2.11 Käynnistämiskorvaus

Perhehoitolaki [18 §](#)

Perhehoitajalle maksetaan hoidon käynnistämisestä aiheutuvista tarpeellisista kustannuksista korvaus käynnistämiskorvauksena, jonka enimmäismäärän perhehoidossa olevaa henkilöä kohti vahvistaa Sosiaali- ja terveysministeriö vuosittain.

Käytäntöön soveltaminen hyvinvointialueella:

Tähän enimmäismäärään saakka voidaan korvata asiakaskohtaisesti hoidon käynnistymisestä aiheutuvia kustannuksia, kodin irtaimistohankintoja, mahdollisista sijaiskodin muutostöistä aiheutuvia kustannuksia sekä sijoituksen alkuvaiheessa tarvittavia vaatetus- ja muita perushankintoja. Osana perhehoitajalle maksettavaa käynnistämiskorvausta voidaan korvata perhehoitajan itse maksamia PRIDE-valmennuksen kustannuksia. Käynnistämiskorvauksen määrä tarkistetaan vuosittain.

Sijaisperhe laatii luettelon perhehoidossa aloittavan henkilön tarvitsemista tarvikkeista ja mahdollisista kodissa tehtävistä muutostöistä. Tältä pohjalta arvioidaan käynnistämiskorvauksen suuruus. Sovitut hankinnat korvataan perheelle sosiaalityöntekijälle toimitettujen kuittien perusteella Oima-järjestelmän kautta. Jos perhehoitaja lopettaa toimintansa lyhyehkön ajan kuluessa tai perhehoito päättyy muusta syystä, voidaan osa käynnistämiskorvauksesta periä takaisin.

Perhehoitoliiton suosituksen mukaan käynnistämiskorvauksen kuoleentumisajasta voidaan sopia, vaihdellen 3-5 vuoden välillä. Hyvänä käytäntönä on lapsen käyttöön hankittujen välineiden luovuttaminen sijoitettuna olleen lapsen käyttöön. Harkinnalla voidaan kohtuus ja tilanne huomioiden sopia myös välineiden luovuttamisesta hyvinvointialueelle tai kuoleutumattoman osan takaisinmaksusta.

Lapsen tullessa lyhytaikaiseen perhehoitoon, siltä osin kun lapsen omasta kodista ei ole saatavissa lapsen tarvitsemia vaatteita ja varusteita, tarpeelliset vaate- ja välinehankinnat korvataan sijoituksen alussa sijoittavalta hyvinvointialueelta, lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän kanssa sovitusti, perhehoitajan toimittamien kuittien perusteella. Sijoituksen päättyessä nämä lapselle hankitut annetaan lapselle mukaan.

13.3 Kelan etuudet

Lapsilisä maksetaan Lapsilisälain [6.2 §](#):n mukaan perhehoitajalle, jonka tulee tehdä lapsilisähakemus Kelaan yhteistyössä lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän kanssa. Kustannuskorvausta ei vähennetä tämän perusteella.

Vammaistuet peritään hyvinvointialueelle kerryttämään sijoitetun lapsen [itsenäistymisvaroja](#) ja huomioidaan hoitopalkkion suuruudessa.

Terveystenhoitoon liittyvien matkojen osalta perhehoitaja hakee ensin Kelan matkakorvauksen. Omavastuuosuus korvataan HOP-keskuksen kautta perhehoitajalle.

13.4 Perhehoidon vakuutukset

Toimeksiantosopimuksen allekirjoittavien perhehoitajien tapaturmavakuuttaminen kuuluu sijoittajan lakisääteisiin tehtäviin. Työtapaturman lisäksi perhehoitaja on oikeutettu saamaan korvausta myös ammattitaudista. Tapaturmavakuutus kattaa kaikki sellaiset vammat ja sairaudet, joilla on selvä ja suora yhteys itse työn suorittamiseen: esim. perhehoitaja loukkaantuu hoitotyön yhteydessä vaikkapa nostotilanteessa. Lakia sovelletaan myös konkreettista työn/tehtävän suorittamista laajemmalle vahinkoihin, jotka sattuvat työstä johtuvissa olosuhteissa esim. kauppamatkalla perhehoitajan hankkiessa perheelle ruokaa. Omassa vapaa-ajan vietossa tapahtuvat vahingot eivät kuulu sijoittajan ottaman vakuutuksen piiriin. Vapaa-ajalla tapahtuvien vahinkojen osalta vakuutusturva on perhehoitajan omalla vastuulla. **Vakuutusyhtiönä Pohjois-Savon hyvinvointialueella toimii Pohjola – vakuutus.**

Vakuuttamisvelvollisuus - Työtapaturma- ja ammattitautilaki [3 §](#)

Toimeksiantosuhteisen perhehoitajan eläketurvasta säädetään [julkisten alojen eläkelaiissa](#). Sosiaaliturva – Perhehoitolaki [20 §](#)

Toimintamalli vahingon sattuessa

Mikäli sattuneesta tapaturmasta on aiheutumassa terveydenhuollon kustannuksia sekä mahdollisesti pitempiaikaista haittaa: Perhehoitaja ottaa viivytyksettä yhteyttä lapsen asioista vastaavaan sosiaalityöntekijäään. Sosiaalityöntekijä tai johtava sosiaalityöntekijä tekee vahinkoilmoituksen vakuutusyhtiöön.

Perhehoitajalta tarvitaan: Lyhyt kuvaus siitä, miten tapaturma sattui ja miten syntynyt tapaturmavamma vaikuttaa toimintakyky

Perhehoidossa olevan lapsen vakuutus

Lastensuojelupalvelut

1.11.2024

Hyvinvointialue on vakuuttanut perhehoitoon sijoitetut lapset tapaturman aiheuttamien hoitokulujen, pysyvän haitan ja kuoleman varalta vapaaehtoisten henkilövakuutusten mukaisesti. **Rajoituksia vakuutusturvassa lastenkin osalta on mm. kilpaurheilun sekä vaarallisten lajien osalta. Vahingon sattuessa tarvitaan kuvaus, miten tapaturma sattui.**

Sijoittajalla ei ole lakisääteistä velvoitetta ottaa perhehoidossa oleville henkilöille em. vakuutuksia. Perhehoitoon sijoitettuja lapsia ei ole vastuuvakuutettu hyvinvointialueen taholta. Palvelun järjestävällä hyvinvointialueella on kuitenkin ensisijainen korvausvastuu vahingon sattuessa.

Hyvinvointialue on viime kädessä korvausvelvollinen, jos lapsen aiheuttamia aineellisia vahinkoja ei korvata hyvinvointialueen ottamasta, perheen tai lapsen vakuutuksesta. Mikäli lapsi aiheuttaa vahingon ja vakuutus korvaa vahingon, sijoittajahyvinvointialue maksaa perhehoitajalle omavastuuosuuden sekä mahdollisen bonusalennuksen. Vahingon sattuessa tarvitaan kuvaus, miten lapsen ohjaus ja valvonta toteutui tilanteessa. **Jos aiheutunutta aineellisia vahinkoja ei korvata vakuutuksesta, voit hakea lapsen asioista vastaavalta sosiaalityöntekijältä korvauksen vahingosta aiheutuneista kuluista.**

13.7 Perhehoitajan verotus

[Perhehoidon veronalainen](#) tulo muodostuu perhehoidon palkkiosta ja kustannusten korvauksesta. Hoitopalkkio ei ole palkkaa vaan työkorvausta. Työkorvauksesta ei suoriteta työnantajan sosiaaliturvamaksua. Hoitopalkkiosta kuitenkin peritään KuEL-maksu ja ennakonpidätykseen sisältyvä sairausvakuutusmaksu. Kustannusten korvauksista saa yleensä samansuuruisen tulonhankkimisvähennyksen, jolloin niistä ei jää verotettavaa tuloa. Vähennyskelpoisia kuluja ovat hoidettavasta aiheutuvat kulut sekä perhehoitajan tehtävästä aiheutuvat kulut.

Perhehoitajan on tärkeää hakea verokortti työkorvausta varten. Mikäli kustannusten korvauksia ei ole huomioitu tulonhankkimiskuluina ennakonpidätysprosenttiin, voi perhehoitaja hakea muutosverokortin saadakseen hoidosta aiheutuvien kustannusten korvaukset huomioiduksi vastaamaan lopullista verotusta jo ennakoperinnässä. Perhehoidon palkkioita ja kustannusten korvauksia varten verokortti on haettavissa www.vero.fi- sivujen kautta. Sijoitetun lapsen hyvinvointialue toimittaa ennakonpidätyksen hoitopalkkion ja kustannusten korvauksen yhteissummasta verokortin prosentin mukaan. Hyvinvointialue ilmoittaa tulorekisteriin kustannusten korvaukset tulolajilla, jolloin ne kirjautuvat verottajalla suoraan tulonhankkimisvähennyksiksi. Perhehoidon palkkiot sekä erikseen maksetut kilometrikorvaukset hyvinvointialue ilmoittaa tulolajilla 328, joista **kilometrikorvaukset eivät kirjaudu suoraan tulon- hankkimisvähennyksiksi vaan perhehoitajan tulee erikseen vaatia veroilmoituksella verovähennyksiksi hyvinvointialueelta laskuttamansa ja saamansa kilometrimäärän perusteella.**

Perhehoitajan verotus - [Syventävä vero-ohje](#)

Hyvää perhehoitoa – toimeksiantosuhteisen perhehoidon tietopaketti: www.perhehoitoliitto.fi

Pohjois-Savon hyvinvointialue – Perhehoidon tuki-yksikkö